

Editorial

Stefan Mitroi

Puterea Cuvântului

La început a fost Cuvântul, ne spune Cartea Facerii. El a fost prima putere a lumii încă nenăscute, pentru ca, la câteva mii de ani de la naștere acesteia, să-și piardă întâietatea în fața puterilor statului. Așa se face că azi se vorbește despre cei ce sunt profesioniști ai cuvântului scris sau vorbit ca despre o putere aflată abia pe locul patru, mereu în afara podiumului pe care-l ocupă, fără o departajare exactă a pozițiilor, puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească.

Eu, unul, nu împărtășesc acest punct de vedere. În calitate de semnatar al contractului social după ale cărui reguli trăiesc, recunosc și respect ierarhia de mai sus. Dar ca om ce și-a făcut din scris o profesie, ba chiar o profesie de credință, văd puterea cuvântului mai mare decât toate celelalte puteri la un loc. Și nu doar atunci când privesc cu ochii inimii.

Depinde însă pe mâna cui încapă cuvântul. Atunci când mintea acestuia nu știe să simtă, iar inima să gândească, cuvântul își pierde forța de convingere. În forța asta și constă marea lui putere.

Să ne gândim, bunăoară, la Homer, Shakespeare, Tolstoi, Eminescu, Caragiale, Blaga, Nichita Stănescu, Marin Preda. S-au risipit, cine știe unde, guvernele din timpul vieții lor, dar puterea cuvintelor scrise de ei a rămas. La fel de proaspătă și de vie ca la început.

Ce le trebuie cuvintelor ca să-și păstreze în confruntarea cu veacurile această forță? Adevăr, frumusețe și emoție. Într-o singură frază pot încăpea, dacă ea este scrisă de Shakespeare, Tolstoi, Eminescu sau Marin Preda, tot adevărul și toată frumusețea lumii, iar emoția pe care o simți citind-o poate fi mai mare decât în cazul oricăreia dintre întâmplările pe care le-ai trăit.

Iată ce înseamnă cu adevărat puterea cuvântului.

Sigur, nu toți scriitorii sunt Shakespeare ori Eminescu. Și nu toți ziariștii sunt scriitori.

Articolele de ziar, emisiunile de radio sau de televiziune nu au, desigur, ambiția postumității.

Ele trăiesc în prezent, își consumă, dacă-mi este permisă această exprimare, eternitatea într-o singură zi, dar pot fi ținute minte o viață întreagă. Depinde de adevărul, frumusețea și emoția pe care le conțin. Adevărul, în primul rând, mi se poate spune, asta e jurnalistică! Care, adaug eu, este o meserie despre viață. Cum să excluzi frumusețea și emoția atunci când trăiești? Poți să scrii ca și cum n-ai trăi? Firește că poți. Li se întâmplă celor care scriu prost, adică neconvincător, adică fără știința de a se folosi de uriașa putere a cuvintelor.

Uriașă, într-adevăr! Poate ucide oameni această putere, dacă sunt lăsați să se folosească de ea niște nemernici. Sau poate salva vieți, cum s-a și întâmplat de multe ori. Nu însă atât de des pe cât ar fi nevoie.

A scrie e, de fapt, o formă de a iubi viața și oamenii. Atunci când puterea cuvântului se întâlnește cu puterea dragostei, scrisul, care înseamnă, pe termen lung, literatură, iar pe termen mediu și scurt, jurnalistică, salvează cu adevărat lumea, făcând-o mai frumoasă și, câteodată, chiar mai bună.

Hans Andersen Brendekilde, „Toamna, cărare în pădure”, cca. 1902

Lucian
Blaga

Frumusețea

Socot că orice frumusețe
prilej de-amăgire statornică este,
Te ispitește. Vrea-n stăpânire s-o iei.
Deși e departe de tine ca o poveste.

Orice frumusețe aduce în inimă
înțelepciune și exaltare.
Sunt noimele ei: prund și izvor.
Mai suave materii pământul nu are.

Orice frumusețe se-mbină
Cu zări și imagini, cu vrăji, depărtate,
Dar prinde un chip de mătase-ntre noi.
Răzbunând ce lipsește, ea face dreptate.

Orice frumusețe e ca o urnă
de-a căreia coapsă privirea se prinde.
Vezi forma, mirat. Și suferi, gândind
la cenușa pe care-o cuprinde.

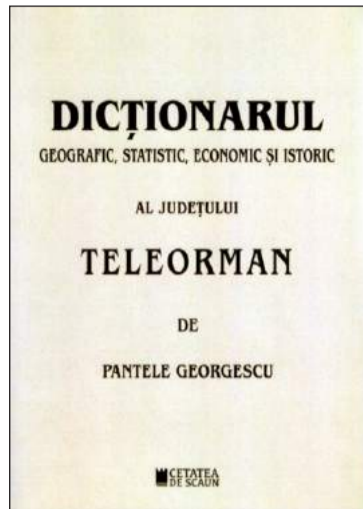
În acest număr:

- Breviar cultural ● Istorie literară ● Cronică literară ● Profil liric ● Recitiri ● Eseu ● Proză ●
- Lecturi ● Restituiri ● Poesis ● Remember ●
- Accente ● Revista revistelor ● Revizitări critice ●

Breviar cultural

Dicționarul lui Pantele Georgescu

Muzeul Județean Teleorman retipărește o lucrare apărută acum 125 de ani, *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al județului Teleorman*, redactat de Pantele Georgescu și tipărit la Stabilimentul Grafic I.V. Socecu din București, în 1897, lucrare ce fusese premiată cu Premiul „General G. Manu” de către Societatea Geografică Română, în 1891. Pantele Georgescu a fost mulți ani, începând din 1887, director al Prefecturii județului Teleorman, iar în timpul studenției fusese membru în Societatea „Românismul”, în care activase și Mihai Eminescu.

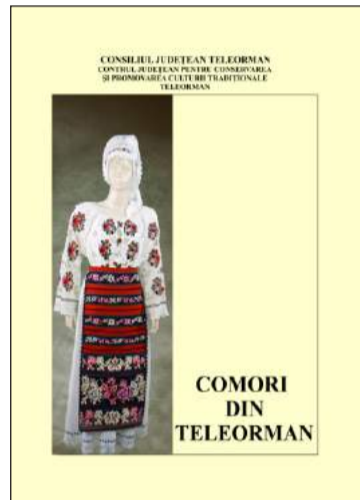
Dicționarul său a stat la baza informațiilor despre județul Teleorman cuprinse în „Marele Dicționar Geografic al României”, apărut în cinci volume, în anii 1898-1902, sub coordonarea lui George Ioan Lahovari, și a constituit o sursă de cercetare pentru marele istoric Nicolae Iorga, după cum reiese din „Revelații toponimice pentru istoria neștiută a României. I – Teleormanul”, publicate în 1941. Valoarea documentară a dicționarului lui Pantele Georgescu, întărește dr. Pavel Mirea, managerul muzeului care îl reeditează, „este incontestabilă, prin el creionându-se o imagine cu multiple aspecte a acestei părți din Muntenia”, imagine oferită, „prin reeditarea lucrării, tuturor celor interesați”. Deși la informațiile din dicționar s-au alăturat, de-a lungul anilor, noi și noi informații, istoria Teleormanului are nevoie, din când în când, și de reînnoire

la sursele documentare primare. Retipărind dicționarul lui Pantele Georgescu (Târgoviște, Ed. Cetatea de Scaun, 2023), gestul Muzeului Județean Teleorman se dovedește a fi, din acest punct de vedere, unul cu totul necesar și, cu atât mai mult, de admirat.

Comori din lada de zestre

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Teleorman publică, într-o a doua ediție, albumul *Comori din Teleorman* (Craiova, Ed. Aius, 2023), realizat pe baza colecției de costume populare a Vioricăi Mira, apreciată interpretă a

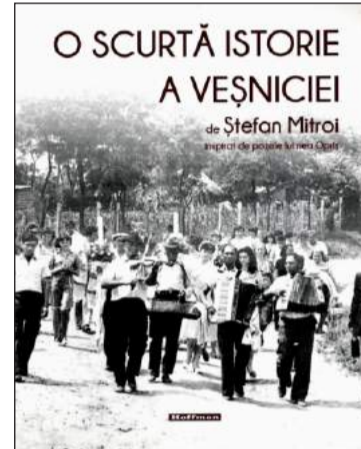
cântecului popular din Teleorman, dar și pasionată de folclor și de tradiții. Cum apreciază Ciprian Robert Agapie, managerul instituției care editează albumul, prin intermediul acestuia este adus în prim plan portul popular al femeilor teleormănene, iar demersul se adresează „atât tinerei generații, care trebuie să cunoască frumusețea artei populare tradiționale, ca element al identității naționale, cât și generațiilor mature, care regăsesc în acest album imaginea costumelor populare din lada de zestre a bunicii”.

Viorica Mira a adunat, îngrijit și păstrat cu sfințenie, vreme de peste 30 de ani, aceste minunate costume, care, puse astfel în valoare, reprezintă și un „prilej de admirație, bucurie și adâncă mândrie”. Povestea constituirii colecției o spune Viorica Mira într-un cuvânt introductiv, iar gestul realizării acestui album îl argumentează cu patos: „Într-o lume grăbită, câteodată indiferentă, într-o lume în care frumosul, autenticul nu au decât rareori căutare, vă propun un popas de frumusețe adevărată – o colecție de suflet cu costume populare adunate din fabulosul Teleorman.” Albumul ilustrează frumusețea costumelor, în ansamblul lor, armonia pieselor componente, admirabilele motive și îmbinări de culori ale cusăturilor și nu în ultimul rând diversitatea materialelor folosite, cu măiestrie și prin tehnici păstrate din generație în generație. Aducerea acestor costume la lumina zilei de astăzi, prin semnificațiile sale, este un gest cu atât mai de admirat.

Pozele lui Nea Opriș

O excelentă idee a avut scriitorul Ștefan Mitroi, publicând albumul *O scurtă istorie a veșniciei* (Caracal, Ed. Hoffman, 2023), care cuprinde o selecție din „pozele lui nea Opriș”, fotografatul satului său natal, Siliștea, aparținător de comuna Vitănești, din județul Teleorman, însoțindu-le de un admirabil comentariu.

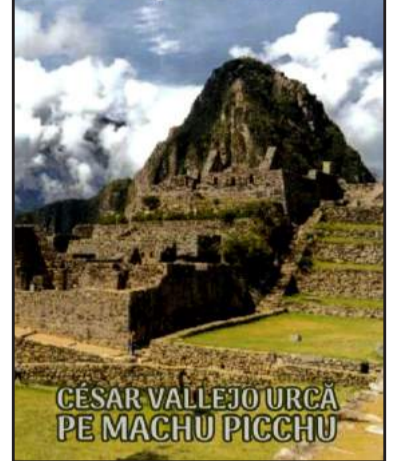

„Fiecare sat cu veșnicia lui”, spune Ștefan Mitroi dintru început, adăugând apoi: „Veșnicia din satul meu era de mult născută când am apărut eu pe lume.” Dar, veșnicia din satul său natal avea și o altă măsură: „Opriș, pozarul, era omul cu care semăna veșnicia cel mai mult. Umbra zi de zi prin sat cu aparatul de fotografiat la gât. Hai să-ți fac o poză, zicea. Că era înmormântare, că era nuntă, n-avea încotro, se oprea ca s-o fotografieze Opriș.” Așa au rămas de la el atâtea și atâtea fotografii, dintre care Ștefan Mitroi le-a ales pe cele pe care le-a pus în album, într-o ordine care îi urmărește pe oamenii satului „de la cristelniță până la groapă”. Albumul este o poveste a satului Siliștea, prin imagini și chipuri, fără alte explicații. Nu lipsesc, mai ales, secvențele de la nunți, de la diversele munci, din viața școlii și a elevilor, unele obiceiuri, cum nu lipsesc nici chipurile unor săteni, multe dintre ele ilustrând o adevărată „pricepere” a pozarului, deși mai totdeauna se dovedește a fi chiar un artist al imaginii, întrucât el nu pozează doar ca să facă poze, ci „scrie” în acest fel povestea satului său, cu lumea sa, așa cum a fost. Încât, la Siliștea, chiar dacă veșnicia „își va da în curând obștescul sfârșit”, ea va continua să trăiască în „pozele lui nea Opriș”...

Cronicar

Vitrina „Caligraf”

George Vulturescu

Bustul lui Gala Galaction

La Didești, unde s-a născut scriitorul Gala Galaction, a fost dezvelit, în ziua de 20 iulie a.c., bustul realizat de sculptorul Doru Drăgușin, bust care s-a aflat mulți ani în fața fostului sediu al Bibliotecii Municipale „Gala Galaction” din Roșiorii de Vede. Astfel, a fost împlinit un deziderat la care dideștenii, care i-au păstrat un respect deosebit scriitorului, se gândeau încă de prin anii '60 ai secolului trecut, de când profesorul Marin Falcă a și început să adune materiale pentru Expoziția memorială, ce se păstrează încă la Didești.

Foto: Dan Giju

Caligraf

Revistă de cultură

Editor:

Centrul Cultural
Teleorman

Apare sub egida

Uniunii Scriitorilor
din România

FLOREA BURTAN
redactor-șef

Ștefan Mitroi (senior editor), Ana Dobre, Nicoleta Milea

Tehnoredactare: Vladimir Mutu

Revista **Caligraf** este editată de Centrul Cultural Teleorman - director, Ciprian Agapie. Revista **Caligraf** este membră a Asociațiilor Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (ARIEL), înființată în baza Hotărârii judecătorești și recunoscută de către Ministerul Culturii. Revistă fondată de Ziarul Teleormanul.

Răspunderea pentru conținutul articolelor publicate aparține autorilor acestora. Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

ISSN 2734 - 4215 / ISSN-L 1582 - 1412

Adresa redacției: str. Ion Creangă, nr. 52 - 54, Alexandria, județul Teleorman

În atenția colaboratorilor: textele se trimit în format electronic, cu diacritice, la următoarea adresă de e-mail:

revista_caligraf@yahoo.com

Istorie literară

Stan V. Cristea

Iulian Chivu.
Între critică literară și reflecții

Spirit cât se poate de reflexiv, Iulian Chivu continuă să fie prezent în câmpul publicistic cu cărți care să-i devoaleze personalitatea prin „chipuri și măști” întregitoare, astfel că, în anii 2020-2023, în bibliografia menționată deja într-o cronică anterioară, a adăugat alte titluri, respectiv: romanul *Indezirabil* (2022), volumul de eseuri *Premise românești de filosofie liminară* (2021), volumele de critică literară *Polifonii convergente* (2020) și *Cronici, note, comentarii* (2022), precum și antologiile de autor *Adevăruri sibilice* (2021) și *Orient și orientalism* (2021). Deși lista completă a cărților pe care le-a publicat ne-ar putea îndemna la o privire sumativă, care să releve trăsăturile esențiale ale personalității sale creatoare, rămânem deocamdată la ideea că o asemenea concluzie poate fi sugerată și de simpla lor enumerare, iar întrucât nu o putem face în spațiul restrâns al acestei cronici, ne concentrăm doar asupra ultimului volum publicat, *Cronici, note, comentarii* (Craiova, Ed. Sitech, 2022, 390 p.), mai apropiat de interferența cu istoria literară. Efectiv este vorba despre o carte de critică literară sau, după precizarea din argumentul intitulat „Note și reflecții”, despre un volum „cu note de lectură, cu comentarii, analize, reflecții și accente reținute atent, fără conexiuni de macrosinteză și fără contradicții pentru o arie spirituală densă și un răstimp concludent” (p. 5). Pe de altă parte, în volum predomină comentariile despre cărți ale unor scriitori care activează în Banat, în Ardeal și în Teleorman, ceea ce ne duce cu gândul la ipostaze contextualizate ale „geografiei literare”, căreia venerabilul istoric și critic literar timișorean Cornel Ungureanu îi acordă atâta atenție. În fine, alcătuindu-și cartea în chip eterogen, când împarte textele în șase secțiuni, Iulian Chivu recunoaște, implicit, o anume „efectivitate” ordonatoare, centrată pe ceea ce evidențiază ele cu prisosință, considerându-le contribuții și atitudini critice, relevanțe poetice, adnotări critice și idei. Cu alte cuvinte, cu fiecare cronică, comentariu sau notă – tot cum subtil ne avertizează criticul în argumentul de la început – cartea relevă, sugerează și presimte „posibilități și perspective, orientări și performanțe, tipuri și exigențe, valori și valorizări, genuri și grade” (p. 6), toate acestea dând substanță pariului câștigat de critic în fața actului literar în multiplele lui aspecte.

Prima secțiune a cărții, *Contribuții și atitudini*, se deschide cu o cronică la volumul îngrijit de Virgil Diaconu, „Poezia canonică românească” (2020), care cuprinde contribuția a 62 de scriitori în cadrul anchetei inițiate în revista „Cafenea literară”, pe seama unei liste cu 100 de poeți canonici, avansată de „România literară”, în 2019, însumând opțiunile celor 35 de „jurați”. Sunt, în carte, care se vrea „un test de imunitate estetică și morală”, „reacțiile unei generații de poeți, de critici și istorici literari a căror identitate reclamă, iată, permanenta resetare a esteticului, dar și a exigențelor morale cu care îl promovează” (p. 15). Dezbateră provocată de Virgil Diaconu este și o luare de puls în ce privește viața literară de la noi, asemenea dezbateri fiind de natură să-i sublinieze dinamismul receptării. Pe de altă parte, câteva cronici literare trebuie reținute. Astfel, criticul prezintă două cărți ale Mihaelei Albu, „Întâlniri cu Aurora” (2021) – este vorba, desigur, de Aurora Cornu, prima soție a lui Marin Preda, despre care și aflăm foarte multe informații (cum și despre alți scriitori și artiști) – și „Jurnalism cultural în exilul românesc” (2021) – cu o pledoarie pentru actualitatea literară a exilului, un „capitol al demnității românești”. La literatura exilului, criticul revine într-un alt text, despre Mihaela Albu, despre revista sa „Antilethe” și despre Alexandru Busuioceanu, prezentat în primul număr al acesteia. Iar despre Marin Preda este vorba și în cronică la două cărți publicate de Marin Iancu – prima, o antologie, „Marin Preda, el însuși” (2019), ce cuprinde „reflecții, opinii literare, confesii și pilde morale” din opera literară și eseistică a „marelui singuratic”, și „Lumea personajelor lui Marin Preda” (2021), un dicționar care adună întregul univers al prozatorului, prin

personajele sale, iar conturarea acestora, „neutră și obiectivă”, este utilă pentru înțelegerea în ansamblu a operei prediste. Un volum monografic publicat de Iordan Datcu, „G.T. Kirileanu” (în două ediții, în 2021 și 2022), insistă asupra dimensiunilor personalității celui evocat și a calităților sale, dar și asupra amărăciunilor lui de la finalul vieții. O carte remarcată de critic este și aceea semnată de Cristian Gabriel Moraru, „Un prozator ezoteric: Mircea Eliade. Studii de hermeneutică literară” (2021), însumând două studii asupra nuvelor „Secretul doctorului Honigberger” și „Nopti la Serampore”, autorul fiind motivat de faptul că Mircea Eliade „a fost și un ezoterist”, dar și de metoda hermeneutică pentru care optează în analize. La fel, este reținută și o „carte-document” publicată de Ion Al. Stănescu, „Scrisori primite de la oameni de succes” (adică de la 36 de semnatari, scrisorile fiind reproduse și în facsimil, unele dintre ele de real folos pentru istoria literară, cum sunt cele primite de la Iordan Datcu și Petre Frânculescu, cu informații și despre alți scriitori; în volum este și o scrisoare a lui Constantin Noica, expedită de la Păltiniș, la 31 mai 1981, când îi promitea destinatarului că: „Voi căuta în hârtiile de familie, spre a găsi documente în legătură cu județul Teleorman.” – p. 179). Criticul comentează și alte cărți, semnate de Ioan N. Roșca, Iulian Cătăluș, Nicolae Gheran, Mihai Barbu, Luminița Cornea, Iulian Bitoleanu ș.a. În cazul lui Ștefan Vida Marinescu, sub titlul „O istorie literară pretinde competență și asumare morală a judecății”, atrage atenția că „literatura și publicistica din Sudul extrem”, adică din județul Teleorman, „reclamă cu adevărat nevoia unei istorii literare proprii, se așteaptă una cu mai puține vulnerabilități, cu lectura integrală, atentă, competentă și lipsită de prejudecăți a cărților, cu sentințe scutite de orice suspiciuni, iar nu după criterii din categoria *de gustibus...*” (p. 104).

Criticul aplică și două „studii de caz”. Primul – Eugen Dorcescu, comentându-i volumele de versuri „Biblicele” (2021) și „Aproapele” (2022), dimpreună cu creștomația realizată de Mirela-Ioana Dorcescu, „Opera lui Eugen Dorcescu” (2021), astfel relevând că poezia acestuia, „predilect reflexivă, consacră teme majore ale existenței, ale cugetării și, la orizonturile unei culturi solide, angajează explorări religioase” (p. 57), relevante apoi prin lectura poemelor. Al doilea „studiu de caz” – Gheorghe Filip, cu psihoza și revelația dintr-un roman „de sumbră actualitate”, „Trămbița primului inger” (2021), cu acea „conflictualitate plină de duplicități, de ipocrizie și alte ticăloșii vetuste” din imediata realitate, relevată într-un alt roman, „Orgiile de la Glimboca” (2021), sau cu „întrebările esențiale ale umanității, mereu actuale”, din romanul „Cum să schimbi lumea” (2022), prozatorul probând „maturitatea observării, exerciții și har prozastic” (p. 160), iar unele trăsături, precum „tonul subtil ironic” și „ascensiunea spre probleme existențiale”, „dau scrisului său șansa de a fi reținut în rândul celor mai cutezante reprezentări antinomice ale umanității” (p. 161).

În cea de-a doua secțiune a cărții, *Poesis*, criticul se apleacă, cu aprehensiune, asupra unor volume de versuri, și semnalăm aici doar câteva dintre ele. De pildă, la Dan Dănilă, în „Elegii pozitive” (2020), remarcă elegiacul, melancolia, decorativul, imaginativul, poetul având norocul să trăiască în două culturi spirituale cu vibrații diferite – în cea românească, „cu vibrațiile ei emoțional latine”, și în cea germană, „cu profunzimi hegeliane și cu viziuni faustiene” (p. 180). Pe Virgil Todeasă, mai ales cel din „Omul simetric” (2021), îl vede drept „un poet reflexiv, al introspecției” (p. 183). Lumea poetică a lui Ladislau Daradici, din „O sută de cuvinte” (2021), „nu este una decorativă, nu e natură statică – e lumea de pretutindeni (...) și se definește între dragoste, ca har germinativ, și moarte, ca destin postadamic” (p. 187). Ticu Leontescu, în „Poeme în clarobscur” (2021), se arată drept „un poet surprinzător, în măsură să sintetizeze și să pătrundă rațional clarobscurul vieții și al lumii sale într-o poetică puternic

bipolarizată” (p. 211). Virgil Diaconu, în „Sufletul peregrin” (2023), se recomandă „un poet cu o lectură bogată, diversă și temeinică”, iar sufletul este, aici, ceea ce grecii numeau „psyche”, pe de altă parte, sufletul „e peregrin prin paradigma poetică, prin întrebări ale căror răspunsuri acced la idei și se citeșc după gramatica poetică în care se împacă cotidianul, mundanul, ludicul cu metafizica în registrul reprezentărilor raționale, în verosimil” (p. 214). Indiscutabil, criticul intuiește trăsăturile prin care fiecare poet atrage atenția lectorului dispus să-l citească și subliniază acest fapt cu pregnanță. Pe de altă parte, empatia pentru spațiul spiritual bănățean, este întărită și de comentariile la cărțile traduse de Mirela-Ioana Dorcescu, soția lui Eugen Dorcescu, respectiv „Tatăl/ Padre” (2021), semnată de poetul Coriolano González Montañez, și „Mai presus de pasiuni/ Mas allá de las pasiones” (2022), semnată de poeta Rosario Valcácel, ambele în ediție bilingvă română-spaniolă, dincolo de calitatea traducerii, fiind identificate sensibilități și îngrijorări identice cu cele din lumea noastră.

În secțiunea *Adnotări critice*, întâlnim notații – deși unele texte sunt mai mult decât atât – referitoare la volumul lui Nicolae Băciut, „Rondul de noapte/ Le ronde de nuit” (2021), o contemplare lirică a vieții, la culegerea realizată de Cornel Basarabescu, „Cele mai plăcute strofe și grupaje de versuri din literatura română” (reținând și motivarea opțiunii pentru sintagma „cele mai plăcute” și nu pentru cea care le-ar fi definit ca fiind „cele mai frumoase”), și la două volume de versuri publicate de Marielena Apostu, „Orașul cu femei triste” (2021), „caligrafiat de un condei încercat, cu moderație sentimentală, cu maturitatea trăirii”, dar și „cu mulți bemoli pe portativul iubirii” (p. 254), și „Umbrele nu fac zgomot” (2022), în care amintirea poetului teleormănean Rodian Drăgoi „nu este întâmplătoare, acesta a luminat o vreme viața” poetei din Galați (p. 257). Totodată, criticul comentează câteva dintre volumele lui Dumitru Hurubă, putând fi vorba și acum tot de un „studiu de caz”. În fine, revine la Eugen Dorcescu, respectiv la volumele care-i sunt dedicate de către Silvia-Gabriela Almăjan, „Eugen Dorcescu – Un écrivain pas comme les autres” (2022), și Marian-Cătălin Ciobanu, „Et in Arcadia ego” (2022), ce reprezintă contribuții la o bună „exegeză dorcesciană”. Dincolo de adnotările la alte cărți, semnalăm comentariul la memoriile lui Cornel Basarabescu, din volumul „Student în perioada de dezgheț a comunismului: 1966-1971” (2022), o carte ce alcătuiește „imaginea verosimilă a unei vremi asumate doar cu circumstanțe atenuante ale tinereții înflăcărare” (p. 273).

Din cea de-a patra secțiune, *Ideii*, reținem excelentul eseu despre „Dialectica argumentelor în filosofia limbii”, dimpreună cu cel despre „Nulitatea unui proces memorabil – Răstignirea lui Iisus” (este vorba de procesul de la Ierusalim, din 25 iulie 1931), cronicile la cărțile semnate de Anton Georgescu („Privitor la figuri impuse”, 2022, o rememorare a istoriei recente), și Mircea Arman („Eșecul gândirii calculatoare și reafirmarea metafizicii”, 2022), o recitare a lui Nicolae Petrescu („Primitivii”, carte apărută în 1943 și reeditată în 2003) și articolul despre „Pamfil Șeicaru – misiune de conștiință românească”, criticul conchizând că România are încă datoria morală să-l reconsidere după „misiuni și idealuri și nu după s-conjuncturi” (p. 304). Toate aceste „Idei” s-ar conveni, pentru subtilitatea lor, prezentate în amănunt.

În ultima secțiune, *Din nou despre Orient*, sunt incluse câteva eseuri în completarea antologiei de autor „Orient și orientalism” (2021), glosând despre „Montesquieu, precursor al orientalismului” (pe seama „Scrisorilor persane”, la 300 de ani de la scrierea lor), apoi despre „Polisemia sanscrită în paradigmele gândirii hinduse”, despre „Concepte intraductibile. Sanscritul *māyā*”, despre „Anton Dumitriu și argumentul Orientului” (recitind volumul său „Orient și Occident”, din 1943), despre „Lumină orientală în tri-unități, triade și trinități” (pe marginea eseurilor lui Viorel Igna). Eseistul

lărgeste, astfel, perspectivele asupra Orientului, pe care le-a abordat în studiile anterioare. Iar ultimul text, „La centenarul nașterii orientalistului Sergiu Al-George”, relevă mai ales biografia cărturarului cu merite incontestabile în cultura românească.

Mai mult decât firesc, pentru că sunt destule reverberații cu textele sale critice, Iulian Chivu introduce la finalul cărții o addenda, *Reflecții sub aripa vremii*, pe care, în paranteză, le indică a fi: „chiasme, civisme, cinisme, chivisme”, însă, când le derulează, împarte aceste „reflecții” (uneori, ele sunt subtile „constatări” reflexive), în cinci „grupe” (pe ansamblu, sunt două „clase”: „chivisme”, de la numele personal, și „cinisme”, de la o trăsătură a societății actuale). Cele cinci grupe, pe care le și exemplificăm cu unele „reflecții”, sunt următoarele: *Chivisme morale și filosofice* („Românul știe mai bine ce să facă cu nostalgia decât cu mânia; de aceea e mai poet decât erou.” – p. 367); „Filosofia nu a putut greși decât o dată – la prima întrebare despre lucrurile simple; în lucrurile mari, rătăcește încă și acum.” – p. 369); *Chivisme religioase* („Lumea asta e frumoasă cu îngăduința lui Dumnezeu, iar când El va vrea să o piardă, o va lăsa cu totul pe mâna oamenilor. – p. 371); „Căderea în păcat – o slăbiciune; ieșirea – o izbăvire; doar paza de păcat e o virtute.” – p. 373); *Cinisme civice* („Pe cât de mare livada cu poeți, pe atât de goală camera cu poezie.” – p. 374); „Cine nu are ordine în lucruri nu are nici în idei și, prin urmare, nici în atitudini.” – p. 376); *Cinisme politice* („Partidele care nu reacționează în momentele de cumpănă istorică nu au vocație istorică; sunt doar încropiri conjuncturale.” – p. 377); *Cinisme cotidiene* („Sentimentele se tocesc sub rațiune. Emoțiile, însă, își păstrează prospețimea. De aceea trăim copilărește bucuria.” – p. 383); „De regulă, românul autentic, când nu e diletant, e tranșant; ori e bun creștin, ori e predispus la zeflema.” – p. 384). Și o remarcă: uneori, încadrarea „reflecțiilor” într-o grupă ține seama doar de o nuanță, mai cu seamă în cazul celor legate de literatură (ar fi putut forma o „grupă” distinctă, dar ce-ar fi fost ele? – „chivisme” sau „cinisme”?). Acuratețea și profunzimea „reflecțiilor” vin dintr-un gând experimentat, indiferent dacă ele au fost elaborate independent, ori sunt extrase din textele critice și din eseuri.

Într-o concluzie clarificatoare, putem afirma că Iulian Chivu, prin cele cinci volume de critică literară publicate până în prezent – *Lecturi intermitente*, 2013; *Lecturi reflexive*, 2015; *Heterogene*, 2018; *Polifonii convergente*, 2020; *Cronici, note, comentarii*, 2022 – se dovedește un critic literar atent la fenomenul literar actual („în continuare reasezare, cu opțiuni formale, cu mesaje personalizate, cu detașări originale, cu reprezentări profunde”), dar și un foarte bun cunoscător al „mersului ideilor” în cultura românească și în lume, interferând dezinvolt cu filosofia (cu predilecție pentru orientalismul clasic, pentru filosofia europeană modernă și nu mai puțin pentru cea de astăzi, inclusiv pentru cea americană), cu un real câștig pentru mecanismul de receptare a valorilor și de manifestare a reflexivității proprii, un atu indispensabil pentru orice spirit care se respectă. În cazul lui Iulian Chivu, măsura acestei reflexivități este dată de efectivitatea ei – ca să preluăm un termen pe care îl folosește adesea –, altminterlea ea însăși ilustrând un spirit de finețe analitică, prin lecturile și analizele trecute prin stia unei culturi solid acumulate din atâtea ipostaze ale cunoașterii, după cum o dovedește și cartea comentată aici.

Cronică literară

Ana Dobre

Vasile Poenaru.
Poezia ca ontofanie (I)

Ca o mică Șeherezadă, Vasile Poenaru alege să-și reunească poeziile din volumele *Nașterea mea în poezie* (1969), *Jungla marină* (1971), *Muntele* (1975), *Investigații* (1984), *Sonete* (1999), *Ninsori în Bărăgan* (1999), *Cerbul lovit între coarne* (1999), într-o poveste, *101 poeme*¹ pe care să o prezinte unui receptor – un șah, la fel de exigent ca Șahriar din povestea celor o mie și una de nopți, căruia îi lasă drept de viață și de moarte asupra lor.

Scrie Vasile Poenaru, povestește el liric doar pentru a-și prezenta viața? Scrișul este, pentru poet, parte a destinului său, a scrie echivalează cu respirația, înseamnă însăși viața; „dacă nu scriu, nu exist” este și pentru el un imperativ ce decurge din vocație, din responsabilitatea față de valorificarea talentului primit. Conștientizarea vocației scrișului este aurorală, numită ca atare de poet, la vârsta de 14 ani – *naștere în poezie*, în 1969, când debuta, descoperit de Petre Ghelmez, căruia-i este antologia dedicată („Dedic antologia aceasta poetului Petre Ghelmez – părintele meu spiritual – și soției sale, Ileana.”), cu volumul *Nașterea mea în poezie*.

Ca poet, Vasile Poenaru înțelegea dubla dimensiune a personalității sale – ca om, ca poet și, pe cale de consecință, conștientizează cele două nașteri: ivirea în lume, la 22 august 1955, la Miloșești, județul Ialomița, și ca poet, trimis în lume, în mai 1971, de Petre Ghelmez, cu aceste cuvinte care însoțeau volumul *Jungla marină*: „La nici 16 ani împliniți (născut la 22 august 1955, Miloșești, Ialomița), când jocurile copilăriei mai stăruie încă, obsedant, în ochii oamenilor, Vasile Poenaru ne vorbește în versurile sale despre un timp fertil al Bărăganului, un timp al tuturor semințelor pământului propulsoare de energii, despre viață și despre moarte, despre laptele cosmic și despre întâmplările extraordinare ale gândurilor și simțămintelor noastre, cu o gravitate și un fior pe care numai atingerea aripilor miraculoase a poeziei adevărate le poate da.”. Prezentându-l lumii, Petre Ghelmez răspundea unei interogații, atunci retorice: „Care va fi evoluția ulterioară a acestui Poet?”, lăsând necunoscutului concretul ardent al clipei prezente: „Esențial ni se pare că acum și aici el există.”, argumentându-și intuiția descoperirii unui poet autentic: „Tocmai de aceea am considerat drept o datorie, dar și o mândrie a editurii noastre (Editura Albatros, n.m.), faptul de a-l prezenta, poate cu un ceas mai devreme, cititorilor pentru care el s-a născut.”.

Iar Vasile Poenaru a confirmat de-a lungul timpului, prin chiar evoluția și devenirea sa ca poet, această intuiție.

Oprindu-se la hotarul secolului al XX-lea, ultimele trei volume au văzut lumina tiparului în 1999 (*Sonete*, *Ninsori în Bărăgan*, *Cerbul lovit între coarne*), Vasile Poenaru se fixează pe un fundal literar, integrându-se, literar, în istoria literaturii române, în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Modul în care vede, simte și trăiește poezia este legat de atmosfera poetică a acestui secol, cu căutările lui, dar, mai ales, cu căutările lui Vasile Poenaru însuși, întrucât el nu se revendică din nicio grupare literară. Vasile Poenaru este un singuratic, poezia lui pare a se construi din impresiile receptate și refractate în aceste peregrinări ale unui solitar, nu neapărat, în rezonanță rousseauistă, cât în cea a unui boem care-și trăiește intens propria boemă în compania ideilor, a stărilor poetice pe care se străduiește să le cuprindă în fragranța unei imagini, imagini în care să clocoțescă viața clipei și clipa vieții.

Nașterea mea în poezie este resimțită de adolescent ca luare în posesie a lumii, ca extaz și uimire în fața ei, cu intuiția spiralei istoriei, în care trebuie să integreze propria spirală. Cercurile concentrice se deschid larg, delimitând „imensitatea aceea albastră”, spre care privirea ascensională se umple de dorul unui urcuș întrevăzut ca devenire personală. Sunt, apoi, culorile lumii, acelea care-i

descriu frumusețea, roșul devenind însăși viața care curge prin toate arterele planetei: „Imensitatea aceea albastră, prinsă/ în plasma păianjenului roșu./ topită-n păsări grele, curge, vîind, în mine.// Termitele secundelor îmi circulau prin vertebre/ clădindu-și zorii albi în furnicăre.”. Prins în acest cronotop – un spațiu amprentat temporal, el are sentimentul trecerii, „termitele secundelor”, „rechii orelor”, infinitezimale ale timpului, „lovindu-mă de sunete/ ca de niște stânci dureroase”, purtându-l, „prin mările vorbirii”, inoxidabil, spre poezie.

Auroarele se clarifică și poetul Vasile Poenaru decelează între cuantele vieții, linia clară a destinului său *întru poezie*. Arcul de timp rotunjit peste ani ca un curcubeu, fixează celălalt punct, un punct al ființei, punctul unui *echilibru dinamic*, perspectivă din care poetul Vasile Poenaru pare a dialoga cu sine, cu fantasmalele sale, cu ipostazele sinelui, care, prin poezie, s-au fixat în fotograme esențiale. Sugestia unei dedublări se insinuează în acest poem al maturității, din 1999, în care poetul meditează asupra complexului determinism al ființei în raport cu microcosmul eului și cu macrocosmul lumii, decantând imaginile în fizica și metafizica realului. Acută este conștientizarea limitei: „Ce sfătos te priveșc uneori peretii/ Ce ochelari înseamnă ferestre/ Ce depărtări se rostogolesc/ Prin cristalinul ochilor tăi.”, a forței gravitaționale care ține frăiele lumii: „Un vânt de energie pură/ Urcă vijelios din dușumele/ Scăpat din lanțurile gravitației (...)// Vijelios, din colții stelelor./ Vânt de energie pură/ Bate prin edenul gravitației”, odată cu conștientizarea fînitudinii. Datoria poetului este o datorie a vieții pentru viață, responsabilitate care echivalează cu creația. În ciuda tuturor slăbiciunilor și în virtutea lor, omul pledează pentru viață, singura modalitate de a valoriza creația divină, în interiorul căreia el însuși își decupează creația.

Aceștea sunt bornele labirintului în care se deplasează poetul Vasile Poenaru, uneori, rătăcindu-se, alteori, punând ferestre, deschizând, astfel, spații de cunoaștere și de investigat, totodată, însă, înaintând spre lumina călăuzitoare care-l ghidează din interior. În centrul acestei lumi labirintice se află eul, cel angajat în aventura de conștiință a cunoașterii, fotografie fixată în celuloizul metaforei în *Eu* („Numai eu rămân același mereu/ și merg pe o dreaptă cărare./ cu fruntea brăzdată de-un curcubeu.”) și *Autoportret* („Gigantic, ceru-mi domină deasupra.../ Așezându-mi gîngăși./ nouri mi se așază lin pe umeri./ Stamine de raze-mi împodobesc fața/ și-n ochi îmi arde/ albastrul floral.”).

Atins de dorința palpării nefabilului, prin aspirație poetică („silabe nezămislite se-amestecă-ntre frunze”), adolescentul conștientizează *primăvara* vieții și simte legătura cu șirul de înaintași pe care-i soarbe ca pe o licoare miraculoasă: „Beau iarna din ulcioarele vechi ale solștiului”. Cu rădăcinile adânc înfipte într-un trecut afectiv și deschis unui viitor previzibil: „cu rădăcinile-n părinți”, privirea ascensională îl pune în contact cu „coloana infinită” și-l hrănește cu „lapte ceresc”, încercându-l ca pe o baterie, cu energia idealului. Nu există vîrstă aurorală fără ideal, iar poetul, așezat vitruvian, în roata timpului: „un fierar – timpul”, conștientizând trecerea: „va veni și mă va înfiera”, nu vizează atât oprirea faustiană a timpului, cât clarificarea situației stării: „Câteva cercuri concentrice de amintiri/ îmi întregesc copacul existenței”, convins că „ceasul vijeliei” va veni și pentru el și trebuie să-l prindă pregătit.

Preocuparea de autodefinire a eului în căutarea sinelui domină această poezie. Viața, „perpetuu ospăț”, un banchet al experiențelor și experimentelor, țese relația multiplă și complexă: „În cercul umanității/ luăm parte la un perpetuu ospăț”, și-l răsfrînge asupra lui însuși în relația intrinsecă cu virtualitatea creației: „Fiecare cuvînt rostît/ fiecare zămbet/ fiecare sunet scos/ ne smulge un eu...”.

Acest pas în virtualitatea creației îl conduce firesc pe un teren de explorat, de investigat, echivalat de Vasile Poenaru cu *jungla marină*, titlul-metaforă al volumului de la 16 ani, primit entuziast de Petre Ghelmez. Se resimt inevitabilele contaminări de poezia generației '60, Nichita Stănescu, Nicolae Labiș inspirându-i imagini asemănătoare, pe care, însă, face tânărul poet făcea efortul să le integreze universului propriu.

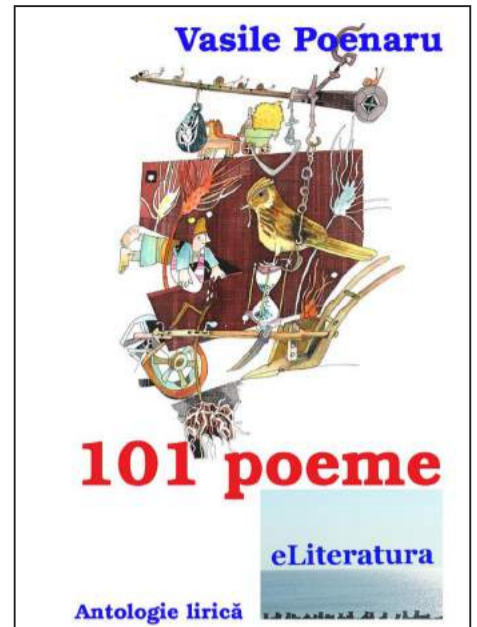
Copaci în zbor se resimte de suflul nichitastănescian: „Copaci în zbor sunt oamenii, imenși,/ cuplați într-o sete cosmică și grea./ (...) Afund și lent petala de vînt/ a timpului/ rumegînd pădurile.”. Constanta este dată de ispita abstractizării, tradusă în imagini fragante în care obiectele concrete se înfrățesc cu cele imateriale: „noduroase palme de sunet”, „timpul scoate gîfîind/ o limbă contorsionată”, „o apă himerică latră în stele”. Figurat într-un copac, eul își simte ramurile înălțate spre stele, spre ideal: „Cu ramurile-n stele prin tălpi mă scurg în iarbă.”.

Starea eului este modelată de o iubire descătușată, materializată imagistic într-o uriașă *îmbrățișare* a lumii întregi. *Galopul de foc* al poetului înregistrează imagini, intuieste un drum, visează o *corabie* a destinului care să-l poarte pe oceanul posibilităților. Previunea unui naufragiu: „Inotul mi-era năvalnic, curgeau distanțele vîind/ și marea de holde hrănea setea de/ laptele curat al depărtării...”, nu descurajează. Nu atât atingerea țintei devine importantă, cât depășirea obstacolelor, căci acestea responsabilizează și revelează sinele.

Dimensiunea ludică și agonală, definite de Johan Huizinga, în *Homo ludens*, ca trăsături specifice ale jocului ca fenomen de cultură, înțeles ca jocul care creează, care este ordine, se reliefează în *Joc de copii*, realitate care se deschide plener spre înțelegerea microcosmului în care trăiește: „Numai copiii se-nțeleg, în joaca lor./ cu morții./ Să-i vezi cum se-mbrățișează,/ cum se sărută,/ parcă s-ar cunoaște de când lumea.”.

În acest stadiu, Vasile Poenaru este copilul care privește vârsta din interior, dar este și irizarea adultului care întrezărește un sens, verificat și valorificat într-un viitor previzibil. Din clipa fierbinte a unui prezent care-l devorează, poetul îl invocă pe *Zamolxe*, invocația retorică topind dimensiunile temporale: „Mă înclin în fața ta, Zamolxe./ și îți sărut tălpile albe./ Am străbătut până la tine/ timpul și spațiul cu nopțile și vînturile – sângele meu poartă semnele/ tuturor marmorelor. Pustiuri negre./ nebănuite-abise.”, mărturisind o experiență metafizică, similară experienței lui Nicolae Labiș din *Moartea căprioarei*, a plonjării în mit, a conștientizării realului prin rezonanță mitică. Starea poetică se resimte și în *Tot mai greu susțin pămîntul*, acum cu sentimentul greu al agresiunii realului asupra fragilității omului: „Copacii mă rănesc ca niște strîgăte, ca niște/ scrășnete, contorsionate”. Tăcerea poate fi o soluție de moment („Și eu tac precum un corn de elefant, rîndînd/ mineralul, rîndînd/ rîndirea luminii. Și eu tac precum un vrej/ contorsionat, de lumină.”), poate tăcerea ce precede, după model divin, o geneză, după cum, conform lui Nietzsche, poate fi o tăcere postgeneză. În propria geneză, Vasile Poenaru fuzionează cu pămîntul care-l susține, toposul lui mitic, Bărăganul: „Cunosc un timp verde al începuturilor./ E un timp fertil ca Bărăganul. E un timp/ al tuturor semințelor. Mă întind cernoziom lui/ și hrănesc începuturile.”.

Simțind cum „în carnea mea plesnesc din bici copacii”, poetul simte puterea extraordinară a dezmarginirii și devine, astfel, capabil să urce *muntele* poeziei, configurând un univers, ca o simfonie, cu simetrii și armonii, cu motive care se reiau obsedant într-o țesătură multiformă, colcăind de linii și drumuri, de sensuri și semnificații arboreescente, care dilată spațiul acestui munte, pe pantele căruia urcă ideile țintind un absolut al relativului, cel la care poetul poate ajunge, folosindu-se de mijloacele lirismului.

Cele 16 sonete, care alcătuiesc acest volum din 1975, adunate sub titlul generic *Cosmosul necesar*, demonstrează din plin forța creatoare a poetului Vasile Poenaru, întregul simfonice fiind o capodoperă. Structura impresionantă relevă o glossă suigeneris, sonetele alunecând în structura fixă a unui poem în care se regăsesc și elemente formale de rondel, imaginari care este în totalitate invenția poetului Vasile Poenaru. E acesta *cosmosul necesar* desfășurării de forțe poetice ale imaginației debordante ale poetului de 20 de ani.

O descriere a alcătuirii, în savanta organizare poetică, e la fel de necesară pentru a înțelege modul în care aspectele forme reverberază în înțelesurile purtate de apele poetice ale fondului reflexiv. Primul sonet, un fel de sonet-temă, furnizează materie lirică pentru toate celelalte, de la ultimul vers („Câmpia-și arde pruncii în ochii-i infiniți.”) reluat în sonetul 2, urcând treptele sensului, prin reluare succesivă, în sens invers, în toate celelalte, culmea simetriei fiind dată de reluarea inversă, ca-n glossă, a primului sonet, încât primul vers, „Cum Bărăganu-i setea de care sunt înfrînt”, devine ultimul, un fel de ramă care include un tablou al culorilor eului, vibrând în melodia beethoveniană a unei simfonii.

Există, apoi, ingeniozitatea altor reluări, ca niște refrene, iar, la nivelul întregului, ca niște ingambamente prin care curge ideatică, dublu marcată – denotativ și conotativ, căci spune ceva despre lume și despre relaționarea complexă a eului, dar, mai ales, lasă eului șansa de a se spune vorbind despre sine, despre descoperirile și revelațiile sale. Poezia este acum o *ontofanie*, un mod de a revela lumea lui, microcosmul său, *cosmosul necesar*, pentru dezmarginirea gândului, pentru voluptatea libertății absolute resimțite doar în relația cu cuvântul întemeietor.

Primul sonet: „Cum Bărăganu-i setea de care sunt înfrînt./ Mă uită noaptea-n mare și-mi ametește scrumul./ Prin zăriștea lunară, sub stele de pămînt/ Mătașa așteptării îmi troienește drumul./ Sămîntă de uitare te voi clipi sub vers./ Mireasa mea nuntită sub sânge de mioară./ Când ochii mei cu geamăt se crapă unvers/ Mi-e aripă câmpia, și mamă și fecioară./ Sorbindu-ți cerul tânăr de miere de pe gură/ Nestînsul zeu în lanțuri al sărutării mele/ În inima fierbinte-a pămîntului te fură./ Dens, nașteri de strajă plîng greierii uimiți./ Sub coapse lungi de viscol, în herghelii de stele/ Câmpia-și arde pruncii în ochii-i infiniți.”, funcționează ca premisă și uvertură, conține toate sunetele, motivele care vor fi reluate în amplitudinea de simfonie, cu punctări și coborări de stări, de hierofanii: „Din univers mă smulge mânia ta de vară./ La poalele luminii mai viu cum mă doboară/ Mătașa așteptării îmi troienește drumul.”, cu înlănțuirii semnificative, ca între sonetul 8 și 9, care lasă ideile să curgă în clarificări revelatorii: „Mi-e aripă câmpia, și mamă și fecioară”, „Când ochii mei cu geamăt se crapă – unvers”. Sunt, apoi, reluări litanice, refren și leitmotiv, totodată, ca-n sonetele 9 și 10, cu ecou prelungit în celelalte, într-o țesătură lirică având coerență de geometrie, relevând alte simetrii și armonii de microunivers, în care poetul pare singurul demiurg. Răsfirate, reverberate, aceste conținuturi, care pot părea diferite, reflectă aceeași stare poetică a unui căutător de sensuri și semnificații care nu doar interoghează lumea, dar încearcă să o ordoneze, aducând-o în tiparul propriului arhetip.

1 Vasile Poenaru, *101 poeme*, Editura eLiteratura, București, 2016.

Profil liric

George Vulturescu

Meteorii și puterea poeziei

Îmi iau puterea versului din această oră
care nu aparține nici zilei, nici nopții
cum fumul nu mai aparține nici lemnului care arde,
nici vântului
care-l împrăștie

Cuvintele nu vin peste pagini ca meteorii pe cer:
celulele creierului tău sunt vraște –
nici apă moartă, nici apă vie;
unele dispar în molozul lor precum scorbură
macerează
miezul stejarului

Sunt sigur că e doar o oră a dimineții
când cețurile se ridică de pe celulele creierului tău
care se mistuie una într-alta
jefuindu-le de magia visului
Peste litere n-a trecut încă nici un meteor – stau
strâns
lipite ca niște infirmi rezemați de alți infirmi,
ca niște bătrâni știrbi care își mestecă dumaticatul
cu gingiile;
Divinul încă nu s-a hotărât dacă va turna otravă
sau ambrozie în cupele lor
și nici dacă va slobozi vântoasele peste mări și
nisipuri

Îmi iau puterea din această vraște
(celulele creierului sunt oare dimineața o necropolă
a oboselii noastre?)
precum stâncile prăpăstiilor își iau puterea din
nisipul micilor pietre,
precum albinele își culeg nectarul dintre staminele
florilor
risipite peste tot câmpul

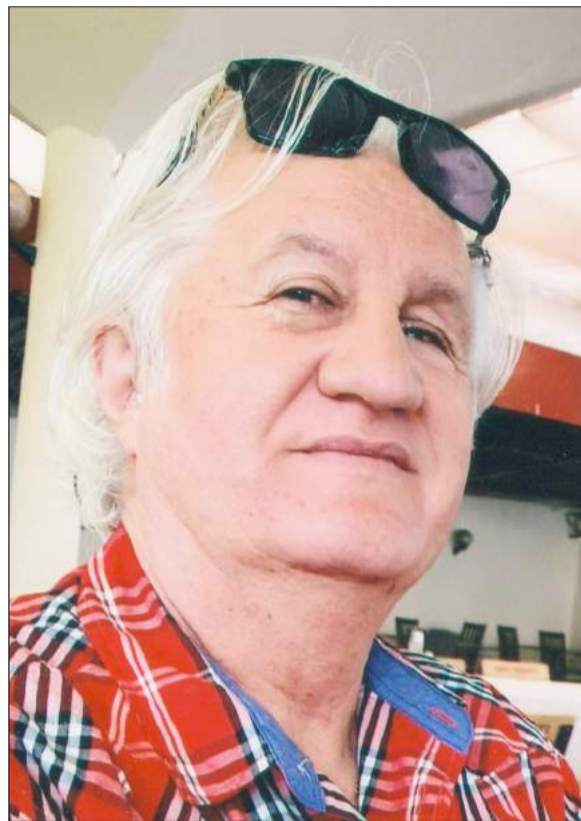
De ce te înfioară mai mult apariția unui meteor
decât apariția unui poet la masa lui de scris?
N-are coroană de aur, nici togă regală –
stă în vraștea dimineții sau a lumii
(unde tocmai a scris: „Visul refuză veritatea
ghetrelor
lui Van Gogh și umblă cu tălpile goale...”)
chircit între cuvinte, care nu sunt nici apă moartă,
nici apă vie, care n-au nici un rang
dar îi acoperă valoarea doar cu moartea sa

Necropole cu păsări

... Știm că elefanții au cimitirele lor
... Moromete și-a dus mârțoaga s-o omoare undeva
pe o râpă
... Unele larve mor în găoacea lor
... Unii oameni își înmormântează cu fast câinii de
companie

Nu-mi pot imagina un cimitir pentru păsări...
Cimitirele lor nu sunt, oare, ochii noștri cu care le
urmărim pe cer?

Nu există ochi goi dacă au privit, măcar o dată,
o pasăre în zbor...

Ce soarbe vâscul din trunchiul copacului

Acolo pe unde lupii își ling rănila
când își mută puii în dinți spre alt adăpost
acolo unde știucile își depun icrele
în măturile de sub sălcii
acolo, pe stânci, unde vulturii se-mperechează,
în coșmarele ucigașilor când simt fierul
șișurilor cum lunecă pe os

Dumnezeu întârzie o clipă

berzele poartă spre cuiburi vietăți în gușă
să-și hrănească puii
până sunt gata să se arunce de pe marginea lor
în groapa de aer

ce poți duce cu tine dintr-un cuib?
dintr-un culcuș de lupoaică din vâgăuni?
din găoacea viermelui de mătase
ce duce fluturele?

asta duce poezia:
ce soarbe vâscul din trunchiul copacului

Femeia din ev-mediul odăii

Dacă ies teafăr din noaptea asta, vă jur
că poezia leneșă triumfă prin trupul femeii –
acea negură unde poetul nu se poate orienta.
acea demență ce ține sub papuci, sub corsete
și jupoane, ca-ntr-o cușcă, verbele

Ea face să răsară pe pagini mușuroaie oarbe
unde cuvântul supraviețuiește numai ascuns precum
cărțițele săpând galerii prin temelia lumii
Întoarceți asinul cu femeia care cutreieră
Egiptul poemelor

Noaptea preface lumânarea în galbenă reptilă
îmi amintesc femeile trăind din jaful și deshumarea
amintirilor; am ars lângă femeile crematorii
ale nopților; știu suave cuvinte târându-se pe lângă
această clipă să-mi lingă rănila cu limbă de câine

Oh, e prea târziu pentru dragoste
mă gândesc la acel peisaj de unde să-mi smulg
grâul pâinilor

O astfel de noapte se poate numi oricum:
neagră pecingine (gândește călătorul),
bâhliță (îi zice văduva),
drojdie pe ochi (îi spune soldatul din post)
Tu știi că-i o păclă râncedă ce se desprinde parcă
din varul pereților, se dezghioacă de pe ziduri
căutând în tine un canal de scurgere

Fiecare să se apere cum poate de acest animal
hulpav care-nghite amintirea altor nopți

Recital ticălos de poet

Capul meu de zevzec își amintește cântecul:
„Pe valea cu lemn strâmb
Mână mândra boii-n jug...”
Capul meu dintre terfeloagele odăii
nu poate da nici un indiciu iubitei:
în albul hârtiei cu litere strâmbe?
S-a dus privirea plastică:
„... Și-i mână cu bici de lână...”
Eu sunt intimidat de biciul de deasupra mea
care-mi sigilează ca-ntr-un cocon orice
cuvânt scris. Așteaptă-i tu, fluturele,
„... Di, dii, di...” cititorule...

Nu sunt martori când ieși din odaia ta
cu terfeloage la lecturi publice
unde ești invitat să-ți citești versurile.
Călătorești cu ele – zile și nopți prin
orașe îndepărtate – îți umezești gura cu
votca din gări ca și cum le-ai umezi și lor
buzele uscate.

Intri ticălos la recitaluri, le desfăci paginile
mototolite prin buzunare
precum samsarii desfăceau hlamida
roabelor aduse la vânzare în piețe.
Ești pe scena de scândură (sau pe „valea
cu lemn strâmb”...?) dar versurile par
a călca pe catifeaua alcovurilor
știute de ștabii orașelor
așezați (și la recitaluri) mereu în primele rânduri.

Și n-ai nici un bici în mână
și-ai vrea să uiți de biciul din cântec
dar începi să-ți vezi dintr-o dată versurile
CU OCHII LOR,
le auzi sunetul cuvintelor șfichiindu-le urechea:
acum începi să le placi
– ai avut geniu în noaptea neagră
când le-ai scris –
acum știi că vei refuza
toți banii din lume pentru ele

Recitiri

Marin Iancu

Transfigurarea artistică a macrocosmosului social în proza lui Ion Agârbiceanu

Povestitor, autor de schițe, nuvelist și romancier ardelean, Ion Agârbiceanu (1882, comuna Cenade – 1963, Cluj-Napoca) își asociază numele unor momente semnificative din istoria literaturii noastre și din dezvoltarea prozei românești pe o perioadă de mai bine de jumătate de secol. Opțiunea pentru o operă literară de tip „cronică” a unui ținut și a unei epoci ne dezvăluie în Ion Agârbiceanu un scriitor pentru care „atenția la Real” (Roger Caillois) rămâne punctul de plecare al unui demers artistic ce duce la romanul realist. Deși nu folosește procedeul balzacian din *Comedia umană* al recurenței personajelor sau pe cel al „cronicii de familie” în care se urmăresc generațiile unei familii pe o lungă perioadă de timp, opera prozatorului ardelean se dovedește unitară prin problematică și prin intenția de frescă socială. Încă de prin 1910, de la apariția primelor volume de schițe și povestiri, E. Lovinescu îl considera drept „cel mai viguros povestitor al Ardealului din generația tânără”, ca, la puțin timp, criticul de la „Sburătorul” să îi reproșeze însă „inferioritatea estetică, regionalismul lingvistic”. Ceea ce, fapt semnalat în 1929 și de N. Iorga, îi aducea scriitorului „o foarte mare nedreptate și va veni vremea când se va recunoaște cât de mult datorim adevăratului continuator al lui Slavici în regiunile acesteia ardelenă.” Treptat, după îndelungi reconsiderări, lui Agârbiceanu i s-a recunoscut observația puternică, sănătoasă și aderarea la o doctrină care însemna o reprezentare obiectivă a realității sociale românești, a mediului țărănesc în care s-a format și a trăit, „elementul central, coagulant, la care scrierul său se raportează mereu și din care își trage sevele specifice” (Mircea Popa). Cele dintâi scrieri ale viitorului prozator datează încă din anii studiilor liceale la Blaj, când, trăind cu credința vie a datoriei față de cei din sânul cărora a ieșit, acesta se simte chemat să ilustreze necazurile și bucuriile acestor clase umile de năpăstuiți și ziditori de țară. În scrierile literare publicate asiduu la cele mai multe dintre revistele ardelenesti ale timpului, chiar și după plecarea sa la universitatea din Budapesta sau după revenirea sa ca preot la Bucium-Sașa sau Orlat, Agârbiceanu a militat pentru apărarea și impunerea valorilor morale. „După o părere comună, scria prozatorul mai târziu, aproape la 60 de ani, pentru creația literară e nevoie de talent, de sinceritate și onestitate; de trăirea intensă a scriitorului în frământările societății contemporane lui...”

În schițele și nuvelele de după 1905, când începe să publice în „Lucașfăru”, scos la Budapesta de Oct. Tăslăuanu, teme abordate vădesc o sinceritate epică exemplară și o dorință de a aduce în fața cititorilor dramele și evenimentele din mediul rural transilvănean, cu întregul șir de conflicte și abateri de la morală vieții, de la legile instaurate de o tradiție țărănească străveche și bine verificată. După 1906, anul apariției primului volum elogiat de N. Iorga *De la țară*, și 1910, anul în care au apărut volumele *Două iubiri* și *În întuneric*, Agârbiceanu publică *Schițe și povestiri* (1912) și *De la sate* (1914), o proză care a evoluat, cum însuși autorul o recunoaște, de la romantism la realism: „...Proza «Sămănătorului» mi-a dat și întâiul îndemn de-a scrie, și mi-a oferit și modelul. Am voit, mi-a plăcut să scriu în genul prozatorilor tineri de la «Sămănătorul». Aveam uneori impresia că scriu ca și ei, deși mai târziu mi-am dat seama că în puțin i-am putut imita, și că, sub înrăurirea lor, am pornit totuși pe un drum al meu.” Inscrise prin tematică, viziune, tipologie și stilistică într-un anumit moment din biografia scriitorului, povestirile din volumul *Două iubiri* (Vălenii de Munte, Editura „Neamul românesc”, 1910; ediția a II-a, București, 1923) aparțin primului moment de creație dominat de impactul cu „peisajul ursuz” și cu „oamenii întunecați” (Mircea Zăciu) ai

Apusenilor, integrându-se firesc seriei povestirilor aparținând începuturilor scrisului acestui important prozator al începutului de secol (Marian Papahagi), veritabile imagini ale unor suflete umilate prin neputința de a se face înțeleși, ori, pur și simplu, prin asceză sau eforturi nerăsplătite de dăruire.

În acest context, originalitatea scriitorului Agârbiceanu este dată nu numai de zona geografică pe care a transformat-o artistic în opera sa, ci și de profesia lui, aceea de preot, aceasta îngăduindu-i să „pipăie boale și rane ale sufletului” (Nicolae Balotă), o mai bună cunoaștere a mediului ardelenesc, îndeosebi a satului, o mai adâncă implicare în activitățile de înălțare a acestuia, după cum însuși autorul *Arhanghelilor* o va mărturisa adeseori: „Eu mi-am dat seama de foarte tânăr că oamenii nu sunt așa de răi, în majoritatea lor, cum se arată sau cum îi crede lumea. Față de slăbiciunile fatale legate de firea noastră, am simțit o tot mai mare milă.” Scriitorul crede în posibilitățile omului de redresare, el este în epocă, după opinia lui Mircea Zăciu, un „existențialist creștin, nu departe de filosoful catolic francez Jacques Maritain, dar neputând depăși condițiile unui preot de țară. Creator de viață, asemenea autorului *Novelelor din popor* sau ca și Sadoveanu, povestirile lui Agârbiceanu trimit spre imaginea unui povestitor înăscut, „povestitor prin excelență, care supune total facultățile sale de percepție vizionarismului epic” (Ion Negoiteșcu). Asociată povestirilor *Costea pădurarul*, *Căprarul*, *Glas de durere*, *Vălva băilor*, *Un doctor*, *Luminița* și, eventual, *Hoțul*, din volumul *De la țară* (1905), comentat favorabil în presă de Sextil Pușcariu, E. Lovinescu și, printre alții, de Zaharia Bârsan, o creație ca *Fefelega* oferă senzația de integrare firească a eului în epos, impresia de redimensionare epică și integrare în social a unei condiții de *Sisif feminin* (Perpessicius), condiția dramatică a unei femei, adăugând „reprezentări simbolice a antichității valențe ale unui tragism de o concentrată și fulburătoare esență omenească” (Leon Baconsky). Măria Dinului, prototipul eroinei, pe care viața nu a răsfățat-o în niciun fel, își agonisește bucata de pâine muncind cu Bator, un cal bătrân și de slab, rațiunea existenței eroinei fiind copiii. Când dispăre și Păunița, Fefelega își ia calul de căpăstru și se duce în târg să-l vândă, cu banii luați întorcându-se în sat să împodobească scrierul celei din urmă copile moarte. Vizibil influențat în nuvelele și povestirile sale de început de Sadoveanu, prozatorul transilvănean are intuiția sufletului obscur, prăbușit în sărăcie și întuneric, din care se luptă zadarnic să se elibereze. Pe vremea în care bărbatul ei trăia în „*lucra în baie*”, scoțând aur pentru alții cu „*trei-patru zloți pe săptămână*”, oamenii îi spuneau femeii „*Măria Dinului*”. Rămășă văduvă cu cinci copii și un cal bătrân și orb, urcând și coborând Dealul Băilor, oamenii au poreclit-o *Fefelega*. „*Femeia e înaltă, uscată, cu obraji stricați de vârsat, arși de soare și de vânturi. Pășește larg, tropăind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întins, scobălând din picioarele ciolănoase. Poartă pe spinarea adânc cufundată două coșerci desăgite. Sub coșuri, când acestea se ridică puțin, se văd două petece mari, pământii. Calul e alb, dar sub coșerci s-a ros părul tot, și pielea, după ce s-a rărit mai întâi, acum e tare ca potângul. Merge pe urma muerii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul mare, cât o solniță, nu și-l mișcă nici la dreapta nici la stânga. Femeia iarăși nu-i are grija, ci pășește mereu înainte și în răstimpuri zice așa, ca pentru sine: «Ghii, mă Bator.»”*

Privite în acest context, publicarea celor trei romane în „Lucașfăru”, *Legea trupului* (1912), *Arhanghelii* (1914) și *Legea minții* (1916), este percepută ca experiențe

valorose, romanele de tip frescă-socială, romanele-cronică sau romanele de analiză psihologică din perioada interbelică aflându-și aici puncte solide de plecare. Este primul semn de familiarizare cu marea proză a lumii, cu deosebire a marilor realști și naturaliști ruși și francezi, pornind de la fapte reale, cu ecouri din *Madame Bovary* de Flaubert și din *Ana Karenina* de Tolstoi (ideea de nenorocire a femeii), mai mult chiar de atât, ideea de a scrie romanul evenimentelor din jurul unei mine de aur, *Arhanghelii*, i-a dat-o romanul din jurul unei stațiuni termale, *Mont Oriol*, din 1888, a lui Guy de Maupassant. Personajele scriitorului român ar fi însă „aproape toate după realitate”. La fel, în romanul din 1915, *Legea minții*, două personaje din lumea reală au fost contopite în eroul principal, rezultatul unor astfel de „experiențe sufletești” fiind vizibile și în romanele *Stana* din 1929, *Dolor* (1930) și *Biruința*

(1932), așa cum *Răbojul lui Sfântu Petru* (1934) și *Sectarii* (1938), se înscriu în seria romanelor satirice privind viața politică dinaintea de război, cu personaje bine cunoscute din presa vremii. Manifestându-și admirația pentru marii romancieri realști ruși și francezi, Ion Agârbiceanu considera că „romanul e rodul simțirii, a pipării vieții” și îi plăcea să spună că a urmărit să umple construcția epică a operelor sale cu „oameni și în carne și oase și psihologicește reali”. Cum în această primă jumătate a secolului al XX-lea, romanul realist depășise experiența romanului de tip balzacian, tolstoian sau flaubertian și, cu atât mai mult, „romanul experimental” al lui Zola, Ion Agârbiceanu se orientează spre romanele-frescă, cu o compoziție polifonică, unde tehnicile realismului balzacian se asociază original cu finețea analizei psihologice din alte romane.

Publicat inițial sub formă de foileton în revista „Lucașfăru”, în cursul anului 1913, romanul *Arhanghelii* a fost tipărit și în volum în 1914, la Sibiu. Cu o geneză mai veche, datând din anii 1906-1910, când, paroh pe atunci în comuna Bucium-Sașa, Agârbiceanu a cunoscut îndeaproape lumea de odinioară a satului minier din Transilvania, scos de pe făgașul existenței sale tradiționale prin apariția unor preocupări de tip capitalist. De aici și intenția unei construcții realiste de tip monografic, cele două părți ale romanului urmând îndeaproape modelul balzacian. Evoluând în cercuri concentrice, spațiul din celor trei sute de pagini din prima parte este dominat de lungi elemente topografice, cu valoare documentară, descrieri ale ținutului muntos și ale împrejurimilor satului, cu pagini de interes etnografic și științific, unele dintre acestea privind în mod special

ritualul religios și, cu deosebire, al prelucrării extragerii aurului din piatra auriferă. În a doua jumătate a romanului, caracterul evenimental se întetește, intențiile prozatorului vizând înzestrarea romanului cu o succesiune constantă a momentelor epice. Ca roman social, *Arhanghelii* creează imaginea unei colectivități rurale scoase din matcă, pentru totdeauna dezorientată, cu personaje de o mare diversitate, aflate într-o tot mai intensă ostilitate, de la lumea satului aflată în declin, pe cale de a-și părăsi credințele și datinile părinților, la câteva figuri de oameni înstăriți, acționari ai celei mai bogate mine de aur din zonă, ca Iosif Rodean, directorul minei „Arhanghelii”.

O lectură atentă a romanelor lui Agârbiceanu ne-a îngăduit reținerea a două aspecte majore ale Realului transfigurat artistic: *macrocosmosul social* și *microcosmosul familial*. Între aceste două coordonate, romanele lui Agârbiceanu ar putea reprezenta o imagine a sufletului omenesc proiectată pe un întreg univers de viață, o cronică amplă a Transilvaniei de dinaintea Primului Război și până la anii ce anunță dictatura regală. Aflat în fața unui asemenea proiect, e destul de posibil ca Ion Agârbiceanu să se fi aflat, asemenea oricărui artist realist, în dilema pe care o putea genera faptul că „infinutul Realului strivește finitul textului”, ajungând în acest mod la strategii specifice de selectare a datelor și de construcție a romanelor. Dacă în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, „macrocosmosul social e văzut prin prisma microcosmosului familiei...”, ca, de altfel, și la G. Călinescu, cu deosebire în romanul *Enigma Otiliei*, la Ion Agârbiceanu familia devine, în primul rând, o parte componentă a Realului, o instituție cu un rol esențial în societate. De reținut că primul tablou al Ardealului în toată complexitatea lui îl identificăm în opera lui Agârbiceanu, romanele acestuia fiind în măsură să reflecte pentru prima dată în literatura noastră o zonă precis conturată din punct de vedere etnografic, istoric și lingvistic, cea a Câmpiei ardelenice, a bazinului aurifer al Țării Moților și a ținuturilor marginenilor din părțile Sibiului, cuprinzând satul și orașul cu instituții reprezentative, cu o serie de categorii sociale specifice. Este adevărat că un oarecare interes față de aceste zone mai pot fi semnalate și înaintea lui Agârbiceanu. Acțiunea din romanul *Geniu pustiu* de Eminescu se petrece tot în Ardeal, după cum Ioan Slavici surprindea și el în *Mara*, deși într-o formă destul de limitată, această zonă de mare originalitate a târgului ardelenesc. Mai mult decât atât, dintr-o cu totul altă zonă, Duilju Zamfirescu adună în câteva pagini din *Îndreptări* aspecte ale atmosferei ardelenesti, dominate de prezența unui venerabil preot, tatăl Porției, pe când acesta îl ducea pe Alexandru Comăneșteanu în chip simbolic în Transilvania, să încheie o căsătorie în vederea împrăspătării sângelui de muntean cu cel de ardelean.

Revenind la ideea originalității operei scriitorului, în privința zonei geografice pe care o transfigurează artistic în romanele sale, loc al „câmpiilor mănoase, al cântecelor și florilor” (Octavian Goga), Agârbiceanu este considerat „continuator a lui Slavici”, autor ce „deschide partea uluitorului Rebreanu” (Mircea Zăciu), operei sale găsimu-i-se atributul de „cronică transilvăneană a timpului”. Ardealul este pentru scriitorii săi „mamă ocrotitoare și leagăn”, „matrice și temelie” (Nicolae Balotă), „o legătură particulară cu divinitatea”, ceea ce-i conferă o anumită atemporalitate și o altă perspectivă asupra axei valorilor, așa cum probează opera lui Lucian Blaga, dar și romanul *Strigoitul* al lui Agârbiceanu. Frustrați secole de-a rândul, românii au găsit în cultură o posibilitate unică de a ieși la lumină prin cuvânt. Ca și înaintașii săi, Agârbiceanu consideră că rostul creației este să sporească puterile cele bune ale spiritului nostru, să contribuie la înfrumusețarea vieții prin desăvârșirea spiritului, să vină în ajutorul omului, în lupta împotriva instinctelor oarbe, cea mai înaltă frumusețe rămânând cea morală, armonia și desăvârșirea vieții spirituale. Dar, după cum a observat critica literară, din dorința de a oferi o operă care să-și atingă țelul educativ, de multe ori scriitorul alunecă în moralism excesiv. În asemenea cazuri, „literatura devine o anexă a misiunii de preot” (Mircea Zăciu), deși predominant rămâne „tactul desăvârșit cu care acest prelat știe să facă operă educativă ocolind anosta predică” (G. Călinescu).

Profil liric

Simona-Grazia Dima

Foc crud

De atâta timp mă află în fața lanțului muntos
al unor litere de flăcări zimțuite, limite – uneori
devoțiune, credință, alteori indiferență înseamnă,
împietrire. Castelanii din zid hăituiesc călătorii – cu
neștiință. N-au pus vreodată întrebarea
esențială, nu știu să se mire. Viața li-e focul crud.
În fiecare dimineață, creneluri-litere ard oarbe,
nemișcate.

Trebuie să pornesc într-acolo, să trec dealul încins,
stingând semn după semn. Creez peisaje noi,
fără atâta piatră, cu multe râuri și nimfe până acum
mute.

Voi auzi cândva nechezatul albastru al cailor
zvârliți în vertij din goale blazoane.

Întâlnirea cu îngerul

Noaptea, când razele se-adună-n spatele oglinzilor,
apare drumul, scâldat de ploaia lui martie,
pornești pe el cu pas lent, nu mai grăbit ca apa,
îmboldit de soliile zilei. De-o parte și de alta
lucesc castele pe câmpii fertile,
ți-e teamă că privesc se va destrăma,
căci pare plâsmuită din solzi poznași
ori din bucăți de sticlă din caleidoscop.
Clipocesc luminile ațipite în iazuri,
vechimea-i însă trează:

strămoși cu priviri arzătoare,
în cămăși albe de in, cărturari și haiduci,
țin nemișcați puști înflorite,
pe care se-ncolăcește vântul.
Neîndoielnic, a avut loc o victorie,
dar parcă nici de bătălie n-ai știut.
Luptele vor fi fost domoale și tandre,
biruința nu poate avea niciun alt înțeles.
Te cuprinde o clipă, copilărește,
frica pentru bunul tău, ce caraghios,
nu mai ai nimic, mergi apărat
de vasta esență volatilă de veacuri pritocită,
gol în aburii calzi care te-nvăluie
într-o știință arhaică.

Prietenii au lucrat pentru tine
și ce se întâmplă a trecut prin cuvânt,
să te poată-nsoți.

Te copleșește cascada semințelor
de-atâta timp pierdute
și, nu departe, cei de care te-ai despărțit
te-așteaptă rumeni, tropotind de nerăbdare.

Te apropii, caști fericit,
ai găsit totul transformat în vin,
muncile s-au îndeplinit,
fiindcă ai făcut odată un legământ în ființă
și el s-a pornit singur să rodească.
Elixirul jubilează în jerbe clare,
protectorii tăi n-au stat degeaba,
văzduhul e plin de făpturi ce-așteaptă
să fie recunoscute, fiecare în aventura
și legea ei. Se întâlnesc aici pentru întâia oară,
iar tu ești cel ce le unește-ntr-un cămin,
capetele lor plecate sub ochii tăi
alcătuiesc covorul viu,
întruna reînnoit în beznă.

Oftezi, viața s-a descătușat din tine,
în sfârșit, zăngăne o poartă ruginită,
atât de calm, atât de uitat.

Și-apare îngerul, obosit
de truda de peste zi la câmp,
prăfuit, asudat, în saboți,
te întâmpină pe drumul de țară,
cu o lanternă pâlând
în mâinile noduroase.

Citirea rosturilor

Caută un copil, cu voce tare să-ți citească –
legi și rosturi. El va sosi în tropot liniștit,
va apuca pagina cu mână unsă.
Dacă îl cerți, va buchisi doar titlul
și, devenit stană de piatră,
în somn albastru, milenar,
refugiu-și va afla,
nu-l vei putea clinti.
Trezit, într-un târziu, când îi va fi pe plac,
își va urma lectura monoton,
printre cuvinte apele scilipesc
și trestii se clatină (un pic va și trișa,
privind la nori cu coada ochiului),
fără să-l miște c-aștepti exasperat rostogolirea
ideilor fierbinți, crucială, dar, din păcate,
iarăși întreruptă, căci în balans își lasă fila-n
fumegare
și pentru două veacuri fuge să se joace-n codri,
în timp ce tu, neputincios, rămâi pe loc în clocot.
Reîntors, parcurge cu seninătate fraza aceea sublimă,
feroce, adevărat cuptor pentru maestrul mistuții
în flăcări și moștenire unii altora, în spunere, lăsați.
În trei nu se va rușina să o despartă
și s-o pronunțe pe răcoare cu pauze prelungi,
căci va lua seama la boncănitul cerbilor, la strigătul
de pasăre, atent și la grăuntele adus de vânt
(foame-i va fi, dar va tăcea), fidel va urmări
cum se transformă acesta în mlădiță,
apoi în arbore, cititu-l va relua abia după ce
se va hrăni cu fructul pârguit.
Mânios, ai să-i aduci reproșul
că fără inimă a frânt urcușul frazei esențiale.
Cu ochi șagalnici de turcoaz îți va răspunde
că limba sa-i cântarul timpului
și liber ești, din parte-i, să n-ascuți,
el e-ntr-atâta de grăbit, încât s-ar bucura
să plece. Și să nu uiți că tu l-ai invitat aici,
deci după bunul plac alte răgazuri își va lua,
apoi, fiindcă vor izbucni războaie, se va îndepărta,
ca să revină la-ncheierea păcii,
pe-o ceață densă, cu poame coapte-n coș,
iar ultimele paragrafe le va recita
pe-un ton neutru, de parcă ar face-un inventar
de grâne, totuși – vei recunoaște, în final, uimit –,
misiunea și-o va isprăvi cu artă,
rosturile se vor înălța fără cusur, în cuget
și în zi, liliac scânteietor
al unei primăveri netulburate.

Ședința de poezie

Poetul regizează chiar acum moartea
(ce nume stereotip pentru zbaterea
viscerală de animal torturat, victorios și eteric!),
apoi netezește cu palma uscată
fumul și funinginea jertfei,
iar țipetele până la cer conținesc brusc
și dispar – unde oare?
Își închide grijuliu uneltele de scris,
după tipic, se-mbracă ordonat, cuviincios,
își pune deasupra
balonzaidul,
iese din odaie
și ia tramvaiul.

Trăsura

Dacă-aș urca în trăsură, aș arde.
Și-așa, furnică-n mine atâtea ace,
cu fiecare gest mi se-amintește-abisul
și darurile prin care-am supraviețuit.
Mi-ar fi corpul năruit și tăiat,
de la pasul pe-ntăia ei treaptă.
Fără mine, trăsura trece ca-ntotdeauna,
biruitoare. Iar eu rămân pe loc.
În siguranță, însă. Nu mi se văd semne
pe umeri, gândul îmi stă ocrotit
în străvechea sămânță.
Și să vorbesc pe limba apei,
trupul să mi se-ascundă-n alte trupuri,
până la cel albastru,
diafan, din mijloc. Afară, par să fiu.
Dar nu știți unde-mi duc viața.
Unii culeg de pe mine rouă și stropi
de ploaie, ca de pe-un nor.
Abia fac o mișcare, că sunete de arme
s-au stărnit, voci combatante,
aruncări de zaruri. Mă duc în poiană
și plâng, pe urmele-untoase-ale roților.
Argila roșie-o mângâi. Drumul acela
pe care eu n-am mers duce,
pesemne, spre locuri minunate.
Dacă-am atins lutul, mă trag îndărăt.
N-aș fi ajuns niciunde.
Să urc, știu că m-aș topi cu totul,
cum aș uita de interdicție și aș păși pe scară.

Pasăre aurie

Te iubesc, pasăre aurie,
tu arzi și stropești cu un invizibil catran,
și mă obligi să cad cu mâna la ochi,
fără să mă pot feri de palele negre de smoală
pe care mi le arunci, de mă arzi,
când căderea mea se transformă în frumusețe,
iar genunchii fac să tremure în evantai
aerul greu ca apa
și dezlănțuie din adâncuri culorile curcubeului
ce mă îngrozesc cu splendoarea,
și mi se întâmplă să cad în locuri negre și pipernicite
pe care astfel mi le luminezi
la strălucirea ta spectrală –
și văd la lumina legii,
uitând că a fost întâmplare,
când stau în răcoare și pace
și în mintea mea un far se deschide încet
și pulsează departe,
mă faci să văd lucruri și iar lucruri,
iar eu ridic ochii,
încercător, pierdut și iradiant,
spre tine!

Eseu

Marian Nencescu

Rana care ne doare – moartea rațiunii la Eminescu –

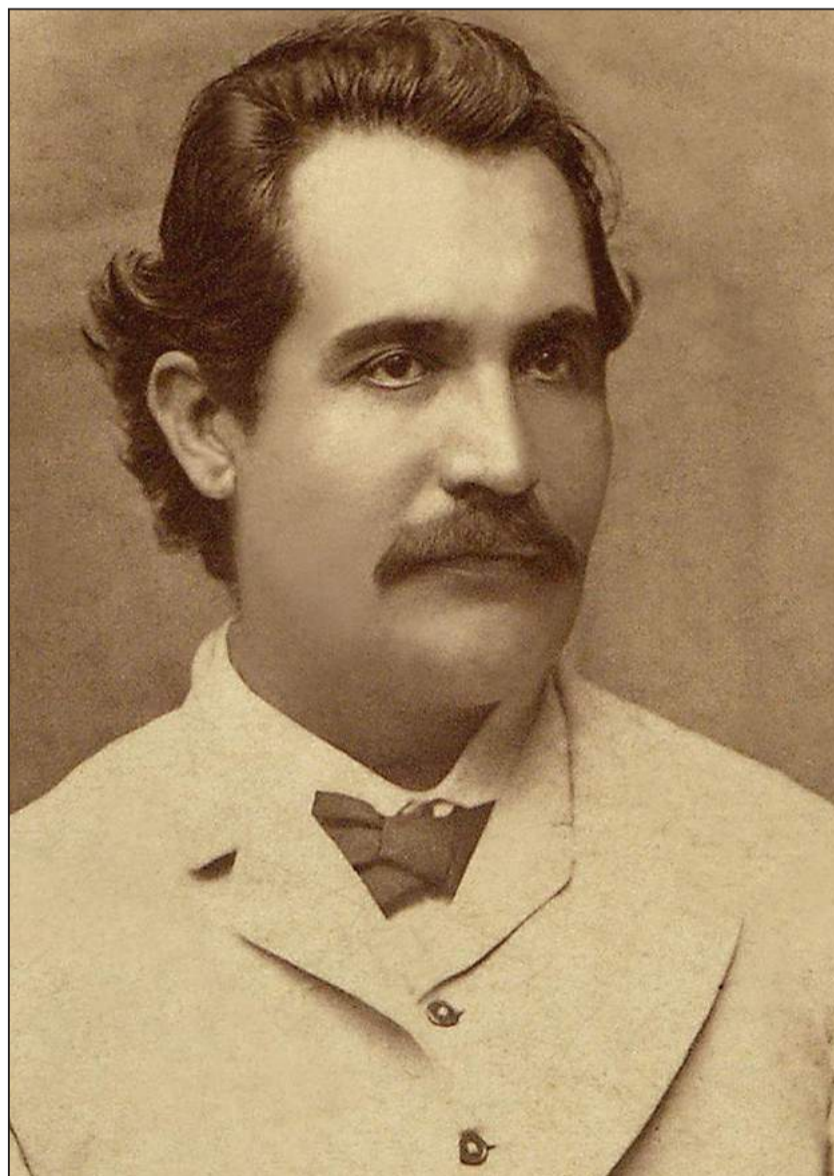
Simptomatic, pentru a ne păstra în termenii generali ai discuției despre „boala civilizației”, în fond negarea înseși a noțiunii de lume „civilizată”, în acest caz, a curs în ultimele decenii multă cerneală pentru a descrie „ziua blestemată”, de *marți 28 iunie 1883*, când opinia publică românească a aflat că redactorul-șef al gazetei conservatoare *Timpul*, în fapt al patrula om politic din partid, poetul Mihai Eminescu „a poposit” în cămeșoiul de forță al stabilimentului de boli nervoase al doctorului Alexandru Suțu (1837-1919), primul medic psihiatru de la noi, directorul Sanatoriului Mărcuța și al Spitalului pentru alienați „Caritatea”, unde poetul a fost internat în mai multe rânduri, și unde a și murit. Fără intenția de a epuiza lista articolelor și a studiilor pe această temă, ca și a ipotezelor, unele hazarde, iar altele profund politizate, lansate cu acest prilej, vom semnală, ca exemple pozitive, cărțile lui Nicolae Georgescu, *A doua viață a lui Eminescu* (1994) și *Moartea antumă a lui Eminescu* (2002), ori volumele lui Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu* (1997), și *Controverse eminesciene* (2002), apoi studiul „patologic” a lui Ovidiu Vuia, *Despre boala și moartea lui Mihai Eminescu* (1997) și, nu mai puțin interesante interpretări ale lui Ion Filipciuc, cuprinse în volumul *Simptomuri politice în boala lui Eminescu* (2005), ori ale doctorului Ion Nica, din *Eminescu – structura somato-psihică* (1972), totul culminând cu interpretările, pertinente, ale unor importanți medici contemporani, susținute la Colocviul organizat de Fundația pentru Știință și Artă, și publicate de academicianul Eugen Simion, sub titlul generic *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor* (2015).

Cărțile menționate, dar și multe altele pe aceeași temă, converg spre ideea că poetul național a suferit de o boală psihică (descifrată ca atare de medicii vienezi Obersteiner și Leidesdorf), ce se cheamă azi *psihoză maniaco-depresivă*, și nicidecum de o infecție luetică, sau chiar de o formă de *schizofrenie*, cum lasă să se înțeleagă unii delatori, „retori, limbuți, complexați și resentimentari”, sau, vorba lui Constantin Noica, „niște nemernici” (Eugen Simion, *Argument*, p. 8). Folosirea, în acest caz, a termenului de *nebul*, cu referire la Eminescu, cuvânt anacronic ce indică o formă de nepăsare stigmatizantă, nu face decât să accentueze o suferință ascunsă. Tendința de a folosi acest termen, în orice împrejurare, indică, în opinia lui Andrew Scull, autorul celui mai important tratat pe această temă, publicat și la noi, „o etichetă socială, o mare nedreptate și o tautologie inutilă” (*O istorie culturală a nebuniei*, Iași, Polirom, 2017, p. 12).

Există, pe de altă parte, opinia că Eminescu nu ar fi suferit, în realitate, de nimic și că ar fi fost doar *îmbolnăvit*. Teza se încadrează cu totul în *mitul Eminescu*, analizat minuțios de Anca Noje, în *Istoria și anatomia unui mit* (Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001). Susținătorii tezei suferinței induse sunt convinși că poetul ar fi fost mai degrabă *surmenat* și tracasat de munca intensă de la *Timpul*, fără să țină seama de ceea ce G. Călinescu numea, „dorința de moarte a poetului”, prezentă în multe din intervențiile lui anterioare: „Om violent, sarcastic, bănuitor, mizantrop, îngrijorat și neîncrezător în viitor, misogin...”, așa îi apărea poetul viitorului său biograf (*Viața lui Eminescu*, p. 299).

S-a susținut chiar că boala lui Eminescu a fost doar *pretextul unei răzburări politice*, iar poetul a fost *reduc la tăcere* pentru cetezanțele „gazetarului”. „Moartea civilă”

a lui Eminescu, despre care vorbește și Theodor Codreanu, în cartea sa *Eminescu, martor al adevărului* (2004) ar fi, în realitate „o dublă constrângere” la tăcere, prin mijloace extra-literare, concomitent prin „epuizarea nervoasă și accentuarea unor adversități ireconciliabile, pe care le-a trezit” (p. 44). Aceeași opinie, ușor re/formulată o susține și Călin L. Cernăianu (autorul a două cărți, *Conjurația anti-Eminescu* și *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*), care ajunge la concluzia că evenimentele zilei de 28 iunie 1883, când Eminescu a fost declarat bolnav mintal, au avut drept scop compromiterea politică a poetului, și că la mijloc s-ar fi aflat un interpus interesat, gazetarul și muzicianul Grigore Ventura (1840-1909), personaj controversat și „misterios”, cunoscut pentru convingerile sale rusofile.

Oricum ar fi, victimă a complicității „vinovate” a lui Titu Maiorescu, a masoneriei, sau chiar al unui „complot” al medicilor, problema fundamentală ce se pune azi, în lumina unor informații medicale, puține și controversate, de care dispunem, este dacă Eminescu a fost conștient de evoluția bolii sale, și mai ales în ce măsură și-a anticipat viitorul. Iată, de pildă, o însemnare a lui Titu Maiorescu, datată *luni 30 mai, 1883*: „Azi, prânz la mine cu Jacques (Negruzzi), doamna Kremnitz (Mite), Anette (soția lui Maiorescu) și Eminescu... Observ un început de alienație mentală (s.n.), după părerea mea”. O lună mai târziu, pe când se afla la Hotelul Nănescu, din Curtea de Argeș, Maiorescu notează, din nou: „23

iunie, seara. Foarte cald. La masă cu Th. Rosetti, doamna și domnul Beldimano (!). Eminescu devine evident *din ce în ce mai alienat* (s.n.). Foarte excitat, sentiment al personalității. Vrea să învețe albaneza, să se călugărească, dar să rămână la București” (Filipciuc, p. 147). Textul subliniat cu creionul albastru indică, în opinia unor exegeți, o intervenție *ulterioară* a criticului. Urmează, apoi, o însemnare din 26 iunie, când poetul îi pare lui Maiorescu: „Moleșit și mult mai liniștit”, și, în fine, explozia din 26 iunie, când, *la ora 6 dimineața*, primește o carte de vizită de la doamna Slavici (a doua soție a lui Ioan Slavici, Eleonora, profesoară la Școala de fete, o persoană mai degrabă nemulțumită de faptul că Eminescu locuia, în gazdă, la ea în casă – n.n.), cu următorul conținut: „*Domnul Eminescu a inebunit* (s.n.). Vă rog să faceți ceva ca să scap de el, că e foarte rău”.

degenerării și decăderii”.

Teoria alienării mintale, aplicată de unii medici patologiei suferinței fizice a lui Eminescu, era asociată în epocă de ideea izolării nebunilor în azile, „mai ales după eșecurile repetate ale medicinei de a vindeca bolile psihice” (Scull, p. 226). Din păcate, nivelul științei medicale, dar și situația economică a azilelor, îi transforma pe internați în veritabile victime ale unui sistem sanitar precar. Era Eminescu în această situație?

Simptomele psihice descrise de contemporani, martori ai celor trei episoade de boală acută a poetului, derulate în intervalul 1883- 1889, și care au condus la internarea sa la Spitalul doctorului Alexandru Suțu, apoi la Oberdöbling, lângă Viena și, în fine, la Bolnița Mănăstirii Neamț, indică: agitație, delir verbal, solilocvie („umbă prin odaie și vorbește singur”), pierderea contactului cu realitatea, avariție de bani, lipsă de concentrare, comportament dezinhibat (dr. I. Nica, p. 339). Fișa medicală, întocmită la Viena, la 5 iulie 1883, mai notează: dispoziție euforică, iritabilitate, insomnie, logoree. Cu totul, un comportament de tip T.A.B. (tulburare afectivă bipolară).

Semnificativă este doar *periodicitatea* acestui tip de reacții, după cum observă dr. Dan Prelipceanu, urmată de perioade pasagere de depresie, iar apoi de alte momente când „funcționalitatea pacientului pare a-și reveni în integritate” (*Maladia lui Eminescu*, p. 103). Astfel se explica de ce, pentru mulți din cei cu care venea în contact în acei ani, Eminescu părea perfect echilibrat intelectual și emoțional. Realitatea este că, între 1883-89, Eminescu a scris 65 de poezii originale, și a lăsat posterității 15.271 pagini de manuscrise, dintre care 4.000 de versuri, a proiectat drama *Mușatinii*, și și-a alcătuit propriul volum de versuri, *Lumina de lună*, realizări ce vin în contradicție cu diagnosticul curent de *maladie mintală*, asociată cu o boală venerică, și „*demență terminală*”.

Există mărturii cutremurătoare privind tratamentul agresiv cu mercur, aplicat poetului. Era un tratament anacronic, care, în loc să-l vindece de sindromul maniaco-depresiv de care suferea, mai rău l-a *otrăvit*, provocându-i efecte secundare: tremurul bucal, limba uscată, diminuarea reflexelor rotuliene (Vuia, p. 111). Din păcate, această intoxicare lentă cu mercur, în loc să-l vindece de *maladia luetică*, i-a agravat-o. Academicianul dr. Victor Voicu descrie rezultatele acestui pseudo-tratament: tulburări cardiace, *deprimare* (s.n.), tuse spasmodică etc. Ele treceau însă neobservate, căci, în epocă, persista ideea că artiștii, în general, sunt mai predispuși la tulburări neurologice decât restul populației, iar trăsăturile bolii, în mod particular, i-ar stimula... creativitatea.

Totuși, e greu de înțeles de ce medicii vremii, în special Alexandru A. Suțu și Gheorghe Marinescu, primii noștri neurologi, nu au recurs și la alte metode de tratament, mai ales că în Europa se vorbea deja de falimentul medicinei pe bază de substanțe chimice, practicându-se, frecvent, hipnoza, sau simpla „*vorbă bună*”, și hrana din abundență. De altfel, după mărturia lui Sigmund Freud, medic stagiar chiar la Sanatoriul vienez unde a fost internat Eminescu: „Tratamentul medical era redus, totul constând în supraveghere, îngrijire și masă” (Filipciuc, p. 207).

Din păcate, nici autopsia efectuată, la cererea lui Titu Maiorescu, la Spitalul Brâncovenesc, nu a relevat aspecte semnificative privind cauza reală a morții. „O autopsie incompletă sau prost făcută, nu mai poate fi refăcută”, conchide dr. Vladimir Belîș (*Maladiile*, p.140). Ca un epilog la aceste suferințe nedrepte, adăugăm o scrisoare a lui Eminescu, din 1887: „Dragă Veronică, mă uită cu totul... Nenorocirea care m-a lovit e destulă pedeapsă că n-am vrut să te ascult... Ar fi fost o mare plăcere să vii la Botoșani, să mă vezi unde sunt bolnav, căci din moment în moment mi-aștept sfârșitul, căci pentru societate *sunt deja mort* (s.n.)”.

O moarte „civilă” acceptată de poet cu lucidă și tristă remanere.

Proză

Florea Burtan

În căutarea
urmelor de odinioară

N-a putut să se învoiască de la serviciu.

Tot arhitect?

Tot.

Bătrânul învățător trăiește singur. Nu s-a căsătorit niciodată. Îl ajută la treburile casei și ale ogrăzii Săndica și Ancu Duluță, oameni nevoiași, harnici și respectuoși.

Familia Ghinescu a avut conac aici, „la curte”, cum se spune. Familie veche, renumită. Numele ei vine de demult, de pe vremea domniei lui Mihai Viteazul. Ghinescu-bătrânul, se spune, l-a însoțit pe marele voievod la Călugăreni. De atunci, poate de mai înainte, moșia a fost numai a lor, până s-au schimbat vremurile, lumea știută a dispărut sub târnăcoapele bolșevismului, sub agitația steagurilor roșii.

A avut mult de pățimit Matei Ghinescu. Avea case și în București. Nu făcea politică, dar, în impozanta sa sufragerie, se adunau mai-marii liberalilor de atunci, de multe ori, avându-l oaspete și pe Maniu. Îl vizita și Malaxa, erau prieteni și vecini de pământuri, marele industriaș avea moșie aproape, în susul Călmățuiului, la Putineiu. De aici i s-a tras. Prin '50, a fost ridicat, într-o noapte. Trei ani nu s-a știut nimic despre el, în ciuda relațiilor pe care le avea Dinu.

Când, după destui ani, a venit în sat, să vadă ceea ce nu mai era mare lucru de văzut, Matei și-a descărcat sufletul prietenului său, învățătorul:

Iancule, am pățimit mult, mult de tot, nu pricep de ce. Moșia le-o dădusem, casele din București, la fel. Acum, eu și Aretia, locuim cu chirie, tocmai la Bariera Vergului. Lui fi-meu s-au îndurat să-i dea un amărât de apartament: două odăițe, fără bucatărie, cu baie comună, pe hol... M-au purtat, cu lanțuri, prin toate pușcăriile știute: Malmezon, Uranus, Jilava, Aiud, la Periprava, în Deltă. Acolo, la Periprava, l-am întâlnit și pe Nicamin, consăteanul nostru. N-am cunoscut un om mai îndărjit ca el. Se lua în gură cu toți caralii. Îl băgau la carceră, îl flămânzeau, îl lăsau fără apă zile întregi, nu se potolea. Un răzvrătit. Înjura regimul. Scurpa pe portretele ștabilor înșirate pe pereți.

M-au eliberat, însă, a trebuit să mai stau patru ani, cu domiciliul forțat, la Sudiți, în Bărăgan. Adică, tot pușcărie, dar mai blândă, ca să zic așa...

Am aflat că Matei s-a prăpădit, schimbă vorba învățătorul.

Da, sunt vreo zece ani de atunci. Nu ne-au permis să-l înmormântăm la Belu, unde avea cavoul. Nici acest loc nu mai era al nostru. L-am înhumat într-un cimitir de la marginea orașului, cimitirul săracilor, cum se făleau groparii, duhnind a țuică puturoasă și a țigări proaste.

Cu ce treburi ai bătut atâta drum?

Am venit cu actele, le am aici, în servietă. Să vad ce-am mai putea recupera și noi, e dreptul nostru, așa spune legea.

E posibil, deși mă tem că nu mai aveți ce moșteni. Oricum, n-ai să pleci cu mâna goală: din vasta bibliotecă a lui Matei, am reușit să recuperez câțiva saci

de cărți. Cărți valoroase, unele, ediții rare, procurate din Germania și din Italia. Când a venit nenorocita de schimbare, tembelii au tăbărit pe tot avutul de la curte. Au călcat în picioare sumedenia de cărți, și-au făcut portofele din pielea copertilor.

Mai încolo, punem masa. Ți-o fi foame, ai plecat cu noaptea în cap.

Nu, nu-mi e. Mă grăbesc să-l prind pe primar. Mi-a făcut mare plăcere să vă cunosc. Bunicul își aducea mereu aminte de dumneavoastră.

Atunci, dacă zici că ai mașină, du-te, te aștept să încercăm minunățiile de cărți.

Așa o să fac. Apoi: ce se petrece cu satul? De ce este așa de pustiu?

Nu e chiar pustiu de tot, au rămas bătrânii și neputincioșii, restul, grosul, cum se zice, au luat calea străinătății, s-a risipit prin toată Europa. Muncesc pe rupele, pe-acolo, aici la noi, nu mai au unde: s-au închis fabricile, s-au distrus irigațiile, au dispărut șantierul. Dacă o ținem așa, în câțiva ani, peste sat se va trece cu plugul.

Dinspre drum răzbătu un murmur trist. Un glas de femeie bocea.

Domnul Ulmeanu o strigă pe Anica: Ia vezi cine a mai murit.

Anica se duce. Se apropie de omul cu praporii. Îl întrebă, șoptit. Înțelese. Reveni în ogradă:

S-a prăpădit Mielache, al de sta singur-cuc la *Margini*. L-au găsit după zece zile, bătăit de muște, cu viermii colcăindu-i în ochi, în urechi, în gură... N-au avut ce mai alege. L-au băgat în sac. Au pus capatul, l-au bătut în cuie – zise femeia și dispăre la treburile ei.

Domnule Ulmeanu, la intrarea în localitate am văzut un panou pe care scria: „Comună martir”. A fost și aici revoluție?

Niște caraghioși, de unde atâta revoluție! E drept, a fost împușcat un băiat de-aici din sat, era militar la București. A căzut, apărând Televiziunea. În ziua când a fost izgonit Ceaușescu, lumea a venit, buluc, la primărie. Au răvășit birourile. Au spart casa de bani a receptorului, au luat ce-au găsit. S-au contract, și-au sfășiat hainele de pe ei, care mai de care să pună mâna pe ștampilă, să dea decrete, auzi la ei, decrete! Au dat fuga, ca niște bezmetici, să apară bazinul de apă din coasta crângului, că, aflaseră ei, umblă niște aia mascați și înarmați până în dinți, să otrăvească izvoarele. Mai mult, timp de o săptămână, vreo zece inși, îmbrăcați în șube, cu armele la ochi, s-au postat pe deal, la Gorgan. Se zvonise că tabără peste sat aviația de la Deveselu de peste Olt. Totuși, nebunii-nebunilor au făcut și ceva bun, folositor: au strâns ciorapi, mănuși, flanele de lână împletite în casă, au frământat și copt un camion de pâini, au adunat cârnați, slănină, jumări – doar ce tăiaseră porcii. Le-au dus la București, le-au împărțit la militari, la revoluționari...

Văd că citiți fără ochelari.

Așa e. N-am nevoie de ei, chiar dacă, mâine-poimâine, mă apropii de suta de ani. Eu și Culcea – are casă pe ulița Leordenilor – suntem cei mai în erate, dar nu ne simțim bătrâni. Ar mai fi și

Dada lui Mărnica, cam de-un leat cu noi. Se ține bine: spală, își gătește singură, când vin alde fi-său de la oraș, le pune ea masa.

Când veneam încoace, am văzut la o poartă o femeie despletită, cu părul alb, nu părea bătrână. Sta pe scăunel, se uita la cer, vorbea singură. Mi-a zis să mă opresc, să-mi dea pere vâratice. Le ținea în poală.

E Pantilia. Văduvă, trăiește singură. Stă mereu la poartă. Primăvara, îi îmbie pe rarii trecători cu chite de flori culese din crâng. Vara – cu pere și mere din pomii ei uscați demult. Toamna – cu ciorchini de struguri, cu gutui. Iarna – cu ciorapi de lână împlețiți de ea, colăcei și bolindeți de colind. În realitate, în poală ține pietre rotunde adunate de pe marginea șanțului, ghemotoace de frunze, bulgări de zăpadă... O amărâtă. De când băiatul și noru-sa au pierit în teribilul atentat din Spania, Pantilia nu mai trăiește în lumea noastră. Zice că dă de pomană la morți ei dragi. Le caută urmele pe cer, prin țărâna înlăcrimată de pe bățătură...

Alexandru se ridică. Spuse că va reveni, să ia cărțile.

Primarul l-a primit, încrunțat, fără să-și ridice ochii din hârtiile de pe birou. L-a ținut în picioare preț de câteva minute.

Cu ce treburi pe la noi?

Am venit pentru punerea în posesie. Am ai toate documentele justificatoare.

N-am timp să mă uit pe ele, spune-mi dumneata despre ce este vorba, rezumați-vă la esențial – îl îndemna primarul, catadicsind, totuși, să-și ridice privirea.

Îi spuse.

Aha! Sunteți urmașul boierului Ghinescu. Am auzit și eu de el de la ai bătrâni. E problemă grea și încurcată, nu cred că mai aveți ce recupera: conacul a fost dărâmat, să facă loc pentru școala cea nouă. Acareturile – la fel. Au mai rămas o frântură din gardurile din fier forjat și porțile, largi și masive, acoperite cu țiglă solz de pește. A zis profesorul de istorie să le declarăm monument istoric. S-au opus cei de la Muzeul județean. Nici pământurile nu m-ai există, deși sunt tot acolo, la locul lor: toată moșia a fost trecută în proprietatea IAS-ului. Adică, a statului, și satul, nu mai dă nimic înapoi.

Din câte am aflat, bunicul a construit școala, căminul cultural, farmacia, dispensarul veterinar, moara, casa de nașteri, chiar și podul de piatră de peste Călmățui.

Posibil. Vezi dumneata, toate acestea și multe altele, fie au fost demolate, fie vândute altora, schimbându-li-se destinația. În școala de care aminteai, școala veche, cum îi spunem noi, am amenajat pichetul pompierilor voluntari. Am spart și lărgit ușile, să încapă mașina-cisternă. Din lipsă de activități, căminul cultural stă zăvorât, i s-a găurit acoperișul, curge apa în el. Au putrezit scena, podeaua. A rămas întreg și nevătămat podul de peste râu, nu-l puteți lua, nu-l puteți vinde, glumesc, e obiectiv strategic.

Nu știu ce să-ți spun, puse primarul capăt discuției: du-te la județ, la fondul funciar, poate te lămuresc și te ajută cei de acolo, noi nu avem nicio putere și nici nu ne pricepem să descălcim documentele din geanta dumitale...

În fața primăriei – tăcut și impozant, monumentul eroilor cioplit din marmură adusă, cândva, de un anume moș Călin, tocmai din munții Argeșului.

Alexandru se opri, deslușind sumedenia de nume încrustate cu dăltița. Numele Ghinescu, parcă nu se mai sfârșea.

Tânărul opri mașina în fața primăriei.

Coborî, ținând în mână o geantă din piele maronie.

Să fi avut în jur de treizeci de ani. Fața prelungă. Ochii mari, verzi, în care pulsa o lumină blândă. Păr bogat, ușor ondulat, castaniu. Era îmbrăcat sport: blugi crem, tricou albastru, pantofi delicăți, din pânză.

Nimeni nu-l cunoștea. Nimeni nu-l mai văzuse vreodată.

Omul de serviciu, postat, ca de obicei, în fața scăriilor, îl privi, mirat.

Băiatul îl salută. Îi zâmbi.

Pe cine căutați?

Pe domnul primar, zise tânărul.

Nu e în birou. Vine mai încolo, e dus la izvoarele de la crâng. Au început săpăturile pentru conducta de apă. Dacă vrei, îl aștepti colea, pe canapea, dacă nu, plimbă-te prin sat. Cine să-i spun că îl caută, poate ești plecat și, între timp, sosește și primarul?

Alexandru Ghinescu. Bunicul s-a născut aici.

Omul de serviciu a ridicat din umeri.

La plecarea din București, taică-său i-a zis să treacă și pe la Iancu Ulmeanu, învățătorul. Îl găsești repede: penultima casă, pe stânga, pe șoseaua ce duce la Secara. Are casă arătoasă. Poate mai trăiește, a fost coleg de primară cu bunică-tău.

Ulițele era aproape pustii. De prin curți răzbătea decât foarte rar câte un glas șters, răgușit. Pe lângă el trecu o închipuire de căruță trasă de un măgăruș deșelat. Omul îl îndemna, agitănd ciomagul. O bătrână cu două pâini în brațe își târa umbra puțină pe mijlocul drumului. Apoi, nu mai zări pe nimeni, satul părea părăsit, lipsit de viață.

Găsi ceea ce căuta. Casa, într-adevăr, diferea de celelalte pe lângă care trecuse. Înaltă, acoperită cu țiglă trainică, de Jimbolia. Marchiza - largă, spre care duceau trepte din piatră masivă. Ferestrele erau împodobite cu arce de cioplite, cu migală, de mâini pricepute. Să aibă peste o sută de ani, gândi tânărul, dar se ține destul de bine! Aleea, care lega poarta de casă, era mărginită de pomi fructiferi, bătrâni și ei, dar încă pe rod.

Îl zări așezat la o masă de sub falnicul nuc. Fuma pipă, cu o carte în față.

Îi dădu binețe. Îi zâmbi.

Învățătorul îi zâmbi și el, apoi:

Nu te cunosc, nu cred că ai fost elevul meu.

Da, nu v-am fost, nu aveam cum. Sunt nepotul lui Matei Ghinescu.

Al cui?

Al lui Matei Ghinescu. Ați fost colegi de primară.

Ești fiul lui Dinu, așadar.

Al lui.

Dinu de ce nu a venit?

Lecturi

Petrișor Militaru

Ce vede poetul prin fereastra sufletului

„devenim creatori aducând la viață propria existență.”
Despre devenirea ontologică a omului

Pentru a avea acces la profunzimea celei mai recente cărți publicate de Mircea L. Nincu este necesar să luăm în considerare cele trei calități fundamentale ale autorului: vocația de preot ortodox, calitatea de doctor în fenomenologia religioasă și talentul de poet, ceea ce face ca discursul să atingă un anumit rafinement expresiv și nuanțele semantice să capete o anumită subtilitate stilistică. Țelul acestui volum este exprimat metaforic chiar în textul care ține loc de prolog: i) pe de o parte, împlinirea spirituală a acestei lumi depinde de idealul pe care femeile născătoare îl inoculează fiilor și fiicelor cărora vor da naștere; ii) pe de altă parte, ni se înfățișează *alegoria pescarului* sau care este calea spre izbăvirea sufletului: fiecare dintre noi născuți va trebui să învețe să fie răbdător și atent (adică să își curețe și să își desăvârșească sufletul într-o ascultare și învățatură) dacă va vrea să prindă *peștele (ichtis)* – simbol arhetipal al dreptei credințe.

Din acest punct pornește cartea lui Mircea L. Nincu și, în viziunea mea, acesta este centru de greutate nevăzut al cărții. Izvorâtă din propriile frământări și căutări interioare, am găsit în această

carte, în primul rând, un manual, fiindcă implicit discursul poetic cuprinde noțiunile de bază ale unei științe-arte menite să te îndrume la căutarea de sine, la deschiderea unei ferestre spre ceea ce destinul omului e menit să fie: oglindirea Creatorului (*Când deschizi fereastra*). Care sunt coordonatele ontologice care determină existența umană să se desfășoare în sistemul de referință al Creatorului ei? – este tocmai întrebarea la care răspunde cu onestitate și îndemnând la reflecție chiar creatorul volumului de față. Fiindcă el știe că nu este ușor să ne raportăm la noi înșine ca la idealul promis (*Despre absolut*), că numai a rămâne în starea de „potență devenire” (*Limită 1*) i se oferă omului șansa de a fi alături de Dumnezeu. În același timp, această devenire este o construcție permanentă ce presupune aspirație pe măsură, (auto)desăvârșire, o călătorie în sine și o ancorare permanentă în inimă, fiindcă aceasta este temelia oricărei construcții interioare (*Despre motivația de a fi constructor*). Și pentru a fi un astfel de înăutru-ziditor omul trebuie să înțeleagă care este rolul său în Creație în raport cu Dumnezeu (*Despre devenirea ontologică a omului*) și care este semnificația omului în raport cu sine („în afara mea nu există decât ceea ce prin extindere personală pot realiza”, *Imponderabilitatea ontologică*).

Pe de altă parte țelul acestui volum este atins tocmai prin calitatea expresivă a

textelor: de pildă în cel intitulat *Greutatea umbrei*, Mircea L. Nincu vizează relația dintre lumină și umbră: prin analogiile concrete pe care le face Referindu-se la raportul dintre aceste două antagonisme nu face decât să dezvăluie semnificațiile profunde ale care se stabilesc între luminile și umbrele sufletului, cum le numea Petru Creția. Astfel, „tabloul” fizic înfățișat devine ramă pentru sensul metafizic. Acest sens metafizic este din ce în ce mai pregnant o dată cu poeticul microeseu intitulat *Problema mărului*: deoarece starea de incertitudine a lui Adam – de „a mușca sau a nu mușca?”, fiindcă aceasta este întrebarea – este cea care pune în mișcare motorul imaginației ce împinge dorința să se manifeste, ce face timpul și spațiul să devină fundamentele Creației fundamentate pe Logos, ceea ce face din actul rostirii și actul contemplației – activități de fundamentare a sufletului omenesc în căutarea spre rădăcinile sale celeste.

Explorarea modului în care omul se poate apropia de Dumnezeu continuă în carte cu un text despre semnificația icoanei prin prisma văzului înțeles nu doar la nivel senzorial, ci și ca simț încărcat cu capacități intuitive gnoseologice (*A privi neprivitul și a mânca nemâncatul*), altul despre viața care are valoare prin „umbrele cărora le poate oferi forme pentru a exprima lumina proprie pe care și-o arde” (*Despre*

a fi viu), despre „cum este să te naști din nimic spre a deveni un întreg tot sau un tot întreg” (*Nașterea*) sau despre faptul că „trebuie să acceptăm că nu suntem chemați să trăim la nesfârșit pentru propriul sine, asemenea unui pom fără roade, ci la infinit pentru credința noastră, pentru roadele ei” (*Între rodire și risipire*) etc. Considerăm că exemplele de mai sus sunt în măsură să atragă atenția unui cititor receptiv și sensibil la cele ce depășesc orizontul nostru imediat, mai ales când aceste lucruri subtile sunt exprimate într-un discurs interdisciplinar în care autenticitatea creștinului practicant este întărită de claritatea mentală a unui cărturar ce nu este străin de finețea sufletului de poet.

Nu în ultimul rând, textul care dă titlul acestei cărți de învățătură duhovnicească, *Fereastra din piatră*, cu toate că are ușoare accente platoniciene (peștera, umbrele, anamneza), este, în esență, o invitație la a găsi în noi propria fereastră spre înălțimile sufletului nostru și de a ne clădi urcușul pe pietrele care ne stau în cale, precum și de a face din Calea cea Dreaptă (metaforic exprimată în text nu întâmplător prin imaginea ascensională a *muntei*) propriul nostru destin care ne va deschide această porțiță spre noi înșine, acel noi înșine curat ca o apă de munte în care se reflectă, cu liniște și intensitate, toată lumina și seninătatea Cerului. Mircea L. Nincu ne reamintește aici că datorită noastră față de Creator (și față de noi înșine) este de a șlefui o *fereastră din piatră* în lăuntru nostru, o fereastră care este făcută din ceea ce Mântuitorul numea *Kefa* (în greacă) adresându-se lui Simon, cel ce avea să devină Petru și să dețină Cheile Împărăției. Din această perspectivă, însăși lectura volumului de față ar putea fi, de fapt, o *cheiță* spre bogățiile sufletești pe care Dumnezeu ni le-a dăruit fiecăruia dintre noi în parte.

Victoria Milescu

Memoria prezentului

Poetul Marius Arbănași din Drobeta-Turnu Severin ne propune noua sa carte de versuri, *Memoria oglinzii* (Editura Hoffman, 2021), prefăcută generos de Florian Copcea, care spune: „Marius Arbănași este un intelectual umblat prin labirint (fără să devină victima tentațiilor ontologice care pândesc după fiecare colț), lăsând impresia prin gesticulație și act, că hazardul este inutil atunci când eroul liric a impus ordine și l-a izgonit pe *travestitul Minotaur* din construcție. Așa s-ar putea imagina una dintre ipostazele literaturii momentului, sugerată inteligent, de poetul în discuție.” Titlul cărții trimite la motivul oglinzii, cu atât de multe conotații în artă, în special în literatură. Oglinda are ceva magic, ireal, iar cioburile ei sugerează fragmente de lume, o lume distorsionată. Astfel, poeziile acestei cărți vor parcă să reconstituie o lume cu întreaga ei diversitate tragi-comică din observații, impresii, idei, sentimente prinse în formula prozodiei clasice, a versului liber sau chiar a versului popular.

Poetul e un bun receptor, adaptat la realitatea contemporană, dar și un bun scriitor, captând mesaje și imagini care se asamblează parcă de la sine și te surprind

prin bucuria libertății lor de exprimare. Marius Arbănași scrie dezinvolt, lejer, fără constrângeri ale genului, dar și fără subtilități. Cartea se deschide cu un consistent poem „didactic”, „Ți-aș scrie... (Laudă speciilor lirice)”, în care profesorul de limba română nu se dezmințe și nu rezistă să nu facă o minipleoarie, ludic-ironică, privind aceste specii: oda, epigrama, elegia, imnul, sonetul, rondelul, pastelul etc., arătând totodată varietatea opțiunilor de creație, din care vom regăsi, fragmentar sau aluziv, în cartea sa, care încearcă să reconstituie oglinda unei lumi reale sau imaginare, cu personaje cunoscute sau necunoscute.

Poezia sa e neconvențională, dar nu șocantă, individualizând-se prin inventivități lexicale, autorul „sacrificând” uneori forma în favoarea ideii de fond, rima și ritmul suferind imperfecțiuni, atunci când e vorba de prozodia clasică. Marius Arbănași scrie sub impulsul a ceea ce vede și simte, neindiferent la dramele și convulsiile realității prezente, în centrul liricii sale aflându-se cu predilecție eul personal în echilibru instabil cu eul social. Poetul se analizează, se caracterizează în pendant

cu lumea în care trăiește. Dar cel mai acut se autodefinește în raport cu ființa iubită, până la identificare, dizolvare, disoluție, prin „vocea cântecului”, întrebându-se abisal „Eu cine mai pot fi?” Dubitațiile sale sunt totuși într-o notă senină, autorul recunoscându-se în esență un sentimental: „De-n caii verzi, drept sacramento, într-o zi n-o să mai crezi./ Nu încerca să-ți reproșezi, ești făcut din sentimente!”

Iubirea, trecerea timpului, extincția sunt tot posibilități de autocunoaștere, de reflecție asupra propriei individualități. Poeziile de dragoste sunt reticente, înviorate de un spirit jovial, sesizând și accentuând latura amuzantă, comică a situațiilor, în fapt o eschivă în fața tristeții, a presimțirii sfârșitului care vine pentru orice ființă. Rămâne însă ca aspirație permanentă fericirea, ușor nebuloasă, dar cine a putut-o defini exact, având chiar o „Poză a fericirii” cu chipul poetului. Marius Arbănași nu este un deprimist, un lacrimogen, deși nu poate să nu ia în considerație și latura gravă a umanității, spunând în poezia „Rădăcini”, cu o anume detașare filozofic-melancolică: „Uneori, mai dispărem./ Seduși de-o altă haină./ Și înadins întârziem./ Sfidând a

lunii taină.” Autorul se poate abstrage ușor din registrul nostalgic, plonjând în spațiul unei realități minate de provocări și pericole, față de care se pronunță printr-o rostire energică, îndemnând la acțiune directă: „Iubiți-vă-n cătarea puștii./ pe glonț-sictir, cu zarea-n joc./ iar ce rămâne/ donați stelei/ care la toți e cu noroc.”

Ca mulți alți poeți, și Marius Arbănași se întreabă ce este poezia, ce-i poetul, acesta fiind oglinda în care se reflectă lumea, având o „Muză-n avatar”: „oglindea, crăiasă-n jocuri./ îi pune muzei/ chip/ de poezie”. Totodată, relevă legătura sacră, tainică și sacrificială între poezie, poet și Dumnezeu: „Atât de sacru/ mi-e chipul poeziei/ că orice fotografie/ ar însoți-o/ n-are destul fior/ și suflet/ să-i mână, din sincerități./ trăirile-n icoană./ De-aceea, Doamne, socotesc/ că ori e mult-mult sacru/ în mine./ ori, pe pământ./ lași prea puțin/ din tine!” Poetul nu are doar „o inimă-n exces”, ci și un bogat bagaj lexical folosit cu inventivitate. În poezia sa coabitează firesc cuvinte vechi, neoașe, regionalisme, neologisme, iar când nici acestea nu reușesc să-i exprime așa cum și-ar dori patosul liric, atunci inventează termeni, face combinații savuroase oferind textului originalitate, și deci, unicitate: „Ieri-ule, ce scuze cauți?”, „Inconfidențe”, „verande venustate”, „nopti de cărindar”, „cliseubeatitud”, „cer reniu”, „clipă de arâng”, „încherb”, „zapiscă”, „glagorii”, etc. În „Morfoegouri”, adică o briză nichitastăneschiană: „Tu te-ai florar./ eu m-am gustar/ și tot așa-ncherbarăm/ vara!/ De nea/ te-ai vrea./ eu/ fulg mă curg/ și-n albul ei/ tot un colind/ să ne ningă/ vioara!..” Marius Arbănași scrie o poezie dezinhbată, cu aplomb, ale cărei disponibilități ideatice, semantice vorbesc despre ceva esențial din lumea noastră, adică „Viața – o favoare sub soare”.

Cronică literară

Nicoleta Milea

Marin Preda. Omul și Opera

Am în față una dintre puținele apariții editoriale care, abordând un subiect precum cel propus, își face în chip resimțit necesitatea cunoașterii unei personalități a literaturii căreia el i-a pus o pecete stilistică, lăsând posterității o conștiință a participării la valorile culturii naționale și universale. Volumul *Marin Preda. Omul și Opera, la Centenar*, îngrijit de Stan V. Cristea (Craiova, Ed. Aius PrintEd, Craiova, 2022, cu sprijinul financiar acordat de Centrul Cultural Județean Teleorman), ne oferă prilejul evidențierii unui tip special de apariție editorială, „în contextul sărbătoririi Centenarului Marin Preda (1922-2022)”. Realizat cu grație și dezinvoltură, se dovedește a fi un volum de cunoaștere, de informare și documentare la zi, aproape exhaustiv, cu nuanțe de subiectivitate dar și de obiectivitate ce disimulează elegant preferințele și opiniile personale ale colaboratorilor. Cercetător de o rară erudiție, fin cunoscător al operei lui Marin Preda, istoricul și criticul literar Stan V. Cristea propune o exegeză deschisă, un univers viu al luptei cu inerția cuvântului, a ideilor deja gândite și trăite. Înălțimea ei se măsoară și după înălțimea obstacolelor pe care însuși scriitorul avea să le învingă, pentru a deveni ceea ce este.

În rigorismul său, pe cât de absolut ca ideal, pe atât de nuanțat ca parcurs individual, remarcăm acuratețea structurării materialului, organizat după principiul integrării sistemice: în deschidere, figurează prefața lui Stan V. Cristea, *Marin Preda, la Centenar*, urmată de o „parabolă” a lui Dumitru Radu Popescu, publicată cu mulți ani în urmă, „dar de o frapantă actualitate”, *Despre Marin Preda* (text preluat, cu acordul autorului, din volumul „Complexul Ofeliei”), apoi de Ancheta Revistei „Caligraf”, realizată de Stan V. Cristea, sub genericul *Marin Preda – Omul și Opera, la Centenar*, și de secțiunile: *Studii, Eseuri, Cronici literare, Evocări, Corespondență, Interviu*, care dau măsura adaptării la natura propriei operei scriitorului, promotor al adevăratelor valori literare.

Textul introductiv, care întrunește toate calitățile unei prefețe, prin acuitatea percepției, clarifică și o serie de probleme ce țin de istoria literară, în care Stan V. Cristea excelează. Prin ascuțimea și profunzimea observațiilor, prin viziunea nuanțată a abordării, accede la cunoștințe fundamentale ale fenomenului literar, operează cu instrumente de analiză menite să ne permită să distingem/ să diferențiem (în orice situație) subiectivul de obiectiv, promovând o scară axiologică pertinentă: „Scriitorul a traversat epocile și convulsiile lor, a trecut prin proletcultism și prin perioada «tezelor», a trecut prin furtuna revizuirilor post-decembriște, fără a fi învins. Opera sa îl înscrie pe prozator în rândul scriitorilor canonici, lăsând deoparte, prin resorturile proprii, acele scrieri depășite de însăși evoluția scrisului predist, unele, sau cu un anume atribut plătit de scriitor la trecerea vâmlor, altele, dar păstrând la loc binemeritat pe acelea care, nu doar că ilustrează un talent original și robust, ci se deschid spre literatura română cu deplină forță și valoare, deopotrivă cu un mesaj umanist, care reverberază și spre marea literatură a lumii.”

La Ancheta literară a Revistei „Caligraf”, *Marin Preda – Omul și Opera, la Centenar*, realizată de Stan V. Cristea, „recunoscând, implicit, că scopul ei este acela de a releva modul în care poate fi definită receptarea lui Marin Preda, ca personalitate și ca scriitor, la împlinirea a 100 de ani de la nașterea sa și a 80 de ani de la debutul literar, deși această chestiune ar presupune o dezbateră mult mai amplă”. La întrebarea: *Ce ne spune, astăzi, Marin Preda?*, și-au manifestat disponibilitatea de a răspunde 57 de critici și istorici literari, poeți și prozatori din generații diferite, ale căror răspunsuri au fost publicate inițial în paginile revistei „Caligraf” (din lunile iunie-octombrie 2022): Mihaela Albu, *Ceea ce ne-a lăsat Marin Preda rămâne!*; Adrian Alui Gheorghe, *Marin Preda nu mai poate fi ignorat*; Paul Aretzu, *Un veac de Marin Preda*; Iulian Boldea, *Actualitatea lui Marin Preda*; Mircea Braga, *Să înlăturăm valorile?*; Marian Victor Buciu, *Marin Preda în mers postum*; Ion Buzași, *Ce ne spune astăzi Marin Preda?*; Zenovie Cărlucea,

„Lecția” lui Marin Preda; Lucian Chișu, *Demnitatea lui Marin Preda*; Iulian Chivu, *Marin Preda, un veac din eternitate*; Al. Cistelean, *„Discursul simbolic în proza realistă”*; Theodor Codreanu, *Revenirea în actualitate*; Sanda Cordoș, *Un scriitor (și) de actualitate*; Bogdan Crețu, *Marin Preda – azi, ca și ieri*; Daniel Cristea-Enache, *A treia lectură*; Constantin Cubleșan, *Marin Preda – azi*; Titu Damian, *Marin Preda: autentica modernitate*; Simon-Grazia Dima, *Candoare și elan exploratoriu*; Ana Dobre, *Marin Preda continuă să ne vorbească*; Dumitru Augustin Doman, *Un reper moral și estetic*; Eugen Dorcescu, *Marin Preda și apocalipsa de periferie*; Gellu Dorian, *Omul Marin Preda la 100 de ani*; Mihai Duțescu, *Când deschid „Moromeții” e altceva*; Cristian Fulaș, *Moromeții e lumea mea*; Horia Gârbea, *De la Homer la Preda*; Ștefan Ion Ghilimescu, *Necesitatea unei altfel de istorii*; Gheorghe Glodeanu, *Un scriitor de referință*; Dan Gulea, *O dorință: o ediție completă*; Sălcu Horvat, *Drumul lui Marin Preda*; Marin Iancu, *Clasicul nostru contemporan*; Nicolae Iliescu, *Maioutica de vară*; Florina Ilis, *Ce ne spune, astăzi, Marin Preda?*; Gheorghe Jurma, *Marin Preda – literatură și istorie*; Ioan Lascu, *Marin Preda la 80 de ani de la debut*; Ștefan Melancu, *Posteritatea lui Marin Preda*; Andrei Milca, *Umanitatea lui Marin Preda*; Ștefan Mitroi, *Moromeții mei*; Florea Miu, *Pagini de neuitat*; George Motroc, *Marin Preda merita un Nobel literar*; Gelu Negrea, *Recitind „Moromeții” I*; Olimpiu Nușfelean, *Marin Preda se lasă relecturat*; Marian Odangiu, *Viața ca un document*; Nicolae Panaite, *Ce ne spune, astăzi, Marin Preda?*; Antonio Patraș, *Romancierul condiției umane*; Florentin Popescu, *Istoria nu poate fi înțeleasă fără Marin Preda*; Vasile Popovici, *Ce ne spune, astăzi, Marin Preda?*; Maria Postu, *Așteptările lui Moromete*; Adrian Dinu Rachieru, *Marin Preda – o posteritate vie*; Nicolae Scurtu, *Aspecte ale posterității lui Marin Preda*; Oana Soare, *Marin Preda, azi*; Cassian Maria Spiridon, *„Marin Preda n-a fost un om iubit”*; Șerban Tomșa, *Un miracol literar: „Moromeții I”*; Constantin Trandafir, *Marin Preda, la centenar*; Cornel Ungureanu, *Ce ne spune azi opera lui Marin Preda?*; Geo Vasile, *Cel mai iubit dintre romancierii*; Radu Voinescu, *Marin Preda – imposibilul viitor*; George Vulturescu, *De sub salcâmi Nordului*. Toate aceste titluri – deopotrivă și textele în sine – sunt sugestive pentru modul cum este receptat Marin Preda, astăzi.

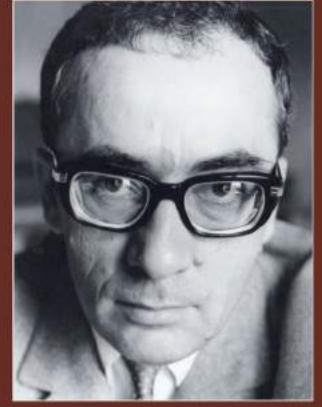
Pe de altă parte, parcurgând contribuția fiecărui respondent la această anchetă literară constatăm, neîndoind, eterogenitatea conținuturilor de idei, unele dintre ele reflectând o manieră, nicidecum un stil de trecut proba timpului. Cele mai multe sunt pline de sugestii fructuoase și eliberează conștiința artistică de tirania unor clișee, constituite în stavile ale libertății asociative a imaginației. Reținem câteva opinii în acest sens: „Marin Preda (...) face parte, implacabil, din destinul literaturii române, de azi pentru totdeauna.” (Adrian Alui Gheorghe); „Proza lui Marin Preda își păstrează actualitatea prin forța reprezentării unei realități adesea involburate, cărțile sale reprezentând tot atâtea avatari identitare ale unei conștiințe artistice exigente, devotate scrisului cu luciditate, pastune și rigoare etică.” (Iulian Boldea); „Marin Preda este, prin opera sa, o mare conștiință literară a timpului său, deopotrivă urgentă, gravă, chiar tragică, și aceasta ar fi «lecția» de la care încă am avea multe de învățat, fie și în contextul acelei poeticii postmoderniste a meta-romanului...” (Zenovie Cărlucea); „Opera lui Marin Preda va ființa cât timp va dăinui limba română.” (Lucian Chișu); „Autorul *Moromeților* nu este un scriitor livresc, de împrumut, ci unul pe care istoria literară l-a pretins cu obiectivitatea romanului nostru modern la răscrucea evenimentelor, răspunsul lui Preda a fost unul autentic românesc, mai aproape de maniera homerice-tolstoiană decât de cea aristocratic balzaciană, de pildă.” (Iulian Chivu); „Nu începe îndoială, Marin Preda este un clasic al literaturii noastre.” (Constantin Cubleșan); „Pentru cel care are urechi să audă și ochi să vadă, în aparent și în esențial, Marin Preda continuă să ne

vorbească prin fiecare cuvânt pe care ni l-a lăsat. A ști, a vrea să-l ascultăm este o chestiune de opțiune personală.” (Ana Dobre); „Marin Preda le spune azi unora – una, altora mai nimic. Celor de-o anumită vârstă, Marin Preda încă le spune multe.” (Dumitru Augustin Doman); „Văd în Marin Preda un creator de curaj, o conștiință implicată în tot ce-l înconjură, spre a descifra sensuri, cu un uriaș elan investigativ, cu atenția concentrată, din iubire față de semeni și de motivațiile lor neclare, uneori abia schițate.” (Simona-Grazia Dima); „Oricum, dintre marii scriitori ai acelor vremuri, Marin Preda este cel care nu și-a lăsat demnitatea călcată în picioarele „beliștilor” comuniști, pe care i-a pus în rama unor scrieri ale sale, așa cum numai talentul lui a știut să o facă.” (Gellu Dorian); „Asemenea lui Homer, Ovidiu și Shakespeare, Marin Preda va mai spune mereu câte ceva cititorilor.” (Horia Gârbea); „...satul teleormănean n-o să dispară niciodată de pe lume. Poate că din lumea reală, da. Din literatură, însă, nicidecum. Și asta datorită lui Marin Preda, care l-a luat de acasă, din vremelnicie, și l-a dus acasă, în eternitate.” (Ștefan Mitroi); „Nu cred că-l putem socoti pe Marin Preda un scriitor epuizat. Mai repede am putea zice că e cam tocit simțul nostru de receptare a literaturii. E de văzut.” (Olimpiu Nușfelean); „Dar controversa îi asigură (lui Marin Preda – n.n.), negreșit, o posteritate vie.” (Adrian Dinu Rachieru); „Opera lui Marin Preda este de o mare profunzime și mereu actuală deoarece a surprins cu finețe și inteligență eternul omănesc în varii ipostaze.” (Nicolae Scurtu).

Într-o manieră accesibilă, dar fără nicio concesie de la exigențele științifice actuale, cele cinci texte din secțiunea de studii îmbină rigorismul discursului critic cu orizonturile valorice ale principiilor promovate cu atâta patos de scriitor. Le amintim: Marin Iancu, *Marin Preda. Proza de tinerețe*; Oana Soare, *Romanul unei enigme: Moromeții. Geneza unui roman care ajunge să se confunde cu un destin*; Ana Dobre, „Intrusul”, *implicații în relațiile vieții și destinului*; Oana Soare, *Marin Preda și „Delirul” istoriei*; Ana Dobre, *Cel mai iubit dintre pământeni – în căutarea ființei pierdute*.

Eseurile fixează și clarifică element-cheie ale tematicilor propuse, totul într-o limpede și temeinică ordine: Aurel Maria Baros, *Trupul vegetal al lui Moromete*; Horia Gârbea, *Eroii lui Marin Preda și imposibilitatea lor întoarcere*; Otilia Sârbu, *Marin Preda. Măștile jocului*; Mircea Popa, *Marin Preda și umanismul ruralist românesc*; Petre Isachi, *Bovarismul auctorial la Marin Preda – un posibil nucleu generativ al scriiturii*; Irina Petraș, *Marin Preda și ipocrizia limbajului*; Gheorghică Geană, *Ispita freudismului și salvarea prin tradiție: destinul familial al lui Ilie Moromete*; Nicoleta Milea, *Marin Preda și spiritul românesc*; Lucian Chișu, *Vieți paralele: Marin Preda, Fănuș Neagu*.

Cronicile literare incluse în acest volum n-ar mai avea nevoie de niciun fel de comentariu, fiind deja prezente în circuitul valorilor literare, ca și în opiniile consacrate de critica de specialitate. Ele marchează evoluția gândirii critice, filiațiile, totdeauna pertinente, precum și ineditul unor interpretări. În această secțiune sunt cuprinse următoarele cronici: Stan V. Cristea, *Marin Preda. Destinul său la Siliștea-Gumești* (despre volumul lui Marian Ciobanu, „Marin Preda și ai săi”); Delia Muntean, *Cătă ficțiune, atâtea viață* (despre volumul lui Sorin Preda, „Moromeții. Ultimul capitol”); Stan V. Cristea, *Marin Preda. Scriitorul, urmărit de Securitate* (despre volumul publicat de Ioana Diaconescu, „Marin Preda. Un portret în arhivele Securității”); Stan V. Cristea, *Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit* (despre volumul publicat de Eugen Simion), „Dosarul „Marin Preda”. *Viața și moartea unui scriitor în anchete, procese-verbale, arhive ale Securității, mărturii și foto-documente*”; Stan V. Cristea, *Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit* (despre volumul publicat de Eugen Simion); Stan V. Cristea, *Marin Preda. Lumea personajelor* (despre cartea lui Marin Iancu); Titu Damian, *Biblia „Marelui Singuratic”* (despre „biobibliografia” lui Marin Preda, realizată de Stan V. Cristea); Marin Iancu, *Marin Preda.*

MARIN PREDA
OMUL ȘI OPERA, LA CENTENAR

Anii formării intelectuale (despre volumul lui Stan V. Cristea referitoare la formarea scriitorului în perioada 1929-1948).

Evocările se remarcă prin revelarea nivelului empatic în perceperea universului uman. Stilul elegant, agreabil, fac din lectura lor nu numai un act de informare ci și unul de încântare estetică: Iordan Datcu, *Amintindu-ne de Marin Preda*; Florea Burtan, *Intâlniri moromețiene*; Ștefan Mitroi, *O întâmplare din viața lui Marin Preda*; Lucian Vasiliu, *Agora din pridvorul casei*.

Secțiunea de corespondență cuprinde două contribuții, *Note despre epistolierul Marin Preda și Posteritatea lui Marin Preda*, aparținând lui Nicolae Scurtu, apărute anterior în revistele *România literară* și *Caligraf*, dar care acum capătă o altă relevanță.

Relevante pentru trăirile scriitorului cel mai atașat valorilor vieții sunt interviurile – adevărată fascinație a spiritului: Ștefan Mitroi, „Pot zice că Nicolae mă reprezintă puțin și pe mine! De vorbă cu Alexandru (Sae) Preda, fratele autorului *Moromeților*” (discuție purtată cu mai bine de zece ani în urmă); Gabriel Argeșeanu, „Puțini critici literari au analizat brutalitatea excluderii lui Marin Preda din Siliștea, din căminul părintesc”, interviu cu prozatorul și jurnalistul Sorin Preda și „Dosarul de cercetare penală privind moartea lui Marin Preda poate fi și trebuie redeschis”, interviu cu scriitoarea Mariana Șipoș.

Ultima parte a volumului cuprinde file de album cu fotografii ce ilustrează portretul scriitorului: Marin Preda – „Marele Singuratic” (1977); o vedere exterioară, cu bustul scriitorului de la Centrul Memorial „Marin Preda” din Siliștea-Gumești și imagini din expoziție; cărți dedicate lui Marin Preda, în ultimii ani: Marian Ciobanu, *Marin Preda și ai săi*; Ioana Diaconescu, *Marin Preda. Un portret în arhivele Securității*; Sorin Preda, *Moromeții. Ultimul capitol*; Mariana Șipoș, *Dosarul „Marin Preda”*; Eugen Simion, *Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit*; Marin Iancu, *Lumea personajelor lui Marin Preda*; Stan V. Cristea, *Marin Preda. Repere biobibliografice*; Stan V. Cristea, *Marin Preda. Anii formării intelectuale*; în fine, cărți dedicate lui Marin Preda, la Centenar: Stan V. Cristea, *Marin Preda. Biobibliografie*; Ana Dobre, *Un secol cu Marin Preda. Timpul n-a mai avut răbdare. Marin Preda* (ediția a II-a a volumului coordonat de Eugen Simion); *Marin Preda. Omul și Opera, la Centenar* (volum îngrijit de Stan V. Cristea).

Nivelul la care Stan V. Cristea a fost conceput acest volum este cel al cuprinderii întregii opere a lui Marin Preda, vizând reprezentările ce populează universul creator al acestuia, motivele majore care îl structurează, oferind astfel un „compendiu” autentic, dar și chei ale interpretărilor ce stabilesc punți, sporesc și în extindere, și în profunzime, antrenează toate unitățile expresive spre o semnificație totalizantă.

Ca o concluzie: fie că Omul va fi privit și Opera, de asemenea, din perspectiva evenimentelor unice și ireversibile, fie din perspectiva eternității, oricum, posteritatea lui Marin Preda va genera polemici și controverse! Oricât de dure ar fi, mai tare decât ele este sensul ce le întrece, dat de profunzimile și semnificațiile operei scriitorului, de convergența ei cu istoria. Trebuie să ne străduim pe acesta să-l deslușim.

Restituiri

Nicolae Scurtu

Câteva contribuții la biografia lui Petru Comarnescu

Bibliografia eseistului, istoricului literar, traducătorului și memorialistului Petru Comarnescu (n. 23 noiembrie 1905, Iași – m. 27 noiembrie 1970, București) este imensă și insuficient cercetată și necunoscută chiar de specialiști.

A scris și publicat enorm în cele mai însemnate reviste, ziare și publicații de specialitate, semnând cu numele său sau uzitând și câteva pseudonime.

A fost unul dintre cei mai prolifici cronicari de artă plastică și un atent observator al celor mai semnificative traduceri din literatura universală.

Epistola ce se transcrie aici este trimisă poetului, publicistului și excelentului traducător Alexandru Rally (n. 7 septembrie 1897 – m. 6 martie 1986), căruia îi apăruse o traducere din poetul Ronsard, pe care Petru Comarnescu a recenzat-o cu pricepere și rigoare.

Recenzia lui Petru Comarnescu, profund cunoscător al poeziei franceze, se intitula, inițial, *Ronsard și strămoșii săi români*, și era destinată ziarului *Informația Bucureștiului*, care i-a respins-o fără nici un motiv.

A retrimis-o, cu unele modificări și completări, ziarului *Scânțea* unde, de la titlu și până la ultimul rând, s-au operat modificări, amputări de text și tot felul de imixțiuni specifice cenzurii și presei comuniste.

Restituirea epistolei cât și a cronicii integrale trimise lui Alexandru Rally reprezintă, de fapt, restabilirea, în detaliu, a unui document de istorie literară, de o reală valoare, spre o mai exactă înțelegere a unei lumi ce se cuvine nemțat condamnată la uitare.

E necesar să precizăm că cei doi cărturari, Alexandru Rally și Petru Comarnescu, frecventaseră școlile de înaltă tradiție ale Franței și Americii, de unde s-au întors cu temeinice lucrări, studii și traduceri care au contribuit la îmbogățirea zestrei noastre literare și culturale.

E timpul să revenim la marile și autenticele modele ale spiritualității românești.

*

[București], 11 August 1968
Dragă Toto,

Îți alătur însemnarea mea din „Scânțea” de azi 11 august despre *Antologia lirică Ronsard*.

A fost un fel de mică *Odisee* publicarea acestui articol. L-am scris mai întâi pentru „Informația Bucureștiului” (variante pe care ți-o alătur), unde l-am dat la 25 iulie și unde mi-a fost respins, deși s colaborator acolo statornic. L-am scris a doua oară, mai dezvoltat, pentru „Scânțea”, unde a apărut, dar redus.

Aici a apărut însă la trei zile după ce l-am predat. Regret că nu am putut să servesc mai pe larg și mai relevant marea operă pe care ai întreprins-o prin traducerea, selectarea, valorificarea artistică a poemelor lui Ronsard, precum și prin eruditul tău studiu. Asta-i, însă, situația.

Cum după articolul predat *Scânței* am doar o singură copie nu ți-o pot da, dar o poți vedea, când vei veni pe la mine.

Cu tot dragul, cu veche prietenie și recunoștință, cu admirație pentru traducerile magistrale ce le faci, cu urări să duci la capăt marele efort de tălmăcitor al Pleiadei și al poeziei franceze mai noi,

Titel
(Petru Comarnescu)

P.S. Cum nu am decât un singur exemplar din *Scânțea*, nu ți-l mai trimit, căci la telefon am aflat acum dimineață că ai citit articolul. Scrisoarea era redactată de joi seara.

*

Ronsard și strămoșii săi români

Salutăm inițiativa editurilor noastre, mai ales cea a Editurii pentru Literatură Universală, de a prezenta cât mai masiv și în spirit științific operele clasice. Avem o pleiadă de excelenți traducători din numeroase limbi, oameni care pun pasiune și pricepere în valorificarea creației acelor giganti, a căror cunoaștere ar trebui să facă parte din cultura generală a mai fiecăruia dintre noi. Un model de valorificare artistică și științifică a unui mare clasic al lumii este *Antologia lirică* a lui Ronsard, scoasă de către Editura pentru Literatură Universală.

Am citit cu oarecare întârziere cele 180 bucăți – circa 10.000 de versuri – alese și traduse de către Alexandru Rally, care semnează și un studiu foarte lămuritor asupra lui Pierre de Ronsard (1524-1585). Volumul este o operă atât de vocație artistică, datorită afinităților traducătorului cu poetul tradus, cât și una de erudiție, deoarece Al. Rally este un temeinic cunoscător al poeziei mondiale și al problemelor de istorie literară, de literatură comparată. În elogioasa prefață, Șerban Cioculescu amintește de activitatea traducătorului, care, împreună cu Getta-Elena Rally, a dat la iveală acea *Bibliografie franco-română*, ce a cerut ani de muncă în bibliotecile Parisului (deceniul

1920-1930) și care ar trebui adusă la zi. Elev al lui Joseph Bédier, savantul medievalist și traducător emerit al poemului *Tristan și Isolda* – Al. Rally și-a închinat mai mulți ani încă traducerii lui Ronsard și altor poeți ai Pleiadei, iar antologia Ronsard este doar începutul publicării în românește din dificilii și interesanții poeți ai Pleiadei.

Nu stăruim asupra valorii traducerilor, mulțumindu-ne să cităm aprecierile lui Șerban Cioculescu: „din colonașii primelor versuri, mi-am dat seama că tălmăcitorul nostru a făcut din fiecare poem ronsardian un moment poetic propriu, pe care, retrăindu-l, l-a turnat în tipare noi, uimitor de fidele în spirit și de libere în expresie... (Alexandru Rally) mi se pare un tălmăcitor ideal, cum n-am mai avut altul de la St. O. Iosif încoace...” Din bogatele comentarii pe care le-ar prilejiu lectura antologiei, dorim să semnalăm doar două puncte pe care le socotim deosebit de importante.

Mai întâi, faptul că, prin ceea ce a ales traducătorul din vasta creație a lui Ronsard, el dovedește modernitatea poetului francez, om într-adevăr al Renașterii, dar și cu rămășițe medievale, la rândul lor mult mai moderne decât par la prima vedere și care ating mai substanțial problematica unor scriitori existențialiști de astăzi decât o fac aceștia. Rally a ales poemele în care simțim lirismul poetului francez, dragostea lui de viață și de natură, spiritul temerar al oamenilor Renașterii, dorul lor de cunoaștere mai largă și mai scormonitoare. În dragostea lui Ronsard pentru antichitate, pentru italienii ce au reînviat-o spiritual și au dezvoltat-o, apare luciditatea, tăria, demnitatea umană a oamenilor Renașterii și, într-unele privințe, Ronsard se înfrățeste nu numai cu Petrarca, dar și cu un Nicolas Poussin sau cu Michelangelo, iar în peisajistica sa amplă și galantă are afinități cu imaginile din *Ceaslovul orelor* al ducelui de Berry. Simțim, însă, alături de acestea teama de moarte, gândul la efemeritatea gloriei, la zădărnicia vanităților și orgoliilor, ca în acele dansuri ale morții, tipic medievale și din care se înfruptă, uneori, fără umorul și înțelepciunea lui Ronsard, unii existențialiști contemporani. Lectura unor ode ca „Vai! tinerețea mi-a trecut”, ca poemul „Salata” (peisaj și natură statică, totodată), ca poemele de pe patul morții și cele autobiografice ne relevă complexitatea viziunii lui Ronsard, care a fost nu numai un galant poet al dragostii, ci și un mare înțelept, un inspirat vizionar, un om plin de demnitate, care nu se pleca slugarnic nici în fața regilor sau dregătorilor, ce-l patronau câteodată.

Urme de înțelepciune tragică, de înfruntare a morții în sens dacic – așa cum le-a interpretat Vasile Pârvan – găsim mai ales în lungul și splendidul poem „Imnul morții” – unde Ronsard chiar și se referă la traci (p. 204), la tăria și continuitatea vieții dincolo de moartea eroică a celor ce au luptat pentru apărarea pământului patriei. Lectura volumului e copleșitoare ca forță de sugestie pentru tot

felul de idei contemporane. Din ce s-a tradus, nimic învechit, nimic opac sau plictisitor.

Și acum problema obârșiei românești a lui Ronsard. În studiul său, Rally discută rezumativ – până la publicarea unui studiu mai amplu – această obârșie, legată de legenda Banului Mărăcine. Legenda a fost născocită de J. A. Vaillant, profesor la Sfântul Sava, care a crezut că numele poetului derivă de la *ronce* (mărăcine). Alecsandri a scris pe acest temei balada *Banul Mărăcine* (1855), iar folclorul muzical și coregrafic a suprapus-o peste o melodie națională mult mai veche – un cântec haiducească sau ostășesc. Alți cercetători, printre care și Hasdeu, au localizat pe strămoșii poetului francez nu la Craiova, ci la Bărlad.

Pe temeiul unor cercetări aparținând unor români sau străini (Binet), Rally emite ipoteza că strămoșul lui Ronsard ar aparține familiei Baldovin – care a dat pe un logofăt al lui Mircea cel Bătrân și, peste un secol, pe Baldovin Părcălabul, familia Baldovin schimbându-și ulterior numele cu cea a Goleștilor.

Cităm din exegeza traducătorului: „am amintit cu amănunte cele trei sate Baldovinești cunoscute (în Țara Românească, n.a.) cât și satul Baldovin din Hunedoara, vatra posibilă a familiei. Am arătat că *Rossart*, numele exact al familiei poetului, este și denumirea franțuzească a unui pește de apă dulce, care pe românește se zice *roșioară* și că strămoșul lui Ronsard, stabilindu-se în Franța, și-a tradus numele. De asemenea, am scos în evidență că cei trei pești, roșioarele sau rosses și rossarts – cum îi recunoaște toată lumea și care ocupă inima scutului din blazonul familiei, constituie niște arme grătore. Am explicat, de asemenea, proveniența și înțelesul calului de pe creasta coifului de la blazon. «Baldovin Roșioară», strămoșul probabil al poetului, va fi plecat din țară cu pletora de refugiați politici, deposedați de Basarab, înaintea bătăliei de la Posada. În Ungaria, el va fi recrutat de Ioan cel Orb, regele Boemiei, care la 1328 a adus rudei sale, regelui Franței, Filip al VI-lea de Valois, un corp de mercenari... Acest corp de trupă pare a fi decis soarta bătăliei de la Cassel (Flandra) din același an... Dacă strămoșul nu poate fi decât român, poetul Ronsard, atestat de peste două veacuri de viață vendomeză și având în vinele sale o proporție de sânge franțuzesc covârșitoare, nu poate fi decât francez.”

Ipoteza lui Alexandru Rally, având ca punct de plecare unele presupuneri ale lui Hasdeu și Al. T. Dumitrescu și constituind o contribuție în bună măsură personală, redeschide nu atât vechea problemă a obârșiei lui Ronsard cât ne face să-l citim și cu mai viu interes, simțindu-l francez și universal, vechi și modern, purtând și urme românești în spiritualitatea și firea sa.

Petru Comarnescu

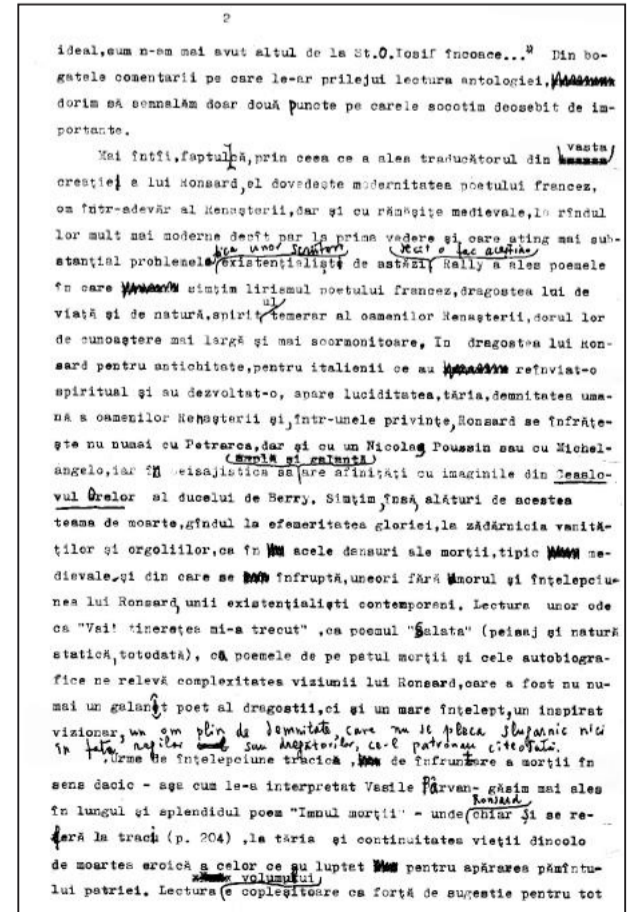
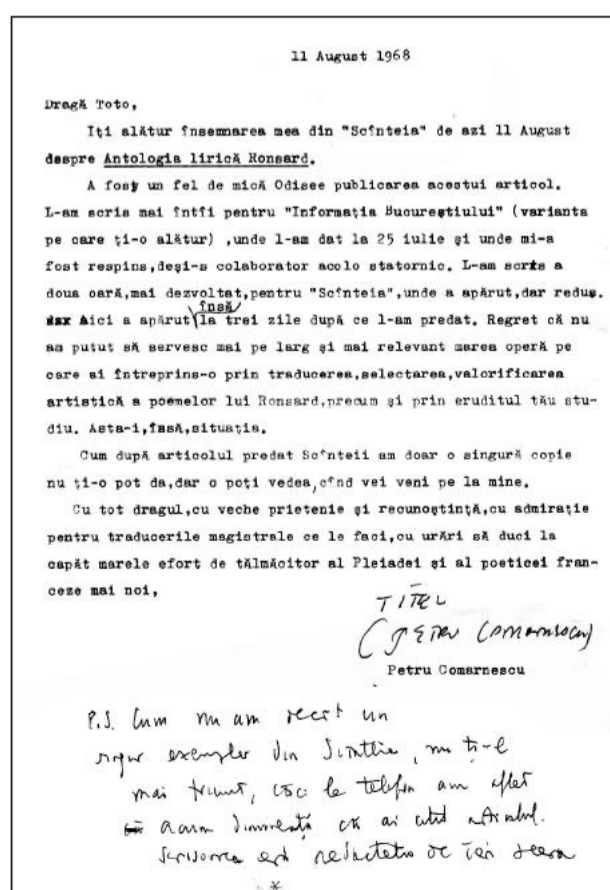
[Domnului Alexandru Rally, strada Flămânda, nr. 96, Parter, Apart. 70, Cartierul Giulești, loco – Expeditor, Petru Comarnescu, strada Icoanei, nr. 10, Loco II].

Note

Originalele celor două documente de istorie literară se află în biblioteca profesorului Nicolae Scurtu din București.

1. Alexandru Rally, *Alcătuirea, traducerile și studiul de Alexandru Rally. Prefață de Șerban Cioculescu*. București, Editura pentru Literatură Universală, 1967, 458 pagini + 15 facsimile.

2. Petru Comarnescu ~ *Ronsard* – „*Antologie lirică*” în *Scânțea*, 37, nr. 7791, 11 august 1968, p. 4.

Lecturi

Florentin Popescu

Iulia Hasdeu
și mesajul geniului peste veac

Deși despre personalitatea celor doi Hasdeu, Bogdan Petriceicu și fiica lui Iulia, s-au scris de-a lungul vremii monografii și studii, s-au făcut comunicări de istorie literară din diverse unghiuri, totuși operele acestora încă nu și-au epuizat mesajele, simbolurile și ideile.

Doi cercetători (I. Opriș și Stancu Ilin) s-au ocupat de editarea (cu aparatul critic corespunzător) operei lui B.P. Hasdeu (ba, mai mult, primul dintre ei i-a consacrat o carte „în nume personal” am zice), iar în ce o privește pe geniala lui fiică, o autoare – d-na Crina Decusară Bocșan a devenit vestită în urma numeroaselor materiale despre Iulia Hasdeu – de unde se poate lesne trage concluzia că cele două mari personalități n-au intrat și nu vor intra niciodată în conul de umbră de care au fost acoperiți alți scriitori, unii chiar de notorietate.

Pe linia dezvoltării unor aspecte mai puțin ori chiar deloc cunoscute din biografia celor doi Hasdeu se înscrie și recenta carte (*S.O.S. Castelul Iulia Hasdeu!*, Editura Eikon, București 2023) semnată de dl. Octavian Onea. Și domnia sa, ca și ceilalți, este un împătimit cercetător și iubitor al moștenirii literare parvenită de la familia Hasdeu.

Dacă până acum aveam informații relativ sumare și incomplete despre Castelul de la Câmpina, iată că acum ni se oferă o monografie a acestuia, pe cât de vastă și de bogată în informații, tot pe atât de interesantă și de captivantă, la

care aproape că nu știi ce să admiri mai întâi: conținutul propriu-zis (rezultat al unor îndelungi și fructuoase ore petrecute de autor prin bibliotecă) sau ilustrația de-a dreptul coplesitoare – veritabil pandant la un text scris cu acirie și prin care s-a pus în valoare cam tot ce se putea pune pentru a rezulta o monografie complexă și completă, readucând în atenția cititorului atât personalitățile despre care s-a scris cât și istoria *de facto* a Castelului de la Câmpina, una din cele mai stranie construcții și totodată un fascinant punct de atracție pentru turiștii din România sau veniți de aiurea.

Pentru prima oară într-un studiu autorul pune în lumină, între multe altele, implicarea lui B.P. Hasdeu în alcătuirea proiectului și mai apoi în construcția clădirii în care acesta avea să susțină că poartă convorbiri cu Iulia, după ce ea a trecut într-o altă lume.

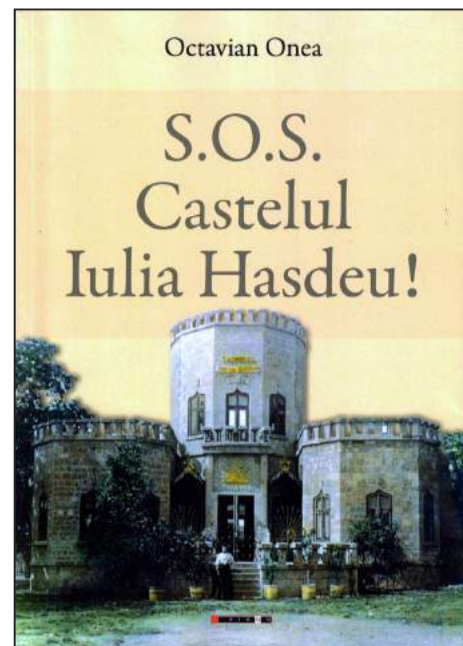
Niciun detaliu despre această genială familie de scriitori și de cărturari n-a putut – cel puțin până acum! – să cuprindă întregul dramatism al tatălui care și-a pierdut fiica atât de tânără și atât de dotată de la Dumnezeu cu har creator. Nu s-a ivit pe lume nici romancierul care să poată reda zbulucimul sufletesc al celui care, iluzoriu, credea, că după moartea copilei, nu va pierde legătura cu geniala, minunata lui odraslă, dacă îi va înălța un castel precum cel de la Câmpina, locul în care bătrânul Hasdeu și-a petrecut mai apoi zilele până la sfârșitul vieții.

Dl. Octavian Onea (care în anul 2017 publica o piesă de teatru, „Hasdeu: Simțesc că mă fac zeu! sau de la Vladimirescu la Tigaia lui Dinescu”, titlu care, trebuie să recunoaștem, intrigă și incită la lectură) ne-a dat de această dată o carte bine articulată și argumentată, cu dese și necesare trimiteri la documente, dar și cu bine inserate date despre *ceea ce și cum s-a întâmplat* cu Castelul de la Câmpina de-a lungul timpului, o locație care, pe lângă importanța ei istorico-literară, a avut în ultimele patru-cinci decenii o biografie, ce ar putea constitui, la o adică, ea însăși un posibil subiect de roman.

Desigur, într-o astfel de carte nu putea lipsi o descriere detaliată a clădirii, în interiorul căreia, aidoma unui ghid profesionist, autorul își conduce cititorii – virtuali vizitatori, spre a le desluși fiecare element, fiecare amănunt.

Desele trimiteri la opera lui Hasdeu și la cea a Iuliei facilitează formarea unei imagini cuprinzătoare a biografiei celor doi, ca și o înțelegere a vremii în care ei au trăit, a împrejurărilor care le-au modelat sau chiar le-au schimbat viața.

Pentru a-și argumenta cât mai exact și oportun demersul, dl. Octavian Onea pune, ca să zicem așa, totul în joc: informații din arhive, din presa vremii, din corespondența lui Hasdeu cu mari personalități ale timpului, mărturisiri ale celor care i-au stat în preajmă lui B.P. Hasdeu, ori i-au trecut prin viață cu

diverse prilejuri, atitudini ale oficialităților de ieri și de azi față de cei doi scriitori – Bogdan și Iulia – și de misterioasa construcție din Câmpina etc. etc.

Mergând și mai departe, autorul avansează și câteva idei de organizare și reorganizare a Muzeului de acum. Capitole precum *Propuneri pentru reconstituirea temei Creatorului din turnul central al Castelului Iulia Hasdeu din Câmpina, Critica restaurării Castelului Iulia Hasdeu într-o carte de Tia Șerbănescu, Visul Poporului Român la 25 August 2020* sunt, fără îndoială, grăitoare în acest sens.

Densă, dar nu stufoasă, scrisă cu o mare iubire pentru subiect și într-un stil plăcut și fluent, monografia d-lui Octavian Onea se citește cu mare interes și plăcere și reprezintă totodată o contribuție la o istorie literară peste care nu se va putea trece niciodată când va fi vorba de această familie de genii, cu urme atât de adânci și de neșters lăsate în cultura noastră națională.

Viața mea e un roman!

Fiecare om consideră că viața lui este o poveste pe care merită să o povestească. Și cum niciodată omul nu se va sătura să le asculte, se vor găsi mereu mulți dispuși fie să le asculte, fie să le citească, avizi de cancanul sau doar banalul din viața altora, doritori, poate, să compare propriile narațiuni și, stimulați, astfel, să o spună și/ sau să o scrie pe a lor.

Literatura este, într-adevăr, o poveste, o întâmplare cu oameni, însă, este obligatoriu ca ea să repecte legile esteticii ficțiunii – transfigurarea faptului brut în fapt semnificativ, trecerea semnului textual de la semnificat la semnificant, verosimilitate, veridicitate, cu un *cuvânt a face viață din viață*. Doar așa, povestea poate transmite un mesaj, desprins din ceea ce, de obște, numim viziunea epică a scriitorului. A povesti fără a infuza textului un suprasens, considerând că viața, în sine, este un roman, nu este suficient. Scriitura are doar valoarea documentului, nu și pe cea literară.

Aneta Țăru Pioară înfățișează, în general, cronologic, întâmplările vieții sale, ordonându-le, sporadic, în funcție de memoria involuntară, care o determină să părească linia principală a mărturisirii, potrivit metaforei din titlu: *Cum am obținut piatra filosofală*.

Fetișizată de ezoterici, *piatra*

filosofală denotă esența, substanța miraculoasă, capabilă să transforme plumbul în aur. *Athororul* Anetei Țăru Pioară este viața ei înseși, piatra ei filosofală nu are legătură cu ezoterismul, este investită cu sensul banal, profan al depășirii unor obstacole care i-au permis să atingă, grație tenacității și perseverenței, o țintă: aceea de a urma o școală și de a ajunge, în cele din urmă, profesoară. Este acesta Everestul ei, muntele pe care, urcându-l, are impresia că a descoperit ceva de mare preț – piatra ei filosofală, investind-o, astfel, cu valoarea unei victorii care o face să se simtă o învingătoare.

Ca om care a traversat perioada celui de Al Doilea Război Mondial, apoi anii stalinismului, Aneta Țăru Pioară, martor inocent al acelor vremuri, în care istoria a transformat omul în victimă – zeitate înlănțuită de condiționări greu de controlat, transformă această experiență în istoria și povestea ei, pe care le creditează cu plus de realism, integrându-le, prin faptul de viață brut, neprelucrat ficțional, pe care îl transcrie, acestui curent. Modul de a-și prezenta povestea de viață are un didacticism al lui, care reiese din felul în care vrea să orienteze lectura, să-l convingă pe eventualul cititor de *realismul* faptelor sale de

viață, de *adevărul* lor.

Martor infidel al perioadei – cele mai multe evenimente de viață se petrec pe fundalul anilor '50, al *obsedantului deceniu*, așadar, întreaga perioadă este asimilată, inadecvat, printr-o licență, ceașismului, colectivizarea însăși, finalizată în 1962, fiindu-i atribuită lui Nicolae Ceaușescu...

Desigur, intenția de ficțiune și/ sau de ficționalizare dă dreptul autorului să folosească datele realității potrivit intenției artistice, subsumată viziunii sale asupra lumii pe care o creează, mesajului pe care orice creație trebuie să-l conțină și să-l transmită. Datele fundalului istoric, însă, trebuie respectate, tocmai în virtutea acelei veridicități, proporția de realitate și ficțiune, de *literal* și *literar*, menținută într-un perfect echilibru care ține de legitatea internă a creației.

Piatra filosofală a Anetei Țăru Pioară denumeste victoria ei asupra greutăților vieții, pe care a reușit să le înfrunte și să le depășească, fapt ce i-a dat iluzia stăpânirii destinului. Scriitura seamănă cu picturile naive, în care reprezentările au sinceritate ingenuă, suficientă pentru a a suplini absența unei concepții personale asupra artei, asupra condiției creatorului în relația complexă cu lumea cea aievea și cu lumea artei.

Prin cantitatea de document de viață rurală – obiceiuri, obiecte, practici (descrierea, de exemplu, a modului de a pregăti brânza, la stână), cuvinte și expresii regionale: *herostrii, pitașcă, a împădăra* („împădărau satele Olteniei”), *a bitcăi, a (se) pălui, a închila* etc., scrierea Anetei Țăru Pioară are valoarea unui roman etnografic, putând interesa pe etnologi și etnografi prin decupajul de viață reală, autentică, date surprinse la un anumit ceas al istoriei, filtrat prin conștiința care le-a selectat și le-a ordonat potrivit spiralei mici a istoriei care aspiră la integrarea, la intersectarea cu spirala istoriei mari, permanentul fundal pe care se țese și istoria ei, și povestea.

Aneta Țăru Pioară povestește în ritmul lui Ion Creangă, se adresează mereu unui cititor, construind, prin oralitatea stilului, sugestia unei șezători rurale, la care participanții ard de nerăbdare să asculte și să spună ei înșiși povești.

Document de viață, narațiunea *Cum am obținut piatra filosofală* își relevă importanța prin cantitatea de elemente ale nonficțiunii, parte a marelui Text al existenței. Transfigurarea nu se produce, sensul obținerii pietrei filosofale are o importanță doar pentru eul care crede în povestea pe care tocmai a auzit-o. E o poveste singulară, acel orgolios *eu – cum am obținut eu...*, tinzând spre generalitatea unei tipologii ce ar desemna pe căutătorul propriului destin.

Ana Dobre

Lecturi

Aureliu Goci

Clasicizarea sentimentelor
într-o lume nebună

Un spirit clasicizant și chiar cu rezoluții fabuliste surprinde plăcut la sfârșitul lecturii, prin diversitatea discursurilor lirice și varietatea tematică, totul datorat evantaiului de opțiuni culturale din mileniul al III-lea.

Volumul nu de mult publicat de Florentina Chifu, *Petale de sânge* (Târgoviște, Ed. Bibliotheca, 2022) – armonios „împachetat”, din „Colecția Lirică” a editurii – se deschide cu un motto sapiențial, nu lipsit de oarecare încifrare, din Antoine de Saint-Exupéry: „Limpede nu vezi decât cu inima. Ochii nu pot să pătrundă în miezul lucrurilor. Numai timpul împărțit cu floarea face ca aceasta să fie atât de prețioasă”.

Prefața comprehensivă și aplicată semnată de Victoria Milescu, ca și prezentarea performanțelor culturale ale autoarei, pe coperta IV, contribuie la realizarea unei plachete atrăgătoare, pline de miez liric, performând o poezie „frumos curgătoare” în diverse registre tematiche.

Tema majoră rămâne alienarea și reificarea ființei în epoca noastră atât de tehnologizată și lipsită de sensibilitate,

precum în poemul „Renovarea sufletului”, o propunere deosebit de actuală, am spune, în ziua de azi: *În urma tuturor studiilor de piață/ S-a ajuns la concluzia evidentă/ Că trebuie să facem ordine în viață./ Renovarea sufletelor este iminentă./ Vom începe prin a înlocui retina cu o membrană/ De termopan./ Ne vom înfige limbajul de lemn în timpan./ Vom acoperi epiderma cu hârtie de tapet lavabilă./ Ne vom izola stomacul cu polistiren/ Pentru a putea înghiți prostia indigerabilă./ Ne vom arde plămânii cu oxigen/ Creierul îl vom rașcheta și-l vom da cu lac/ Vom lipi faianță-n ficat și stomac/ Vom curăța și vom da cu glet sentimentele/...*

După cum se observă, autoarea scrie o poezie de idei, în care rima este omniprezentă, celelalte procedee stilistice fiind destul de rare. În schimb, abundă termeni semi-tehnici folosiți excesiv în reclame, pe care poeta îi „innobilează” transferându-i în poezie: studiu de piață, membrană de termopan, hârtie de tapet lavabilă... În plus, în textul de mai sus, redat doar pe jumătate ca citat, observăm că trebuie să

evaluăm acest proiect negativ al ființei ca pe un fel de apocalipsă a omului care a apărut după ce s-a decis – cine a decis? – noua ordine în viață, prin „renovarea sufletelor”.

Florentina Chifu scrie însă și poeme cu fior religios, poate negative, dar exprimând stări sufletești adânci. Astfel, în „Psalm” autoarea se roagă ca Dumnezeu să n-o mustre cu mânie, în „Pașii pierduți” își așteaptă condamnarea de la un Dumnezeu „împotmolit în negura-nchisorii”, dar are și o rugă mai senină, deși paradoxală: *Învață-mă să râd când merii plâng... („Învață-mă...”)*

Autoarea surprinde în câteva versuri oroarea războiului: *Stau și-aștept printre păsări și crini/ Îngerul care-mi păzește spatele./ E stare de război, suntem printre străini./ Răul și-a desfășurat în lume armatele* („Printre păsări și crini”). Este un text aluziv deosebit de sensibil și de poetic, în contrast evident cu „Renovarea sufletului”. În alt text, autoarea se roagă „Pentru o clipă de pace”: *Mai lasă-ne Doamne, o clipă de pace/ În zbuciumul lumii ce vrea să-și răzbune/ Înfrângerii*

înguste în inimi sărace./ Căderi mohorâte și gânduri nebune.

Este surprinzătoare aderența autoarei la marile probleme ale zilelor noastre, fiindcă pe lângă tema războiului, a dezumanizării, abordează și chestiunea protejării pădurilor, într-un stil poetic, deosebit: *Pentru voi, copaci, inima mea plânge./ Pentru fiecare picătură de sânge/ Scursă din carnea voastră în muntele ce-n curând o să fie/ Îngropat în nevinovata voastră hemoragie! („Sânge nevinovat”)*.

Degenerarea ființei conduce la deriziunea existenței lipsite de rațiune și de sentiment, încât până și Divinitatea – ne spune autoarea – se va speria de starea creației sale: *...Și-apoi toți ne vom minuna/ Cum am devenit ființe neraționale./.../ De care, până și Dumnezeu de va speria!*

Poeta abordează și alte teme, mai puțin „oțelite”, are și câteva pasteluri frumoase, iar despre iubire, un singur poem, trist: *când dragostea devine incomodă./ și alte sentimente ne încearcă./ s-o așezăm cuminte pe-o comodă./ fără să vrem ca timpul să se ntoarcă („Iubire incomodă”)*.

Florentina Chifu este un spirit dinamic, care știe să-și promoveze creația, astfel încât palmaresul său cuprinde premii importante, obținute de la Potlogi până la Florența în cadrul unor concursuri literare naționale și internaționale. În schimb, autoarea este foarte discretă în viața literară actuală și cvasi-lipsită – pe nedrept am spune – de recunoașterea criticii românești contemporane.

Meniuț Maximilian

Reconfigurări ale puterii poeziei

O poezie reflexivă aduce Luminița Zaharia în volumul *Regina trifoiului*, apărut la Editura Neuma. Povestea trifoiului cu patru foi este una care îi însoțește pe români, cei care cred că găsim-l vor avea noroc în viață. Copii fiind, câți dintre noi nu am căutat prin iarba trifoiul cu patru foi. Cele patru frunze simbolizează, în ordine, prima respect, faimă, încredere; a doua, speranță, avere, bogăție; a treia, iubire, iar a patra, noroc și sănătate. În trecut, trifoiul cu patru frunze era folosit și în ritualuri magice. În Evul Mediu se credea că, dacă întâlnești acest trifoi, vei vedea zâne, iar în legendele irlandeze primul trifoi cu patru foi a fost descoperit de Sfântul Patrick al Irlandei. În 1620, Sir John Melton a scris: „Dacă un om parcurge cu pasul domeniile sale și găsește în iarba un trifoi cu patru frunze, să fie sigur că în scurt timp i se va întâmpla ceva de bine”.

Noi îl purtăm ca talisman la șnurul alb-roșu al Mărțișorului. Se spune că un trifoi cu patru frunze se găsește la alte zece mii cu trei frunze. De la aceste legende pornește poeta, cea care spune: „M-au proclamat regina trifoiului/ găseam mereu trifoi cu patru foi/ și-l

dăruiam prietenilor”.

Găsim în versuri și o doză de ironie și, uneori, fine aluzii la societatea de azi, în care vina se aruncă spre cel care aduce cuvântul în fața publicului prin scris: „Poetul e o haimana cu fler/ scheletele de poeme-n frigider/ seiful doldora de iambi, trohei/ cești de cafea murdare câte vrei/.../ poetul traficant de carne vie/ simbolic poreclită poezie”.

Umorul este cel care ne însoțește pe parcursul cărții, românii făcând întotdeauna haz de necaz. Încă din titlu, prin autoproclamarea de regină a trifoiului, vedem umorul fin, iar mai apoi, prin versuri de genul „încă nu aplaudați, confrăți/ nu am un final potrivit” sau „se cunună roaba lui Dumnezeu Luminata/ cu monsieur Infinit. Apoi, într-o lume în care fiecare vrea să salveze planeta prin propriile metode, vorbind despre pinguinii stresați, poeta spune „nu m-au lăsat să-i posteze nici pe facebook/ acolo ziceau – aplauzele sunt de formă/ acolo toți sunt oițe”. Și cât adevăr se ascunde dincolo de versuri într-o lume în care parcă, cu o telecomandă, toți suntem, manipulați în lumea virtualului, în care scara de valori este răsturnată și în care vorbim „într-un limbaj de lemn/.../ până când

limba ne devine scoarță”.

„Deși este o poetă experimentată, Luminița Zaharia își păstrează inocența și spiritul ludic ale unei începătoare îndrăznețe și fanteziste. Nicio temă nu este atât de gravă încât să nu fie tratată cu haz, uneori de necaz. Poetul scrie versuri care nu lasă cititorului niciun moment de plictiseală, texte pline de vervă și inventivitate”, spune pe coperta a patra a cărții Horia Gârbea.

Dorind să aducă experiențe unice pentru cititori, poeta își păstrează pașii „pentru viitoarele expediții/ prin târâmul îngerilor”, asumându-și propria moarte „ca pe celebrarea unui act de eroism”, pentru ca mai apoi, prin regenerarea timpului și a spațiilor, să salveze prin cuvânt lumea. Poetul bun este cel care plantează flori, cel care aduce prin cuvânt pacea în lume.

Sfârșitul lumii va fi atunci când cuvântul va dispărea, misiunea poetului fiind aceea de a ține lumea în viață prin forța scrisului, reamintindu-ne că de la Dumnezeu era cuvântul, iar poetul trimisul acestuia pe pământ pentru a înfrumuseța lumea și a avea grijă de aceasta: „Când se vor termina cărțile/ va trebui să mă reapuc de scris/ și va fi tare greu/ în noile condiții/ ale

dezordinii mondiale”.

Poetul este cel care ne poate purta pe aripi de cuvânt, peste lumi și timpuri: „Mai ții minte când te fascinau/ integralele, logaritmi, puterile/ când banda lui Möbius/ îți era model de urmat / (poate de aceea te-au vânat / doar oameni cu două fețe)? /.../ ce ți-a rămas din acumulările toate / din oisive jeunesses à tout asservie? / din diatezele verbelor – / doar reflexivul a fi.../ ca un păun care îmbătrânește / și pierde până după pană / mai speră să-i cazi cu tronc vreunui meșter / și să rămâi, într-o legendă, ană”.

O poezie în care redescoperim sensurile vieții, Luminița Zaharia croindu-și propriul drum, de la debutul din 1997 până azi aducând pe piață nu mai puțin de 22 volume de versuri. Și tot atâtea reconfigurări ale puterii poeziei.

Lecturi

Paula Romanescu

Totul va fi bine

Poezie limpede, de o cizelată simplitate, desprinsă parcă din stampele japoneze, creația **Emiliei Dănescu** este o tăcere adânc grăitoare – fruct cu delicate rotunjimi, ales/cules din grădinile de taină ale inimii sale deprinsă a raționa, și așezat – ofrandă de armonie, sub ochiul cititorului care știe (o, cum mai știe!) să vadă cu sufletul.

Între poemele din **Mărul insomniei** (Editura Neuma, 2021) și mai recente **Din propria cenușă** (Editura Kafka, 2023), nu-i decât un **Inger întinerind** (Editura Tracus Arte, 2022) ca un liman de armonie în care cresc diafane flori de gând abia atinse de laserul cuvântului. Pentru că, da, poeta are un fel de sfială-respect-grijă pentru cuvânt ca nu cumva vorbăria să anuleze fiorul micii bijuterii lirice în care mai mult nespusele capătă ecou, iar spusele devin umbră luminii care înfloresc straniu în sufletul cititorului – mesajul transmis de autoare îndemnându-l la meditație.

Temele predilecte pe care poeta le abordează ca într-o litanie obsesivă (dar nicidecum opresivă) – iubirea, umbra, cerul și pământul, Dumnezeu și îngerul cel păzitor, cuplul primordial, legenda cu șarpele și măruș, sperarea, disperarea, renașterea din cenușă a Păsării Phoenix (pentru care zbor, Doamne, pentru care cânt!), dorul de a umple golul și de a anula distanțele care tot cresc *dintre mine și mine*

(poeta dixit), de parcă înstrăinarea noastră de noi ar începe în noi cu fiecare dintre noi. Apoi singurătatea, o altă temă de neocolit în creația poetei, singurătatea care crește indiferent de prezența/absența omului drag când *inima rămâne un cuib trist și gol*, când *chiar sufletul casei se ghemuiește în noapte, înfășurat în fâșii de lumină, iar stele desculte însoțesc luna spre marginea dinspre ziuă a nopții...*

Fiecare poem al Emiliei Dănescu este un graal de iubire niciodată golit pe de-a-ntregul, mereu îmborsat cu vinul sfânt al poeziei adevărate. Ai zice că scriitura sa tinde spre sobrietatea și limpezimea haikuului, fără canoanele stricte în care se încadrează acesta: *Umbra mă ia de mână/ Și mă poartă spre un tărâm/ Doar de ea știut. Iată și o posibilă tanka: Venise toamna peste noi/ cu vântul ei cu tot/ Nu e vântul/ mi-ai șoptit/ e fereastra deschisă/ între noi și singurătate.*

Fină observatoare a chipului dar mai ales a spectacolului lumii noastre, Emilia Dănescu – fotoreporter, jurnalist, a debutat în presa literară cu un ciclu de poezii, apărut în *Suplimentul Revistei Intercultural* din Sibiu în anul 2007 și, editorial, în anul 2011 cu volumul de poezie *Zestrea toamnei*, Editura Singur.

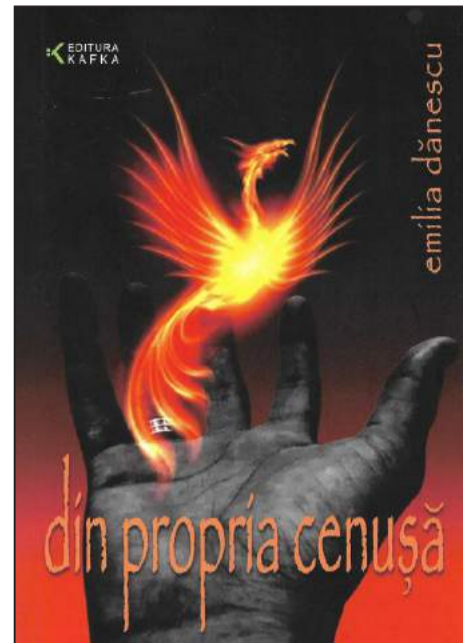
Și, ca pentru a-și dovedi în primul rând sieși că poezia nu înseamnă doar un joc, o

evadare din labirintul și vacarmul de cuvinte de fiecare zi, Emilia Dănescu a devenit roabă fericită la curtea Măriei Sale Poezia, slujind-o cu credință, cu convingerea că-i mai rămâne mereu ceva de spus, de adăugat, de tălmăcit la/ despre întâmplarea aceasta căreia i se spune o viață de om – viața ei chiar, asemenea flăcării dansând pe rugul iubirii. Pentru că măturie de iubire este cântul său. Și, dacă rugul cenușă o va face să devină, precum Pasărea Phoenix ea va renaște iar și iar, amestecând în cenușă fierbinte vâul subțire, abia ghicit al lacrimii și adierea unei aripi de umbră căreia îi va fi mereu dor de zbor.

Ritmicitatea aparițiilor editoriale de poezie (șapte volume până în anul 2023), este dublată de evoluția cu adevărat notabilă a stilului său, poezia căpătând un soi de acuratețe a veșmântului liric, de subtilitate care se confundă cu frescul, cum ar zice poetul necuvintelor.

Despre poezia Emiliei Dănescu s-a scris mult, critici literari de marcă – Ana Dobre, Horia Gârbea, Emil Lungeanu, Nicolae Georgescu, Lucian Gruia, Aureliu Goci, și, deopotrivă, poeți și scriitori – Evelyne Maria Croitoru, Mihai Antonescu, Passionaria Stoicescu, Vilia Banța ș.a. s-au aplecat cu atenție asupra creației sale, evidențindu-i originalitatea.

Că se adresează unui public cititor care

va fi trecut la vârsta instruirii din România cu adevărat educată și prin lecturile alternative/ facultative/ formative, fără de care omul n-ar ajunge niciodată să știe de ce *inima are rațiuni de care rațiunea nu are știre*, aceasta e altă poveste.

Legende, la care poeta face adesea referire, nu sunt priticite de ea **ad usum Delphini**, ci sunt adieri de cânt dintr-o mereu nouă poveste cu înainte mult mai este... Și este, pentru că am credea că Emilia Dănescu nu și-a epuizat fiorul și filonul liric, nu doar (dar poate că și!) că ultima sa plachetă de poezie are un titlu promițător: *Din propria cenușă*. Ea știe, și noi aflăm, că totul va fi bine: *M-am întâlnit cu Dumnezeu/ într-un curcubeu/ și L-am întrebat:/ cum va fi de-acum, Doamne?/ Alege-ți cu grijă cuvintele./ mi-a răspuns./ măsoară-ți vorbele/ și va fi bine.* Așa să fie!

Lucian Gruia

Ca într-un film de dragoste

În general, proza poate fi de trei feluri: *realistă* – când întâmplările sunt desprinse din viața zilnică; *imaginară* – când evenimentele nu sunt reale dar verosimile și *fantastică, deosebită* – când nu se respectă legile spațiului și timpului (locațiile apar și dispar, au loc întoarceri în timp etc.).

Romanul lui Cezar-Mihail Bucur, **Ilona, blând înger decăzut** (Ed. Perpessicius, 2004) este realist și-l vom comenta în continuare. Autorul este personajul principal și naratorul unei fascinante povești de dragoste care a durat șapte ani, după care este părăsit de actantă pentru alt iubit. Fiind scris după despărțire, romanul devine un *lamento* care vrea să emoționeze și stelele de pe cer. Povestea de dragoste la prima vedere a început în ziua de 16 martie 1996, cu ocazia unui bal organizat la Liceul Rosetti, situat în cartierul Floreasca din București, la care eroul nostru (de 25 de ani dar părând mult mai tânăr, proaspăt ofițer de poliție) fusese invitat. Aici, după o încercare eșuată de a dansa cu o fată, o descoperă pe EA/ Ilona, care stătea pe un scaun în apropierea ringului de dans improvizat.

Cezar îi realizează fetei, cu talent, următorul portret: „Era un „ceva” inexplicabil, un magnet care mă atrăgea irezistibil către ea, astfel că mi-am aștinut privirile brusc interesate spre tresărită pleoapelor ei adumbrind sub genele lungi și dese comoara unor ochi încă nevăzuți. Am așteptat, cu sufletul la gură, să își ridice privirea din pământ și să ne intersectăm, chiar și întâmplător; linia ochilor. (...) Nu numai că avea ochii albaștri (culoarea mea preferată, dintotdeauna, la ochii unei fete), dar era o nuanță în acel azur care nu se poate descrie în cuvinte: un amalgam amestecat între culoarea cerului de vară din Carpați, unduirea Mediteranei sub soarele arzător al

Greciei (...) și nisipul fin al unei plaje californiene. Pe deasupra, conturul ochilor, de o asemănare izbitoră cu cel întâlnit numai la ciutele fugărite de un crud vânător; le dădea o rotunjime unică. Privirea mi-a căzut apoi pe umerii ei dalbi, ce abia se întrezăreau printr-o bluziță tricotată, la pieptul fraged ce se ghecea în plină înmugurire de sub palmuțele gingașe încrucișate într-un gest de pietate copilărească demnă de o statuie renașcentistă. Apoi mai jos, spre coapsele înguste și încă necoapte. Am îndrăznit o coborâre bruscă, de fracțiuni de secundă, spre piciorușele fine, cu un ten de piersică în păr, care se înălțau, încrucișate domol, pe marginea scaunului și mai apoi spre gleznele minuscule, de chinezoaică, odihnind sub apăsaarea ușoară a unor pantofiori ușor demodați.” Dacă adăugăm părul de culoarea spicelor coapte de grâu, obținem în întregime portretul Ilonei, îngerul blond de paisprezece ani, de care se va îndrăgosti nebunește, iremediabil și necondiționat eroul nostru.

Încet, încet, relația actanților evoluează spre dragoste absolută, sub semnul Divinității și al îngerilor protectori. Tinerii se plimbau îmbrățișați prin cartier, se sărutau prin parcuri, făceau fotografii cu duimul – le așezau în albume, se distrau prin cluburi. Eroul nostru îi va cunoaște pe părinții Ilonei, părinții îndrăgostiților se vor cunoaște între ei, părinții naratorului se vor opune cu vehemență relației. Autorul își amintește, nostalgic, primul sărut amestecat – o simfonie divină și carnală. Apoi extazul primei nopți de dragoste, regizată romantic, în ajunul Crăciunului din 1996. Locul de desfășurare: apartamentul fratelui naratorului, decorat cu trandafiri, lumânări și bețișoare aromatice, cu frigiderul plin cu șampanie, dulciuri și un casetofon cu muzică selectată dintre cele mai

reușite melodii de dragoste. Pregătirile acestora stărnesc imaginația oricărui îndrăgostit.

Am putea crede că de aici înainte nimic nu se va interpune în calea fericirii eroilor, dar lucrurile nu vor sta așa. Mama protagonistului moare după nouă luni de la operația de extirpare a unui hematom la creierul, timp în care s-au încercat metode alternative de vindecare. În timpul strădaniilor homeopate de recuperare, naratorul-personaj se ocupase mai mult de mama sa, pe care a divinizat-o, decât de iubita sa care se simte neglijată. Ilona devine studentă la Politehnică, deși reușise și la Medicină pe care nu o agreea. Apoi își găsește un prieten, Mircea, provenind dintr-o familie bogată.

Autorul face tot posibilul să o recucerească: îi invită la o discuție lămuritoare pe Ilona și părinții ei, în care să-și dezvăluie fiecare tot ce au pe suflute (Cezar reproșându-i Ilonei că l-a trădat pentru Mircea); îndrăgostitul trimite muzei sale sute de poezii pe tema „*Juptei cu despărțirea*”; vopsește sub balconul iubitei o inimă de patru metri, în roșu și negru; îi restituie micile cadouri primite de la Ilona și albumul cu 800 de poze în care își decupase chipul (despre care actanta spusese că a ajuns să îl deteste); organizează o serenadă de nouăzeci de minute sub balconul iubitei, pe tonuri de manele cu Adrian Copilul Minune și alți interpreți ai genului; este chemat să își declare oful inimii la „*Din dragoste*”, după ce realizatorii emisiunii află despre amenda aplicată de un echipaj de poliție (la finalul „*serenadei la balcon*”), sancțiune anulată în instanță.

În sfârșit, dacă acceptăm că romanul este în totalitate realist, nu ne mai surprinde, după atâtea evenimente romantice, despărțirea

Ilonei de Mircea. Anunțul este publicat într-un obscur ziar provincial la rubrica „*Pierderi*”, iar în care, în virtutea dreptului la replică, Cezar așterne un cuvânt de adio, zămislit pe-aripi de acrostih („*Rămas bun iubire*”) și încadrat într-o inimă roșie, prin care remarcă faptul că trădarea Ilonei are efect de bumerang: „*Rămâi cu bine-mi scrii cu pana muiată-n tonerul... Uitării./ Ast negru ceas al despărțirii de ce nu-ți mișcă inima?/ Mergând cu-alt fante mână-n mână, nu vezi cum plânge-n urma ta/ A mea statuie dăltuită în marmura însingurării?/ (...)/ Rămas bun!(și-a spus noul fante). Trădarea dragostei și-arată/ Efect de bumerang. Memento: ai după faptă și răsplată...”* Și totuși rămânem cu impresia că autorul romanului ar ierta-o, orice s-ar întâmpla, pe muza sa nestatornică.

Romanul lui Cezar-Mihail Bucur surprinde o dragoste suprafirească pe care a autorul a trăit-o timp de șapte ani în preajma Ilonei. Actantul face tot posibilul să o cucerească pe aleasa inimii sale și apoi încearcă din toate puterile să se împace cu ea, după ce aceasta îl părăsește pentru Mircea. Romanul abundă în scene romantice, dintre care unele sunt surprinzătoare, ba chiar șocante pentru fată și părinții acesteia. Aceste dovezi de dragoste, uneori sufocante pentru Ilona, pot constitui motivul despărțirii îndrăgostiților și al refuzului de împăcare. Fiecare capitol al romanului se deschide cu o strofă de dragoste dedicată Ilonei, versuri pe care orice îndrăgostit le-ar scrie pentru iubita sa.

De ce romanul lui Cezar-Mihail Bucur – *Ilona, blând înger decăzut* este special? Este special prin ardoare și apoi prin suferință, prin dezamăgire și deznădejde. Dragostea poate fi de două feluri: împlinită – când îndrăgostitul și îndrăgostita se simt suflete pereche, părți integrate în univers – de unde optimismul, căldura sufletească, împlinirea ființei și neîmplinită – când sufletele se caută și nu se găsesc – de unde tristețea, neliniștea, obsesia, răceala sufletească. La Cezar avem amândouă aceste stări, dragostea rămânând fierbinte chiar și în cazul neîmplinirii hărăzite de „*Armagedonul Iubirii*”. Pentru Cezar, această iubire de dimensiuni cosmice, cu un final cataclismic ce i-a marcat profund ființa și creația, rămâne o experiență unică de viață pe care vrea să o transmită, cu o peniță înmuiată în călimara cu lacrimi, îndrăgostiților de pretutindeni.

Stilul romanului este limpede, direct, colocvial. Caracteristica principală este sinceritatea totală care impresionează. Subiectul se desfășoară, la lectură, ca într-un film de dragoste, între „agonie și extaz”.

Lecturi

Nicolae Dina

Singurătatea –
stare propice creației

Măiestria artistică, dăruirea, frumusețea spirituală a unui creator aflat permanent în lupta pentru perfecțiune transpar din opera poetică a lui **Mihai Merciaru**, poetul care ne oferă al 27-lea al său volum de creații lirice, dintre care șapte cuprind doar sonete, iar unul dintre ele doar rondeluri, specii literare clasice îmbrățișate și cultivate cu talent de un poet al secolului al XXI-lea.

Acest ultim volum, *Alchimia singurătății* (Iași, Ed. Timpul, 2023), este o carte-eveniment a unui poet care, în neobosita sa activitate a abordat, în egală măsură, estetica tradiționalistă (vezi cultivarea sonetului și a rondelului, dar și prozodia clasică) și pe cea modernistă, nu numai prin prozodie, ci și prin ideile și stările trăite de un eu liric confesiv și meditativ care și le comunică fără patetism și fără angoasă, totul pornind de la iubire, de la puterea pe care i-o dă aceasta în rememorarea clipelor de fericire, în exprimarea nostalgiei produse de amintirea părinților și a locurilor natale, stări emoționale trăite în unicul mediu propice creației, acela al singurătății.

Aflat în plin proces pentru descoperirea pietrei filosofale, în cazul de față al gășirii tuturor fațetelor singurătății, așa cum ne anunță încă din titlul volumului, poetul își închipuie propria singurătate ca pe „o păpușă sfioasă/ cu ochi albaștri” sau ca pe „o fetișcană” minunată concurând cu figurile care iradiază frumusețe și grație fără egal din „Primăvara” lui Botticelli și care îl însoțește pe poet cu aceeași fidelitate precum cea a Anei pentru Meșterul Manole, căci ea, singurătatea, se ține scări de om fiind „credincioasă ca a lui Manole Ană” (una dintre frumoasele și expresivele inversiuni utilizate de poet).

Răsfățată din fire, singurătatea este destul de posesivă pentru a-i impune poetului o gamă extrem de diversă de atitudini, mai ales că este singura lui amantă uluitoare care se alintă devenind tandră odată cu satisfacerea tuturor capriciilor sale, fie în timpul lecturii (poetul este un cititor pasionat), fie în momentul în care imaginația acestuia ajunge „prin lumi paralele”, fie în timpul creației când combină „vesele lexeme/ ca să se distreze”. Toate acestea sunt procedee și mijloace de a menține singurătatea într-o stare acceptabilă, evitând tristețea care i-ar face viața insuportabilă: „și doar să nu plângă, atât îi cer,/ ca s-o mai îmbun, invit musafiri, / [...] un set de tăceri, o duzină, / că numai așa pot să-i spun/ cât e de calină/ acestei amante epustufante...” (*Alchimia singurătății*). De altfel, tristețea, existând în „toate necazurile și/ bucuriile pământenilor”, aparține fiecărui om, alături de „sărăcie și pace sufletească”, singurele „proprietăți/ inviolabile”, și „ți se furișează în grădina din vis/ și se aburcă în pomul cu mere de aur/ jefuindu-le” (*Punct*).

Dar singurătatea (devenită temă centrală a întregului volum) i se descoperă autorului, aflat sub zodia efemerului, deoarece crede „că e mai bine să nu ai certitudini”, sub cele mai diverse fațete. Prezența ei certă în viața poetului, descoperită „din anonimul fruguros” precum „stătuia ecvestră a umilinței” se observă din preferința pentru blues, genul muzical născut din suferință, pentru că suferința este starea în care apare nimicul sub forma unor „ambiguități abnorme și engrame ale/ nimicului” și în care existența însăși cunoaște maxima semnare și simte „frigul tristeții” sub semnul timpului care se scurge inexorabil („bate aripa timpului mergând în gol”), precum și „mătasea insomniilor și hieroglifile/ îndoielii” într-o atmosferă în care tronează doar „respirația adâncă a tăcerii” (*Stampă japoneză*).

Dragostea, sentimentul etern aflat la originea vieții, unește destinele a doi tineri în ale căror inimi se aprinde o flacără de nestins, iar bătăile lor se unesc într-o armonie perfectă, totul petrecându-se într-un decor nocturn feeric și în sunetul vrăjit al stelelor: „eram amândoi o flacără vie/ vrăjiți de armonia muzicii astrale/ și de a nopții feerie”. Iubirea lor reiterează „o îngerească ipostază a lumii ancestrale” (*O flacără vie*) când devine leac pentru singurătățile trăite de cei doi membri ai cuplului erotic, la reîntâlnirea de la locul inițial al începutului idilei, „în Bois de Boulogne, / pe banca de sub boababul nostru/ [...] de la prima întâlnire”. Emoționanta revedere devine

momentul propice pentru lecuierea melancoliei și a tristeții, a îndoielii, a tăcerii și a resemnării stării de solitudine, căci „o baghetă magică ne transformase/ singurătățile/ într-o simfonie beethoveniană”, muzică celestă în acordurile căreia cuplul edenic, odată refăcut, va ridica un monument înălțător sentimentului ce l-a creat: „vino să-i ridicăm iubirii/ încă o catedrală!” (*O catedrală*).

Chiar dacă „trece timpul nemilos/ el călare, noi pe jos” sau chiar dacă „trece timpul schiopătând/ cu eternitatea-n gând” (*Trece timpul*), cel ce iubeste profund trăiește veșnic în suflet acest sentiment pentru că îl recunoaște ca fiind același dintotdeauna (*agnosco veteris vestigia flammae/ „urma iubirii dintâi o recunosc”, vorba latinului*) observând că, și la senectute, ea, dragostea, „vine spre tine, ca din întâmplare,/ zâmbet discret de monalisă/ tenvăluie, te trăsnește, te ametește...”. Inima la fel de înflăcărată ca întotdeauna trăiește la fel de intens senzația că „dezmișterile-s pline de miresme tomnatice”, deși observi cu durere „trupul tău gârbovit,/ o ruină”, dar conform zicerii latine, *omnia vincit amor*, „în timp ce sufletu-ți necentenit aspiră/ spre roșia-aprinsă lumină” (*Jocul dragostei la senectute*).

Emoționante și extrem de expresive pentru sentimentele trăite sunt versurile dedicate locurilor natale și, implicit, amintirilor legate de bunicii și de părinții plecați la cele veșnice. Oricare om pleacă în viață cu „lecția pământului pe care te-ai născut”, lecție ce „se-nvață, mai întâi, mergând de-a bușile/ prin casă”, până ce ajunge un „tânăr viguros” atras spre cunoașterea („grăbit și hotărât să dezlegi/ taine și legi”) și gata oricând de luptă cu vicisitudinile și cu relele pe care soarta i le scoate în cale. De la o anumită vârstă, „o sământă de dor/ ce-ți declanșează, în suflet,/ furtună și tumult” îi amplifică nostalgia locului natal și o „dorință acută de a reveni/ la izvor” (*Lecția pământului*), adică la „Bețești, / satul tău de vis, / satul paradis”, unde, astăzi, „pe ulițele satului răscolite de vâcolaci/ te întâmpină doar umbre muștrătoare de baci” (*Nostomanie*).

Depopularea și consecința ei, îmbătrânirea satului, apar ca un blestem al sorții, căci pe ulițele acestuia te întâmpină „oamenii cu fața pământie/ cu ochii blânzi certați cu somnul” care se îndreaptă către lumea de apoi. Pretutindeni gheara nemiloasă a distrugerii își spune cuvântul, natura însăși fiind atinsă de aceasta din moment ce și „pământul e bolnav și răvășit, / viața-de-vie s-a uscat de mult, / pădurea din preajmă-i pustiu nesfârșit”. În acest „biet sătuc căzut pe brânci”, numit direct „satul cel mai trist, Bețești”, poetul își vede părinții, „bătrâni osteniți în straie strămoșești” (*Bețești*). O tristețe nesfârșită îi cuprinde sufletul când își amintește de tatăl său trecut în noaptea veșnică: „te-ai culcat pe un morman de fapte, / n-ai strigături, n-ai nici șoapte, / ne mistuie pe ruguri doruri coapte” (*Noaptea bună, tată*). El este urmat de mama care „a plecat de-acasă” și „cu tata, n-ai, din nou, ea se mărită”, dispariție deplănsă nu numai de copii, ci și de natura înconjurătoare: „când florile de pe pământ suspină,/ aud, din tăceșea-ți, că ești lumină” (*De ce te-ai dus?*). Întrebându-se retoric dacă „viața e și blestem sau numai fum e”, poetul rememorează timpul când satul clocotea de viață: „iubirea doinea mereu pe ulicioară,/ cu voce de aramă, cânta frunza-n crâng”. Imaginea bunicilor îi potențează trăirile afective („vulcan se zbuciumă sub umărul meu stâng”) când își amintește cum „torcea, pe prispă, caier alb, bunica” și cum „bunicu-și vindea poveștile pe nimica” (*Miresmele altui veac*).

Puterea de sugestie a unui limbaj simplu, îmbogățit cu multe neologisme de mare expresivitate, meditațiile, reflecțiile metafizice, interogațiile și exclamațiile retorice evidențiind aspecte existențiale proprii, multitudinea imaginilor artistice și a figurilor de stil, între care metafora, inversiunea și oximoronul au un rol esențial, muzicalitatea și armonia versurilor sunt tot atâtea valori ale creației unui poet cu har artistic care ne împărtășește în mod deschis trăirile sale afective, sentimentele, simțămintele, ideile și concepțiile filosofice privitoare la viață, la oameni, la tot ceea ce îl inconjoară.

Poesis

Dorina Măgărin

Alfabetul sângelui

Ai să vezi!

Ai să vezi lacrima mea pe pervazul ferestrei tale, pregătită să o ia la vale înspre parcul cu figuri bizare, pe strada 3355.

Ai să vezi lacrima mea atunci când te vei trezi, instrumentație virtuală, vrăjeală din fereastra *error list*.

Vezi privi lacrima mea prin lunca privirilor tale și îți vei aminti de sărutul cromatografic, ce nu ți l-am dat la plecare, atunci când ploua cu rafale ca și-acum: *bum, bum!*

Atunci m-ai lăsat, te simțeași agasat, la buza stației de metrou. Te grăbeai să urci în berlină, știind că nu ai benzină să ocolești gara în căutarea unui loc de parcare cu plată striată.

Ai să vezi semnul de carte făcut din tiamină și citrină pe care l-am lăsat deoparte pentru a nu știrbi pata spontană din strană, la cabinetul special 520-01, de la etajul albastru de astru, știind că voi reveni într-o toamnă, când norii pufoși nu vor plânge, iar corcubelul va râde de coarfura arțarilor și de tot ce a fost hărmălaie la fereastra imensă, când stăteam mână-n mână, tu cu un blid de crutoane și un pahar de vin alb-codalb, eu contemplându-ți alteritatea interiorului, Odiseu.

Alemes7

Strigăt de lebedă în noapte – un pui a fost expulzat din uter și-apoi abandonat într-o tufă de porumbe, dintr-un câmp cu miroși de maci.

Trei dulăi l-au adulmecat, au salivat, dar l-au lăsat de teamă că va veni o mamă să-l ia.

După-un veac de așteptări și rugii, mama denaturată s-a întors pe câmpul cu miroși de maci. Râde fiara turbată ...

Judecătorul ursuz exclamă: – Inculpata a fost condamnată!

Alfabetul sângelui

S-au îndrăgostit în circumstanțe agravante, lira le-a exorcizat jurămintele, șoaptele, mângâierile, pădurea de odinioară le purta pașii pe malurile Senei,

iar mălura le amintea de Atena.

– Fugi de aici, blestem al sângelui cu fierbe ca vinul, care mustește în butoaiile fără cep, adu-mi aminte de ce n-a fost odată și nu mă pisa cu amăgiri, strecurate hoțeste în limfă! – Ei, Elohim, ai uitat că zeii nu au vise? Uitat-ai că iubirile luxuriante sunt daruri de-ale pământenilor?... Noi, Bunii, ne perpetuăm prin catrene și giumbușlucuri de-ale naiadelor cu morfeme.

Ania

Ai venit din neant, Ania, se aude ciripitul păsărelelor din Munții Penini, de la colțul celor trei frontiere, de unde bunicul, zmeul Pazik, venea cu o neko – piscică, c-un cățel – inu, cu un cerb – shika și o hachi – albină.

Ai venit din adâncul sufletului Anirocii, Ania, cristal de stâncă, de mărgean – ca veneticul Aian să-ți fure sărutul florii – hana în galopul Pegasului din panerul solar.

Atharva Veda

Cum să exprim ceea ce ei ar fi vrut să zică, larii venerați, să nu plângi de tristețe, să plângi de bucurie, aceasta-i eliberarea!

Poza din fața statuii lui Eminescu, din Cartierul Latin, ziua în care ai suportat cu stoicism să urci

La Tour Eiffel – evadări întâmplătoare din *Ramayana* și *Mahabharata*.

Atunci și acum

Am obosit să te răsfăț iubite căci azi ca și ieri – tăcere, iar ieri ca și azi – uitare.

O perspectivă panoramică asupra iubirii, noi hărți ale anticipației cuceririi inimii, cui, destinului?

Împreună către viitor, căutând un planor care să ne ducă în cuibul Lorenei ori poate pe malul Senei, acolo unde anticarii

își uită mereu crăitarii, dar nu le pasă căci în cărțile uitate de vreme găsesc atâtea poeme, de care alții nici n-au visat și se cufundă-n uitare până-ntr-o altă zi în care... azi ca și ieri – tăcere și ieri ca și azi – uitare.

Lecturi

Ada Stuparu

O carte pentru neuitare

Cartea lui Octavian Manafu, *Pădureni* (Craiova, Ed. Contrafort, 2023), funcționând aproape ca un document istoric și lingvistic, are caracter memorialistic, cu un epos puternic marcat de realitate, dar și de felul în care aceasta este receptată de autor, ceea ce o transformă pe alocuri în jurnal literar. Octavian Manafu recurge la amintirile sale și ale familiei pentru a reînvia un univers uman aflat într-un cadru concret – așezările de pe valea Cernei, în apropierea Hunedoarei – într-un timp bine definit, acela al perioadei de dinainte de 1989, cu forme de viață cărora colectivitățile sătești încă încearcă să li se adapteze, fără a renunța însă la modalitățile de existență cu tradiție seculară. Sentimentul dominant va fi, prin urmare, unul al apartenenței la acel spațiu și acel univers uman la care s-au raportat strămoșii, o temă literară cu puternică rezonanță.

Ceea ce se distinge în volumul *Pădureni* este gradul ridicat de autenticitate, veridicitatea tablourilor de viață pe care autorul le surprinde și le descrie în amănunțime. Ignorând cu totul elementul fabulistic, romanul stărnește interesul cititorului pentru un spațiu cu o identitate aparte. Cu caracter monografic, lucrarea reconstituie o serie de experiențe personale, dar și biografii urmărite timp de câteva generații, o „scriere despre pădureni”, așa cum mărturisește autorul.

Constituit din șase secvențe narative, care decurg pronunțat descriptiv, în ritmul calm, ardelenesc, romanul pregătește pentru final justificarea autobiografică în contextul destinului celorlalte personaje. De aici, un puternic sentiment al solidarității umane, prin care satul ardelenesc a înfruntat seismele epocii. De la început se cuvine menționată tehnica inedită care dă scrierii nota particulară. Trăitor între oameni ai acelor meleaguri, Octavian Manafu și-a însușit modul special de vorbire în graiul ardelenesc din preajma Hunedoarei, puternic marcat fonetic, lexical și gramatical, reușind să-l reproducă în exprimarea personajelor, ceea ce oferă nu numai o puternică culoare locală, ci transformă textul într-un depozit de real interes pentru cercetarea lingvistică. Se vor distinge astfel două planuri de vorbire, cel literar, al naratorului, și cel regional, al numeroaselor personaje, locuitori în așezările străvechi de la izvoarele Toplețului până la Hunedoara. În contiguitate cu spațiul urban care își propagă schimbările, lumea ruralului se află într-un proces de adaptare, dar își păstrează valorile prin personalități puternice. Acestea își fac de îndată cunoscută prezența. Astfel, personajul principal este Valer Găian, despre care aflăm că „se considerase un fiu al muntelui și așa avea de gând să rămână”, cu toate că în Curpeni, satul părinților săi, gospodăriile fuseseră părăsite de familiile care se mutaseră la baza muntelui, unde se deschisese galerii de exploatare minieră. Este deci o epocă de transformări fundamentale, pe care însă autorul nu o supune unor investigații de natură social-istorică, interesat fiind de planul uman, prezent prin bogate dialoguri, adevărate scene animate de personaje viu conturate. Epicul nuclear se împletește, în acest fel, cu liricul și dramaticul.

Apelând la resursele stilului memorialistic, autorul acreditează amintirea ca motor al desfășurării epice. Imaginea caselor acum pustii este legată de figuri care au marcat existența lui Valer Găian. Sunt familii întregi, al căror destin este urmărit cu atenție, căci ilustrează un mod de viață pentru a cărui perenitate autorul pledează. Acesta se dovedește un fin observator al trăirilor umane, din momentul în care se face tot mai mult loc evocării personajelor prin dialogurile rememorate în limbajul locului, procedeu practicat cu perseverență. Oamenii vorbesc așa cum s-a modelat limbajul în locuri care poartă nume venind din timpuri străvechi: „Pietrele lui Dumnezău”, „Culmea blăstămată”, „Clăpăuga”. Epicul se diluează în favoarea descriptivului, căci în fața ochilor cititorului fiind adusă o adevărată lume cu o identitate aparte, aceea din ținuturile Cernei. Astfel, prima dintre casele părăsite îi amintește lui Valer Găian de familia bătrânului căruțaș Petriș Păvăliuc, însoțit de „nană Crișta” și fiul Aronică, supărat „că drujba s-o cam ponsit”, apoi casa nănașului Dănilă Iorguț, șofer de meserie, conducând un Molotov rusesc, tatăl a șapte feciori, dintre care de sprijin îi este cel mare, Aureliu, care se pregătea la Hunedoara, la o școală de mecanici auto. Pentru acesta, dar și pentru Mineta, vecina rămasă văduvă după ce bărbatul, Ilarion Dună, se prăpădise într-un accident în mină, Dănilă se preocupă de achiziționarea unor locuințe mai aproape de Hunedoara, Mineta având o fată, Păștița, și un fecior, Lionaș, angajat în armată, în unitatea de la Alba. Și lumea satului se va tot

îmbogăți.

Semn al noilor transformări, este prezentă și lumea minerilor, prin Milu Bondrea – artificier la exploatarea minieră, care a primit în „Colonia de jos”, semn al schimbării, un apartament cu trei camere, încălzire centrală, apă curentă și canalizare. Acesta vrea să își vândă gospodăria veche unde a copilărit, dar are nostalgia modului de viață străvechi, după cum mărturisește: „nu mă mai satur de acel aer al înălțimilor, di mirosul di rășină al pădurii di brad, di cântecul păsărilor...”. Scenele de viață surprinse de autor conferă creației un caracter monografic, fiind reprezentative pentru o colectivitate cu calități umane deosebite, simplitate, bună înțelegere, devotament familial, hărnicie și respect al tradițiilor. Cu grijă pentru amănunt și observare atentă, autorul reține scena întoarcerii lui Dănilă acasă, înconjurat de cei șapte copii, apoi cina în familie cu produse specifice, „slană, brânză și ceapă, jumări și friptură aburindă”, însoțită de „acrituri în zeama roșiatică”, bogat stropite cu rachiu, din care un pahar este păstrat mereu plin pentru cei trecuți în lumea cealaltă, gest desprins din străvechi ritualuri de sorginte mioritică. Centrul de convergență al semnificațiilor romanului lui Octavian Manafu îl constituie însă legătura dintre generații, căci cititorul află că Valer Găian a rămas „cu îndărătnicia pi care o fi moștenit-o di la bunul său străbun, ce-o bătut cel dintâi țărș în aiate locuri, ciolănosul Curpean, care dăduse și numele cătunului”. Cu același scop sunt menționate detaliat familii întregi, cu moșii și strămoșii pe care autorul se simte dator să îi păstreze spre neuitare, nemurindu-i în paginile cărții sale.

Personaj reprezentativ pentru destinul colectivității din care face parte, Valer Găian este surprins în condițiile schimbărilor care au marcat existența locuitorilor din Curpeni. Astfel, familia sa, părinții și un frate, părăsesc vechiului cătun, odată cu deschiderea galeriei miniere și întemeierea unei noi așezări în „Valea cășilor”. Greu de parcurs, numeroasele pagini dedicate activităților în gospodărie oboresc prin amănunte și descrieri extinse.

Revenirea din planul amintirilor și plasarea discursului în coordonatele prezentului consolidează centrul de greutate al operei prin destinul pe care Valer Găian și-l stabilește cu luciditate: „indiferent de cele ce-i vor fi hărăzite în viitor, el trebuie să rămână până la cele mai grele bătrâneți stăpânul neclintit al acelei proprietăți cu păsările, animalele, terasele și poienile sale, neuitând nicio clipă de încercarea de a atrage spre casele abandonate și spre locurile din apropiere alți pădureni, iubitori ai muntelui, crescători de animale în special, încât Curpenul să nu piară niciodată...”. Povestea vieții oamenilor din Curpeni îl captivează în așa măsură pe autor încât elaborează fraze ample, cu multe detalii, asigurând o privire amănunțită asupra realității.

Combinarea planurilor temporale, al trecutului, prin rememorarea atribuită unui personaj martor al timpului, și al prezentului prin subiectivizarea naratorului, propus ca protagonist al viitorului, probează abilitatea autorului de a asigura tensiunea relatării în dimensiunile și cu atributele realului. De aceeași abilitate ține și reproducerea vorbirii personajelor. Aceasta se realizează exclusiv în graiul local, cuprinzând numeroase expresii specifice: „No, că n-ar fi mare bai...”, „să mai stăm la o voroavă și o răchie”, „s-or făcut a să zăuita”, „nici așe nu-i treaba oablă”, dar și lexeme cu siguranță de neînțeles pentru cititorii din alte zone, precum „uiuagă”, „piștari”, „ostoială”, „cloambe”, „minteni”, „dărabe”, „bungeneală”, „glojdoreală”. Atașamentul față de „gospodăria din plaiul înalt al curpenilor răsăriteni, unde libertatea părea absolută, necuprinderea locurilor aproape ireală, învecinându-te numai cu norii și cu cerul, soarele, luna și stelele la numai câteva palme deasupra capului...” rămâne o exprimare lirică a stării care a constituit forța de generare a acestei scrieri a lui Octavian Manafu. Devenit personaj al operei, el își dezvăluie hotărârea de a urma Institutul silvic și de a scrie cartea despre pădureni, ca și proiectul unei alte cărți, despre oamenii muntelui deveniți mineri, trăitori „sub un alt fel de cer”.

Adevărat tablou de viață, romanul „Pădureni” urmărește soarta unor colectivități sătești care se confruntă cu primejdia desființării, în condițiile schimbărilor din viața socială, dar care își regăsesc resursele de a renaște, grație oamenilor atașați definitiv de meleagurile strămoșești.

De aici, poate răzbate și pentru cititor urarea lor: „Năroc, cu sănătate și spor în tăte, familiilor noste și tuturor pădurenilor...”

Remember

Trei poeți teleormăneni de ieri

Florin Bratu

(1931-2002)

Trece un tren

Trece un tren
Și mai trece un tren
Pe o cale lactee cu vise și nervi,
Stele în apă caută luna
Rătăcită fecioară, nebuna.
Și mai trece un tren,
Iată-l departe,
Ieșind dintr-un codru de frig
Spre o altă Cale Lactee
Cu vise, cu nervi și cu ploaie.
Plâng porumbeii pe-un cuib pustiit,
Fata, nebuna, ca luna,
Din țara O Mie și Una
Iată, n-a mai venit.
Și mai trece un tren,
Iată-l cum intră în codru de frig,
Spre o altă Cale Lactee,
Unde mai poate să fie
Fata din țara O mie și Una
Și, poate, cine mai știe,
Chiar Luna,
Fata, nebuna.

Florin Costinescu

(1938-2019)

Descântec

Un râu totdeauna pe dinainte ne trece,
de singurătate să ne dezlege,
de neuitare,
ne ia umbra și ne-o călătorește în mare,
dacă l-am vedea și-ar opri
din curgere apele argintii;

Ce ai, soare, cu el,
valul lui e moale ca blana de miel;
nu-ți coborî asupra-i răsuflarea fierbinte,
valul lui s-ar ridica la cer, s-ar aprinde,
lasă-l să curgă
de viață lungă,
lasă-l, brâu să mă leg,
doar cu el,
nevăzutul, aproapele,
pământul ce-l calc,
alcătuiesc mirabilul,
descătușatul Întreg...

Rodian Drăgoi

(1951-2018)

Trenul

Scriu aceste rânduri într-un tren
lângă mine stă mama bolnavă și tristă
câmpia se întinde ca o blană de ren
aș șterge rugina de pe cer și nu am o batistă

trenul aleargă nicăieri nu oprește
oare câte veacuri trecut-au de când am plecat?
pasărea în aer putrezește
ploaia cade întruna ca un păcat

mereu mi se spune să am totuși răbdare
drumul se zvârcolește în mine și plânge
mi-aș dori să merg singur pe o cărare
și trenul aleargă nicăieri nu ajunge

Lecturi

Domnița Neaga

Culorile lumii în alb și negru

Adevărul cuprins în cuvintele lui Rudolf Steiner, potrivit căruia „În fiecare ființă umană există aptitudinile latente prin intermediul cărora acesta poate ajunge la cunoașterea lumii...”, mi s-a relevat după lectura romanului memorialistic, semnat de Ileana Vieru, *Culorile fetei în alb și negru* (Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2021). Anterior acestei cărți, autoarea – născută pe meleaguri dâmbovițene și trăitoare în capitala țării – a mai publicat încă două romane: *Să respir lângă tâmpla ta* (Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2014) și *Anotimpurile Ianei* (Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2020), ambele prezentând, în mare, aceleași personaje întâlnite și în romanul despre care vorbim în rândurile de față. Într-un gest nobil, lucru mai rar întâlnit în zilele noastre, când lumea pare bântuită de egoism și răutate, Ileana Vieru dedică această frumoasă lucrare prietenilor săi: Doinița, Sandu, Eugenia și Radu, gest care spune multe despre omul Ileana Vieru.

Prefața de Petronela-Luminița Tucă, romanul *Culorile fetei în alb și negru* ne oferă o imagine amplă asupra zilelor noastre, când senine, când involburate, în funcție de cauze obiective sau de trăirile fiecăruia dintre noi, trăiri regăsite în sufletul personajelor care participă la acțiune și dau viață romanului. Iată ce spune, printre altele, prefațatoarea cărții: „Lumea este pictată în nuanțe pastelate, devine primăvară, vară sau toamnă, se transformă în lut maleabil, sau capătă valențele viforului, în acord cu trăirile sufletești ale personajelor” (p. 9).

Romanul este divizat în foarte multe capitole, inegale ca întindere, fără a purta un titlu care să trimită la conținut, cum se întâmplă, de obicei, în literatura canonică. Lecturându-l, am trăit sentimentul că parcurg un jurnal sapiențial al personajului feminin, Iana, având în vedere universul evenimentelor trăite și povestite de aceasta,

cronologia lor, personajul fiind, în același timp, autor și narator omniprezent, omniscient, omnipotent. Din punct de vedere structural, romanul Ileanei Vieru mi-a amintit de o carte (*Per dieci minute*, tradusă în română: *Carusețul iubirii*) a scriitoarei italiene, Chiara Gamberale, om de radio și televiziune, cele două autoare, fiind apropiate ca vârstă și ca profesie.

Întâlnim, de-a lungul celor trei sute de pagini ale cărții, o gamă variată de personaje, bine individualizate, cu trăsăturile lor fizice și psihice distincte, autoarea dovedindu-se un fin observator al caracterului uman, un portretist de excepție.

Călătoriile pe care le face Iana prin țară, alături de prieteni, fie într-o excursie organizată, fie obligată de profesie să participe la diferite evenimente culturale, o pun în situații neprevăzute cărora le face față cu brio. Aceste deplasări îi oferă un minunat prilej de a descoperi frumusețile naturii, în diverse anotimpuri, de a descrie localități cu punctele lor de atracție turistică (Sibiu, Craiova...). Autoarea îmbină fericit modurile de expunere: descrierea, narațiunea, monologul, dialogul, analiza psihologică...

Iana este o femeie absolut specială, de o complexitate incredibilă. Este frumoasă, posedă o cultură vastă în diverse domenii: literatură, muzică, arte plastice, arta dramatică, mitologie, folclor, religie... Este capabilă să-și facă foarte repede prieteni prin locurile pe unde trece, dar să și întrețină, în timp, aceste prietenii. Mulți bărbați sunt fascinați de personalitatea ei plurivalentă, îndrăgostindu-se, ori încercând să-și înfrângă pornirile erotice, pentru a rămâne la stadiul de prietenie (cum este cazul personajului Noti). În jurul Ianei gravitează o lume pestriță, dar și o întreagă faună masculină: Noti, Nicoară, Adam, Tomaso..., mulți dintre ei provenind din lumea artistică

și nu numai.

Despărțită pentru o vreme de Olivier, soțul și tatăl copiilor ei, Iana se apropie cu tot sufletul, cu toată ființa, de Tomaso. Și, cum fătura umană își are propriile vulnerabilități, nici Iana, ca om, nu este scutită de ele. Puternica luptătoare, îndrăgostită de Tomaso, este de nerecunoscut. Ea trăiește o iubire pârjolitoare, neîmpărțită, care o face să treacă prin momente de grea cumpănă, de cadere, situație din care va ieși epuizată, după un timp îndelungat.

În conștiința scriitoarei Ileana Vieru stăruie ideea că „există anumiți oameni născuți pentru dragoste. Vin pe lume pentru a iubi și a fi iubiți. Durerea lor, când dragostea nu se împlinește, se transformă în boală. Se autodistrug din tăcerile, din indiferența, din negarea de către ființa iubită, sunt pur și simplu aruncați în cea mai neagră deznădejde. Durerea cruntă se împletește în ei cu dragostea furibundă. Dacă vor renunța la durere, vor renunța și la dragoste. Iar cea din urmă dă sensul vieții lor, ... e singura lor modalitate de a trăi, e singurul fel în care știu ei să calce pământul, să înțeleagă anotimpurile, să pătrundă necuprinsul cerului și să mângâie sufletele celor aidoma lor.” (p. 172). Ajutată de Olivier, printr-un efort supraomnesc de a o recâștiga, susținută moral de prietenii de care nu duce lipsă, Iana reușește să se redreseze.

Paginile de o răsculoare analiză a sufletului feminin ocupă o mare parte din spațiul cărții, lucru care mă determină să afirm că avem în *Culorile fetei în alb și negru* un autentic roman de dragoste. Iana este convinsă că „leacul tuturor bolilor, leacul tuturor neîmplinirilor și nefericirilor e doar iubirea” (p. 126) și că va veni o zi în care va descoperi că a supraviețuit, că a învins. Iana este, în acest roman, și soție, dar și mamă. Ea nu concepe să eșueze în niciuna dintre cele

două ipostaze. Așa că se luptă din răsuputeri cu toate, fiindcă are o structură de luptătoare înăscută și este convinsă că de mai bine de două mii de ani condiția femeii nu s-a schimbat pe acest pământ.

Cei doi copii ai Ianei, fiul-Soles și fiica-Sophie, sunt la vârsta adolescenței. Tehnica modernă (telefonul mobil, tableta) este vie în mâinile lor. Rețelele de socializare oferă tot felul de capcane în care copiii pot cădea. Grija maternă, în contextul unei ere digitalizate sunt enorme, pentru că preadolescenții, adolescenții nu au puterea de discernământ a maturilor. Soles se închide tot mai mult în el și în propria cameră, intrând în lumea virtuală. Sophie devine pe zi ce trece tot mai rebelă. Autoarea trage un semnal de alarmă asupra pericolului reprezentat de aceste „oportunități” ale timpurilor moderne: „Lupta unui părinte, sau chiar doi, cu o societate strâmbă și alienantă, construită să îndobitocască, să nimicească, nu să crească valori și creiere capabile, era disproporționată” (p. 27).

Urmează o perioadă neagră în istoria omenirii, pandemia provocată de Coronavirus, perioadă pe care scriitoarea Ileana Vieru nu ezită să o pună în paginile romanului său. Școala on-line, teama inoculată în sufletul oamenilor, restricțiile impuse de autorități, știrile privind creșterea numărului de oameni înfestați, spitalizați, decedați, neasumarea răspunderii sau gestionării acestei situații de criză mondială... sunt tot atâtea motive de stres, depresie, degradare a sănătății fiecărui individ. Paginile în care se vorbește despre toate aceste anomalii, mi-au întărit convingerea că prozatoarea posedă și calitățile unui redevabil jurnalist.

O caracteristică aparte a acestei cărți memorialistice este aceea că textul epic este înțesat cu fragmente lirice de o mare expresivitate, care se pliază perfect pe starea sufletească prin care trece un personaj la un moment dat. Aceste inserții lirice în structura narativă conferă scriiturii originalitate. Ne întâlnim, iată, într-o carte de proză, cu versuri de Eminescu, Arghezi, Blaga, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Adrian Păunescu.

Romanul *Culorile fetei în alb și negru*, scris la persoana întâi singular poate să nu aibă nicio legătură cu biografia autoarei, dar el devine valoros tocmai prin aceea că ilustrează o experiență ontologică, paradigmatică, în care cititorul se poate regăsi cu întregul său univers de trăiri.

Titi Damian

Ilie și Niculaie Moromete, față cu istoria (I)

- continuare din pag. 20

Ce ne facem, ar trebui o ploaie zdravănă! – Lasă, Giugudele, au ei grijă tovarășii ăștia ai noștri de la sfat. N-ajunge că plouă în Uniunea Sovietică? Ce nevoie să mai plouă și la noi?”

Altădată, citim în constatarea lui disprețel față de activiștii care-și pierdeau vremea pe câmp dând indicații: „Pășările sunt bune la ceva, curăță pământul de gănganii, dar voi la ce sunteți buni? Luați lefuri degeaba și bateți drumul pe la porțile oamenilor, păcat de încălțăminte. Și în afară de asta, pământul este al nostru, așa că mai duceți-vă dracului până una-alta!”

De câteva ori confruntările au avut loc seara, în casă, înainte de culcare:

„– Ei, ce e? făcu Niculaie intrigat [...] – De la bogat ia tot, iar săracului nu-i dă nimic! Asta ce mai e? zise Moromete. Păi acesta e socialismul vostru, fiindcă noi ne ducem acum să secerăm, dar nu mai e rodul muncii noastre al nostru. – În tot ce spui tu, un singur lucru scapi din vedere... – Ei, care? – Faptul că pământul acesta pe care îl calci nu e al tău, zise Niculaie. – Dar al cui? zise deodată Moromete alarmat. – Tot ce e proprietate se desființează, inclusiv pământul. [...] Iar pământul a fost de la început liber și trebuie să devină liber. – Crezi că omeneia asta de când e ea pe pământ n-a știut să trăiască și veniți voi s-o învățați?! – Asta în orice caz! răspunse Niculaie. – Adică voi sunteți mai deștepti decât tot globul?... – Și de ce te miri așa? Sigur că suntem mai deștepti. – Cu Stalin în cap? zise Moromete și pronunță numele ca și cum ar fi zis Marin și se enervă brusc și porni din loc.”

Și la seceriș nu scapă ocazia să-l ia peste picior, dovadă că nu-i convenea lui Moromete meseria de activist a fiului său, asociat cu secăturile satului: „– Eu am plecat, zise

Niculaie. – M-ai lămurit bușean cu Isosică al tău. Du-te, măi tovarășe, ia-o pe aici, dai de barza aia...”

Continuă discuția și în altă seară: „– Care sunt metodele tale? – Metodele mele sunt că ai în față un sat vechi și eu acționez să iasă din el unul nou. Suntem siliți să recurgem la cote, dar o să renunțăm curând la ele, îndată ce ne întărim. – Bine, conveni Moromete, și după ce te întărești îmi dai îndărăt ce mi-ai luat?”

Sătenii, la arie, așteaptă, aparent liniștiți, într-un fel de grevă pasivă, desfășurarea evenimentelor, dar nu scapă ocazia să ia în bășcălie vreun mic activist rătăcit printre ei: „Du-te, Bilă, cu artusul tău și lasă-ne în pace, ce cauți tu aici, tu fii legătura cu Uniunea Sovietică, du-te acolo și nu mai face umbră pe acilea!”

Mulțimea, aflată în așteptare, îl chestionează pe Moromete, care nu scapă prilejul persiflării fiului într-un amplu monolog, polemizând în fața sătenilor, nu cu un Niculaie absent, ci cu însuși regimul deja instalat:

„– Niculaie ce zice, măi nea Ilie? întrebă unul. – Niculaie? se miră Moromete, zice că are în față lui un sat vechi și vrea să facă unul nou. Cum, măi Niculaie? Adică cum ai tu în față un sat vechi, continuă Moromete, parcă implorând, de ce spui că e vechi? Ce înseamnă acesta vechi? Noi avem loturile noastre cam de 30 de ani, asta înseamnă la tine vechi? Unde vezi tu un sat vechi? [...] Că ați înființat ici-colo colhozuri și îndemnați lumea să facă peste tot, păi da, crezi că eu nu m-am dus și n-am văzut? Ce vrei dumneata? Să nu mai am eu cai, să nu mai am eu pământ, să nu mai am eu cu ce-mi crește o oaie, o vacă o pasăre, un porc? Am fost la gospodăria ăstora din Recea, continuă Moromete. Și ce credeți că am văzut? Vite neingrijite, nutreț risipit, pui de găină ciugulindu-se unii pe alții pe spinare [...] S-au apucat și au omorât

caii... Cică consumă mult și atunci le-au dat cu parul în cap, le-au belit carnea, au tocat-o și au dat-o la păsări [...] Degeaba îmi spui tu că, dacă mă pui pe mine călare pe tractor și pe orășean pe automobil, ai făcut socialism. Că așa mi-a spus Niculaie, că acesta ar fi scopul. E unul Lenin care le-a spus așa, adăugă Moromete pronunțând numele ca și cum ar fi zis Călin [...]

– Fire-al dracu cine s-a înscris cât o trăi în gospodăria colectivă!, exclamă cineva cu un glas încercat de o hotărâre fără întoarcere. Apoi Moromete continuă: „– Niculaie e un copil, nu știe ce știm noi. El nu știe că binele n-a dispărut niciodată din omenire. Binele n-a fost niciodată pentru toți, dar de dispărut n-a dispărut și aici nu trebuie să vii tu și să strici binele care a fost pe motivul că faci ceva nou. Să facem un sat nou și să distrugem unul vechi, fără să te mai întrebe dacă acesta nou e mai bun sau mai rău ca acela vechi.”

Polemizând cu fiul său, acum activist, de fapt Moromete polemizează cu un întreg regim care avea să se insinueze în viața satului și a țării. Ilie Moromete, cel din volumul al II-lea nu mai este nici el cel din volumul I, cel încărcat de responsabilitatea față de familie, trăind spaima existențială, dominat de un tragic interior cu izbucniri violente până la tragism, întreținute de mereu arzătoarea problemă a pământului. Pare, mai degrabă, un spectator învins de istorie pe care o vede rostogolindu-se peste el, peste familie și peste sat. Opoziția sa față de lozincile pe care i le tot debitează fiul său, comunistul, este una, teoretică, moale, de formă, replicile și argumentele sale nu mai au vigoare, și nici putere de penetrație. Soluția sa de salvare este retragerea în interior, în ideea: „Dommule, eu, totdeauna am dus o viață independentă!” Nici Niculaie nu mai este același personaj. Nu convinge și nu are convingeri ferme, comuniste, pare că acționează din inerție,

mânat de la spate de ordine și instrucțiuni. În unele momente lasă impresia că împrumută ceva din firea bezmetică a lui Paraschiv, sau de ce nu?, e un Țugurlan mai tânăr.

Marin Preda nu scapă prilejul să ironizeze limbajul de lemn deja instalat, citând o lozincă: „Activiști cu răspundere, evitați orice neînțelegeri și acolo unde există, lămuriiți cu tenacitatea specifică comunistului că așa se pune problema!” De asemenea, într-o frază extrem de concentrată, dar sugestivă, surprinde împotriva mută a sătenilor: „Li se citea pe față acea pândă liniștită a împrejurărilor și arătau destini și încrezători, fiindcă ei știau mai demult că faptele oamenilor sunt amestecate cu împrejurările.”

Niculaie este un învins, atât din pricina greșelilor ca activist, care, totuși, unele i se impută pe nedrept, ci și din cauza intrigilor, lașităților, a ipocriziei și a delatiunilor de tot felul, a luptelor interne pentru putere și funcții, mai ales a invidiilor, deja instalate în mentalul noii clase conducătoare, care se vor amplifica, promovând criteriul obedienței și al lui „se aranjează” în selectarea valorilor. Asta i se întâmplă și lui Niculaie: trecut pe linie moartă de către „tovarășii” de drum politic, se va retrage pentru un timp, pentru studii, dar va apărea mare activist, la regiune, reabilitat politic, alături de „notarul”, având de făcut față altor invidii și altor provocări. În final, împrumută și el gestul tatălui său din totdeauna: „Niculaie păși cu fruntea în pământ.” Nu întâmplător autorul își încheie romanul cu o frază ce se întinde pe mărimea a două pagini, descriind abisalele frământări ale lui Niculaie, împletindu-se când în vis, când într-o altă realitate: „De mult Niculaie adormise. Dimineața, când se sculă, nu arăta nici prea odihnit, nici prea senin și Mariaora se miră, fiindcă, zice ea, de câteva ori a trezit-o ceva, nici ea nu prea și-a dat seama ce, și pe urmă a tras cu urechea și nu s-a înșelat: l-a auzit pe el, pe Niculaie de alături, cum râdea în somn...”

Final deschis de roman, lăsat în seama cititorului, pentru reflecție: De ce râdea Niculaie în somn? Probabil, o poartă pentru un alt volum, când se va fi ivit ocazia...

Accent

Emil Cioran: „N-a fost să fie”

Am descoperit recent, din întâmplare, în volumul **Emil Cioran – Opere, IV: Corespondență. Note și comentarii**, îngrijit de Marin Diaconu (Buc., Academia Română/Fundația Națională pt. Știință și Artă/Muzeul Național al Literaturii Române, 2017, p. 14-19), o scrisoare pe care acesta a primit-o, în vara anului 1933, de la un tânăr poet, publicist și gazetar din Turnu Măgurele (pe atunci, reședința județului Teleorman), pe numele lui, Florea Crețeanu. Dar iată scrisoarea pe care i-o adresează lui Emil Cioran:

„19 august 1933, T[urnu] Măgurele

Dragă Cioran,

Probabil că vei atinge într-adevăr ultimul pisc al «culmilor disperării» când ai să citești rândurile de mai jos. Și în felul acesta cred că ai să-mi fii mulțumitor, pentru că ți-am furnizat șocul de grație care să te azvârle dintr-o dată la capătul procesului dialectic al disperării care te mistuie. Și, pentru ca să nu-ți târăgănesc prea mult ajungerea pe culmea dorită, iată despre ce este vorba – în cuvinte cât mai puține.

Am găsit aici, la Turnu Măgurele (nume care ți-a inspirat pe vremuri atâtea accese de ridicol, prin simpla pronunțare repetată), câțiva prieteni mai hotărâți și mai îndemânateci decât mine – și care m-au determinat să le fiu alături, pentru munca necesară unei reviste literare. Și eu am primit – la început, cu neîncredere în viabilitatea ei, dar mai apoi convins de intențiile serioase cu care s-a purces la lucru. Ba, ceva mai mult, mi-am asumat eu toată răspunderea redacțională (cea administrativă fiind bine asigurată). Și primul gând (ca în scrisorile îndrăgostiților) mi-a fost la prețiosul tău obol, pe care cred că n-ai să mi-l refuzi.

Ai priceput acum că vreau să te rog să-mi trimiți (dacă n-ai disperat încă definitiv, bineînțeles) fie un fragment din **Pe culmile disperării**, fie un alt articol pe care îl crezi mai nimerit și mai încadrat pentru atmosfera noastră provincială. Și cred că n-ai să ai dezavantaj, fiindcă felul în care va apărea va depăși, în orice caz, pretențiile «Discobolului», unde n-ai ezitat să fii colaborator. Sper, de altfel, să am adeviziunea mai multor cunoscuți publiciști. Așa că n-ar fi nici un inconvenient care să te compromită. Ceva mai mult, mi se pare că se va tipări la București. În tot cazul, cu nr. 2 se va muta cu siguranță la București, unde își va stabili și redacția. Deci, un motiv în plus pentru mine, care m-a făcut să-ți solicit prietenia, de care dispun pe lângă îngăduința ta. Revista se numește «Meandre» și va apărea la 15 sept[embrie] c[u]r[en]t. Nădăjduiesc, prin urmare, să am cât de curând răspunsul tău atât de așteptat.

Și acum, dacă vrei să afli ceva și despre existența mea umilă – îți spun că sunt cel mai desăvârșit șomer de pe glob. Duc o viață de câine alungat de la toate ușile, sau orbit din când în când cu un codru de mămăligă. Și dacă mi-am luat angajamentul redacțional la revista asta, care e încă în fașă – e pentru a mă crampona și eu într-un fel de viața asta, care altfel îmi va scăpa din artere.

De aceea, te rog cu disperare, trimite ceva.

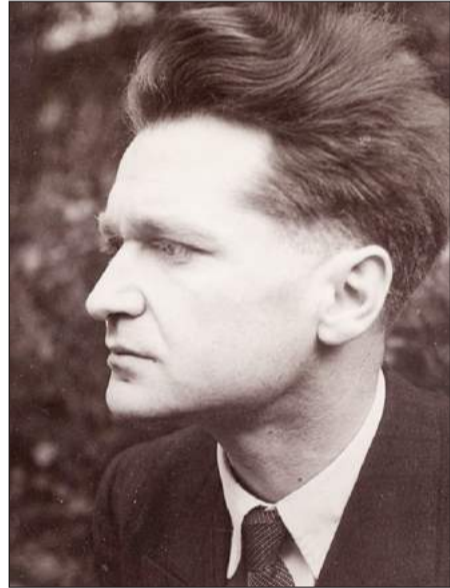
Aș fi vrut să-ți scriu mai mult – dar cred că e inutil și poate și dezagreabil. Îmi păstrez toate neajunsurile neplăcute – pentru umiliția ființei mele.

Așadar, în așteptarea rândurilor tale – o prietenească și mulțumitoare strângere de mână.

F[florea] Crețeanu
Str. Memoriile 2 mai, 45
T[urnu] Măgurele”

Poetul, publicistul și gazetarul **Florea Crețeanu** (n. 21 aprilie 1908, Turnu Măgurele – m. 21 iulie 1972, Turnu Măgurele), expeditorul acestei scrisori adresate lui Emil Cioran, urmas școala primară și liceul la Turnu Măgurele, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1928-1931),

la care își luase licența în 1931 (i-a avut ca profesori pe Nae Ionescu și Tudor Vianu). Se pare că nu-și găsisse imediat un loc de muncă. Debutase însă cu versuri la revista **Bilete de papagal**, în 1928, apreciat fiind de Tudor Arghezi. La Turnu Măgurele, începuse să editeze, împreună cu N. Stănescu-Udrea, revista **SO.H.** (15 aprilie 1932 – 1934), apoi scoate, împreună cu Dan Mureș, revista **Buha** (ianuarie-februarie 1936), ulterior fiind prim-redactor la revista **Oltul** (august 1943 – iunie 1944) și fondează gazeta **Teleormanul muncitorilor, plugarilor și intelectualilor** (15 februarie 1945 – 25 august 1946). A colaborat cu versuri, note, articole și eseuri, recenzii și cronici literare la o serie de reviste, gazete și ziare, din Turnu Măgurele (**Atom**, **Buha**, **Drum Nou**, **Graiul tineretului**, **Informații comerciale**, **Oltul**, **Poem**, **Scântea**, **Tineretul**, **SO.H.**), Alexandria (**Crai Nou**, **Rod**, **Teleormanul**, **Teleormanul-supliment**), Roșiorii de Vede (**Carnet provincial**, **Drum**, **Lumina poporului**) și Băneasa-Teleorman (**Spiritul vremii**), dar și din București (**Bilete de papagal**, **Dreptatea**, **Duminica Universului**, **Gândirea**, **Junimea literară**, **Jurnalul literar**, **Prepoem**, **Ritmul vremii**, **Țara noastră**, **Zorile**, **Azi**, **Era nouă**, **Gând și**

faptă, **Răboj**). În 1939, a publicat un fragment din romanul „Foburg”, în revista „Gând și faptă”. A mai semnat: Florea Al. Crețeanu, F. Crețeanu, Fl. Crețulescu, Florea Călin, Traian Negară, C. Robitu. Și-a început cariera didactică mai întâi ca profesor de pedagogie la Școala normală de băieți și la Școala de aplicație din Alexandria, de unde trece ca profesor de filosofie și drept la Liceul „Sf. Haralambie” din Turnu Măgurele, ulterior activând ca profesor de limba și literatura română și director la Liceul „Unirea” din același oraș, până la pensionare. A publicat primul său volum de versuri, **Cântec întrerupt**, în 1939, la Roșiorii de Vede (la Tipografia „Lumina poporului”), însă un alt volum a reușit să publice abia în 1971, sub titlul **Ferestre negre, ferestre albe**, la Editura Cartea Românească, al cărei director, Marin Preda, fusese numit doar cu un an în urmă. De asemenea, a condus mulți ani cenaclul literar care a funcționat în cadrul Casei de cultură din Turnu Măgurele, îndrumând astfel pașii unor tineri, care se vor afirma apoi în literatură, îndeosebi ca poeți (Ion Segărceanu, Florin Costinescu, Victor Marin Basarab, Florea Burtan, Dumitru Vasile Delceanu, Lucian Teodosiu, Rodian Drăgoi). Intelectual cultivat și afabil, Florea Crețeanu a rămas în memoria comunității locale ca o personalitate remarcabilă. (Stan V. Cristea, **Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni**, Alexandria, Ed. „Rocriș”, 2005, p. 123-124).

Revenind la scrisoarea pe care Florea Crețeanu i-o trimite lui Emil Cioran, la data de 19 august 1933, deducem că aceștia fuseseră colegi la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1928-1931), ba chiar, într-un fel, erau și prieteni, și că purtaseră adesea discuții „filosofice”

– expeditorul era la curent cu faptul că tânărul filosof își pregătea prima carte, **Pe culmile disperării**, ce va apărea în anul următor (când face aluzie la „ultimul pisc al «culmilor disperării»”), fiind, pe de altă parte, o fire sensibilă, cu un simț acut al limbii (de vreme ce numele orașului Turnu Măgurele i-a „inspirat pe vremuri atâtea accese de ridicol, prin simpla pronunțare repetată”). Nu știm dacă Emil Cioran i-a răspuns prietenului său, trimițându-i vreun text pentru revistă, cert este doar că, în același an 1933, obține o bursă care-i va permite să-și continue studiile de filosofie la Berlin.

Cât privește revista a cărei apariție se pregătea, la Turnu Măgurele, Florea Crețeanu credea că prin „felul în care va apărea va depăși, în orice caz, pretențiile «Discobolului»”, unde Emil Cioran n-a ezitat să fie colaborator; de asemenea, spera să aibă „adeziunea mai multor cunoscuți publiciști”, ba mai mult, se părea că „se va tipări la București”, în tot cazul, „cu nr. 2 se va muta cu siguranță la București, unde își va stabili și redacția”, acesta fiind un motiv în plus, care l-a făcut pe tânărul poet turnean să-i solicite prietenia; în fine, revista „se numește «Meandre» și va apărea la 15 sept[embrie] c[u]r[en]t”.

Despre proiectata revistă care urma să apară la Turnu Măgurele, în apariția căreia era implicat Florea Crețeanu, după cum mărturisește în scrisoarea pe care i-o trimite lui Emil Cioran, aflăm câteva chestiuni din articolul **Publicistica în Teleorman**, semnat D.M. [= Dan Mureș], în „Almanahul județului Teleorman pe 1933” (p. 47-49), care anunța cu nedisimulată emfază: „Surpriza literară a anului o va face, însă, apariția în toamnă, a revistei «MEANDRE», redactată de d-l ȘTEFAN TUDOR [= Ștefan Teodosiu] și cu colaborarea permanentă a d-lor: Florea Călin [= Florea Crețeanu], Nicolae [Stănescu]-Udrea, Dan Mureș [= Gheorghe Moldoveanu], Petre Frânculescu, Gh. [= George] Constant, Al. Popescu Tair, Nicolae Mihail Pleșoianu, Ion Covrig, Luca Pajură, Mihail Ilovici, Al. Raicu, Michail Dan, Ion Pena și alții./ «MEANDRE» va fi cea mai mare revistă care a apărut veodată în Teleorman și va apare pe hâtie semi-velină, în 12 sau 16 pagini, grupând în același cadru toate talentele tinere ale județului și chiar ale întregii țări.” (*ibidem*, p. 49).

Numai că, revista **Meandre**, care încerca să adune în jurul său câțiva tineri scriitori entuziaști (Ștefan Teodosiu, Florea Crețeanu, Dan Mureș, Petre Frânculescu, George Constant, Al. Popescu Tair, Nicolae Mihail Pleșoianu, Ion Pena și ceilalți), cărora li s-ar fi alăturat Mihail Ilovici și Al. Raicu, dar poate și alții, n-a mai văzut lumina tiparului, nici la Turnu Măgurele și nici la București, iar toată speranța că va deveni „cea mai mare revistă care a apărut veodată în Teleorman” s-a năruit cu totul. „N-a fost să fie” – cum ne-ar consola Constantin Noica – nici ca Emil Cioran să se numere printre colaboratorii de mare prestigiu ai unei reviste literare din acest județ.

Personal, însă, peste ani, am preluat titlul și năzuința acelei publicații, iar în anul 1998, la Alexandria, am fondat revista de cultură **Meandre**, editată de Inspectoratul pentru Cultură al județului Teleorman, devenit, din 2001, Direcția pentru Cultură a județului Teleorman, realizând în total 25 de numere, care au făcut ca, până la momentul când și-a încetat apariția, în 2010, din motive administrativ-legislative, să fie considerată, într-adevăr „cea mai bună revistă care a apărut vreodată în Teleorman”, după cum o dovedește și volumul **O revistă din Sud: «Meandre» (1998-2010)**. **Bibliografie**, pe care l-am întocmit și publicat la Editura Aius din Craiova, în 2018 (161 p. + 8 pl. cu ilustr.). O astfel de năzuință nu s-a oprit aici, ea fiind confirmată și continuată, astăzi, și de revista **Caligraf**, la 90 de ani distanță de data scrisorii care a stârnit rândurile de față.

Stan V. Cristea

Revista revistelor

Priviri spre Pantheon

■ **HPB.** În cea mai răspândită și citită revistă de la noi, „România literară” (nr. 36/2023), Liviu Capșa publică eseu „E. Lovinescu și literatura Marii Doamne” – evident, Marea Doamnă a literaturii române fiind Hortensia Papadat-Bengescu – pornind de la o cronică a criticului, consacrată debutului prozatoarei, cu volumul de nuvele „Ape adânci”, cuprinsă în culegerea de articole „Epiloguri literare” (1919). Lovinescu îmbina, atunci, o analiză critică aplicată cu câteva considerații despre literatura feminină, dincolo de care scotea în evidență faptul că prozatoarea avea capacitatea de a deschide, concomitent, mai multe „formule narative”, dar și o „tendință vizibilă” de intelectualizare și abstractizare a subiectului, nuvelista îndreptându-se astfel spre romanul de „analiză psihologică”. „Intuiția critică” lovinesciană, extrasă din câteva nuvele de început, va fi confirmată „cu asupra de măsură de opera majoră a romancierei, desăvârșită cu romanele ciclului Hallipa” – însă eseistul ajunge într-o dilemă: „mergând cu sinceritatea până la capăt, nu avem de unde să știm cât a intrat în joc predicția rafinamentului analitic al criticului, și cât și-a «pliat» marea romancieră de mai târziu (începutul liric și confesiv) (Nicolae Manolescu) de la debut pe «sugestia» bine argumentată a mentorului ei de la **Sburătorul**”. Trecând peste alte aspecte ridicate de radiografia critică lovinesciană, eseistul subliniază că: „Acestui mod de a crea literatură, mai mult «suspinită decât afirmată», Hortensia Papadat-Bengescu îi adaugă o «rară putere de analiză, până la sfârșiere», ceea ce-i dă nota de «mare noutate și originalitate», adică, „ridică literatura feminină pe altă treaptă”.

■ **Noica.** Infatigabilul istoric literar Nicolae Scurtu revine, în revista „Convorbiri literare” (nr. 9/2023), la articolele publicate de Constantin Noica în revista „Licurici”, editată de Liceul Comercial de Băieți din Giurgiu, în anii 1941-1942. Dintre cele trei articole publicate în revistă, **Rânduri despre tinerețe** (ianuarie 1941), **Inteligență și deșteptăciune** (octombrie-decembrie 1941) și **Filosofia naționalismului** (mai-octombrie 1942), istoricul literar se oprește la primul dintre ele, **Rânduri despre tinerețe**, „în care Constantin Noica glosează despre tinerețe și avatarurile ei în diverse epoci și la anumite popoare”, arătând totodată că „eseul trimite, spre final, la tinerii ce se confruntau cu instabilitățile și distrugerile de tot felul ale celui de-al doilea cataclism mondial.” Iată finalul articolului: „Într-un asemenea act, în setea după un asemenea act, s-a regăsit și unificat tineretului țării noastre. România Mare era bună pentru toată lumea: nu reprezenta ea «idealul nostru milenar»? Numai tinerii nu-și găseau locul în ea. Ei, primii, începeau prin a visa mai mult decât ea. Au făcut rău, visând? Ar face rău să înceteze a visa. Iar acum, când neamul românesc începe din nou să se gândească la întregire, ai vroi să știi că sunt câțiva tineri care încă visează; care visează pentru țara lor mai mult decât atât.” Orice comentariu este de prisos.

■ **Preda.** Ecourile Centenarului Marin Preda nu s-au stins așa de repede, cum sperau unii, o dovadă în acest sens constituind-o și grupajul de articole din revista „Academica”, editată de Academia Română (nr. 1-2/2023), reprezentând, cu excepția eseului de deschidere aparținând lui Lucian Chișu („Marin Preda – în efigie”), comunicări prezentate la simpozionul științific „Marin Preda – centenar” (17 octombrie 2022, Aula Filialei Timișoara a Academiei Române), eveniment consemnat de Ioan David. Temele sunt diverse, de la „Marin Preda – cazul «Delirul»” (Adrian Dinu Rachieru), la „Marin Preda – istorie și ficțiune literară” (Gheorghe Jurma), de la „Marin Preda și țările urmașilor săi” (Cornel Ungureanu), la „Opera lui Marin Preda în Italia” (Viorica Bălțeanu) și la „Reflecții pe marginea unui subiect de bacalaureat: dragostea țaranului român față de glia străbună” (acad. Păun Ion Otman). Nu avem cum să rezumăm în acest loc articolele din revista „Academica”, dedicate lui Marin Preda, însă reținem cu deosebire aspectele privind prezența și receptarea romanului „Moromeții” în Italia (tradus de Dana Grasso Niculescu și Florina Nicolae) și concluzia, extrem de apăsătoare, a lui Adrian Dinu Rachieru, potrivit căruia Marin Preda „rămâne un prozator de prim rang, intrat în fondul canonic al literaturii române”.

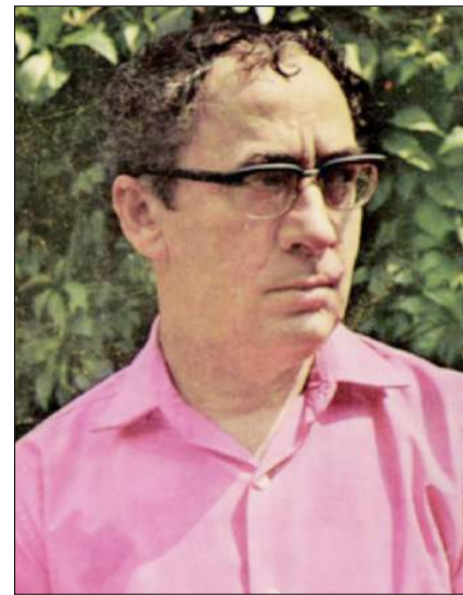
E. St. Caligraf

Revizitări critice

Titi Damian

Ilie și Niculaie Moromete, față cu istoria (I)

În literatura română de după al Doilea Război Mondial, încă de la debutul din 1948, **Marin Preda** (1922-1980) a fost scriitorul care s-a aflat permanent în atenția publicului cititor și a criticii literare, fapt datorându-se Omului Preda, perceput mai târziu ca o conștiință, dar și a Operei sale, trăind și azi în actualitate. Mărturie stau și recentele lucrări care au prefațat împlinirea a 100 de ani de la nașterea scriitorului, semnate de cunoscuții critici și istorici literari Stan V. Cristea (*Marin Preda. Anii formării intelectuale. 1929-1948*, ed. a III-a, 2022, 532 p. + CLXXVI pl.; *Marin Preda. Biobibliografie*, 2 vol., 2022, 932 p., *Marin Preda. Răsfrângeri în actualitate*, 2023, 160 p.), Marin Iancu (*Lumea personajelor lui Marin Preda*, 2021, 556 p.; *Marin Preda. Antologie de reflecții, opinii literare și pilde morale*, 2022, 290 p.), Ana Dobre (*Un secol cu Marin Preda*, 2022, 440 p.), pe unele dintre aceste lucrări având onoarea să le prezint la momentul potrivit, tot ca un omagiu adus marelui scriitor.

Marin Preda îi imaginează lui Niculae, în volumul I al romanului *Moromeții* (și folosec în analiza de față de ediția: Marin Preda, *Moromeții*, I, II, III, pref. de Mihai Gafița, Ed. Minerva, 1970, Colecția BTT) o altă traictorie decât a celorlalți copii ai lui Ilie Moromete, pe care acesta îi voia să fie ceea ce este și el, adică țărani. De aici drama familiei, dar și a lui Niculaie. Acesta era mezinul familiei, o entitate neglijabilă în comparație cu ceilalți frați, dar mai ales cu permanenta îngrijorare a lui Moromete de a menține proprietatea intactă. Îl urmărim alergând desculț după Bisisica și cârșorul lui de oi, îmbrăcat prost, desculț, cu o cămașă și izmene legate cu o ață, totuși cu pasiune pentru citit, ajungând din când în când la școală, luând premiul întâi (exploatat politic de manualele școlare!), dar beneficiind de o brumă de înțelegere din partea mamei, care ar fi vrut să-i satisfacă dorința de a merge mai departe la școală, chiar și cu prețul vânzării unui pogon de pământ din lotul cu care venise ea în familie, cum s-a și întâmplat.

De mic pare integrat și el în viața de țărani, ale cărei norme aspre le asimilează prin experiență directă. A se vedea mișcarea lui de către Achim, suferința acelorași privațiuni ca și frații mai mari, apoi faimoasa călătorie la munte odată cu taică-său, fapt ce-i oferă o altă deschidere a lumii. Strânge din dinți, dar pasiunea pentru citit nu-i slăbește, împrumută cărți de la Cârștache al lui Dumitrache. Se dovedește extrem de perseverent, chiar abil atunci când trebuie să-și convingă tatăl, așteptând momentul potrivit să deschidă discuția. Este o figură aparte între ceilalți frați, dar și între ceilalți copii de la școală, fapt remarcat de către învățător și de preot, care se deplasează la domiciliul lui Moromete să-l convingă și ei. Așadar, copilul, mama, învățătorul și preotul reușesc să-i urnească îndărătnicia lui Moromete, care nu o face din încăpățănare prostească, ci dintr-un simplu calcul: păstrarea intactă a proprietății. Ca să-l ducă la școală mai departe, ar fi trebuit să vândă măcar un lot de pământ. Pentru el, școala lui Niculaie ar fi fost o cheltuială în plus, pe care era convins că n-o poate suporta pe lângă fonciere și împrumutul la bancă, care se rostogoleau an de an. Totuși dorința de învățură, pasiunea pentru lectură au biruit, toate frustrările relevă spaima existențială a lui Moromete: „Domnule, unde ne ducem noi acum?” O întrebare fundamentală în roman, care trebuie citită în cheia ei. Poate viza doar drumul fără întoarcere al copilului, căci nu știe unde va duce, sau, cu bătaie foarte lungă, chiar drumul pe care vor apuca-o

familia, satul și țara în vremurile tulburi ce se anunță.

La un moment dat, dispăre și el din lumea statornică a satului, elev fiind, pentru a deveni învățător, dar fără să-și finalizeze studiile din cauza tot a insuficienței susținerii materiale. În acest moment de vulnerabilitate financiară, care va fi speculată de către noii activiști, întors în sat, între ai săi, intră în vârtejul evenimentelor de după război, este racolat de către noile autorități, prin persoana notarului, nou apărut în sat nu se știe de cine instalat și de ce. Niculaie din volumul al II-lea nu-și mai trage sevele din Niculae din primul volum. Nicio atitudine și nicio trăsătură de-a lui nu-i mai justifică în vreun fel continuitatea ca personaj.

Niculaie apare în volumul al II-lea al *Moromeților* cu totul alt personaj, un personaj introvertit, un tip literar al activistului de partid, pe care autorul avea să-l contrapună ideologic și moral tatălui. Un Niculaie șovăielnic, oportunist, obedient noilor autorități raionale și regionale, contra unui Moromete vertical, înțelept, totuși mai obosit de vârstă și de vremuri, după cum se va dovedi, dar rămas tot liberal. Dacă Moromete, în primul volum avea prieteni cu care se întâlnea duminică în curtea fierăriei lui Iocan (Cocoșilă, Dumitru lui Nae, Ion al lui Măi, Marmoroșblanc, Din Vasilescu, Boțoghina, Țugurlan etc.) era un sprijinitor al primarului Aristide, tot liberal, când realitățile politice devin altele, după mai bine de zece ani, are acum alți aliați politici cu care se întâlnește în pridvorul casei (Matei Dimir, Costache al Joachii, Giugudel, Nae Cismaru), dar nu renunță, după cum se va vedea, la opțiunea sa liberală. Iar Niculaie nu are niciun prieten și nici nu intenționează să apropie pe vreunul dintre activiști, „tovarăși” politici, pe care-i ține la distanță.

O lume „nouă”, perversă, ambițioasă, activiști ariviști gata să execute ordinele fără șovăire venite de sus, de la raion și de la regiune, de la unul ca Ghimpețeanu sau chiar de la „notarul” care ajunsese tocmai șef la regiune, cu puteri discreționare, o lume dornică de afirmare și de câștig facil de funcții, ce avea să se insinueze în viața și în liniștea din Siliștea-Gumești. O lume rapace, ipocrită, oportunistă, antrenată într-o luptă fără menajamente pentru putere, pentru mărunte avantaje materiale, surdă și perversă, oricând să-și înlăture prin delatțiuni posibilități adversari, alergând după un avantaj politic sau material oricât de mic. Este lumea lui Isosică, a lui Plotoagă, Oauăbei, Mantaroșie („un moldovean rățâcit pe aici, de la Huși”), Stan Moameș, Gaș, Adam Fântână, „un venetic lipovean”, pe blonda căruia, Marioara, Niculaie avea s-o ia de soție într-un final.

Avalanșa aceasta de propagandă despre noua „religie”, a fericirii omului, este prezentată de autor prin descrierea adunărilor spontane de la primărie, într-o notă ironică și polemică:

„În fiecare zi se strângeau acolo câte o sută și chiar două sute și numai căderea nopții îi împrăștia, fiindcă nu aveau lumină și nu mai vedeau pe cel care se ridică acolo încerca să spună de-ale lui [...] Nu era pentru întâia oară când stăteau țepeni și se ascultau așa unii pe alții, dar acum erau adunați și le luceau ochii turburi de speranțe aprinse [...] Era de necrezut că tocmai ei, arși de atâtea dorințe înfrânate, se îmbătau tocmai cu acest cuvânt care nu spunea nimic [...] Ce crede el, adică săracul, că fără muncă o să vie fericirea aia pentru care el, adică săracul, clănțănea unul și altul din gură? Ce crede el, tineretul acesta, că o să se umfle pământul ca să se facă mai mult?

Acesta e care e, să pună mâna să muncească [...] Degeaba vorbesc ei de fericire, că n-o să le dea nimeni pe degeaba!”

Nu este cazul să insistăm asupra desfășurării secerișului din acea vară când Niculaie este trimis ca activist de partid să răspundă de buna desfășurare a recoltatului, a treieratului și a predării cotelor de către locuitorii, nici asupra „grevei” mascate a sătenilor și a felului cum s-a finalizat, nici asupra eșecului lui Niculaie, ci mai degrabă, să urmărim traseul multelor și interesantelor confruntări „ideologice” între cele două lumi reprezentate de Moromete și Niculaie.

Ca activist, Niculaie este un alt om, un activist hotărât să execute ordinele de sus, de la Ghimpețeanu, fără crâncire, dezbrăcat de haina morală a satului, un ins care nu aude, nu vede, nu are prieteni, nici măcar ideologici. Nu vede insistențele Marioarei care-i dă, înnebunită de dragoste, târcoale. Realizează că multe decizii venite de sus sunt greu de îndeplinit, cum este situația cu neghina. Comportamentul său este unul tipic, al unui activist intransigent, chiar arogant, când este vorba de executarea ordinelor, dar obedient la ordinele superiorilor. Când unul dintre colegii activiști, Iosif, îl „sapă” la șef imaginându-i o greșală ideologică, nu ezită să nu i-o plătească. Dar tot Iosif, prin informațiile sale, îl va „compătimi” cu o bucurie reținută, anunțându-l că va fi sancționat, sfătuindu-l: „Întoarce-te în sat ca simplu membru de partid. Să rezulte că organizația de partid din sat și-a aplicat sancțiunile. Taică-tău face agitație în sat împotriva regimului.” Se poartă distant cu sătenii, la arie, supraveghind, ca un activist ce era, secerișul de la un lot la altul, dând doar indicații. Același comportament superior îl are și față de activista mai tânără, trimisă și ea să supravegheze secerișul, adică să se afle în treabă, și o ignoră când vrea să-l informeze despre luptele interne dintre Plotoagă și Vasile pe care aceștia îl vor elimina din lupta pentru putere, dar și despre Marioara, care-l căuta cu disperare. Având loc acea sedință de demascare a lui Isosică și a lui Plotoagă, Vasile va deveni noul primar.

Moromete nu va asista pasiv la această schimbare a lui Niculaie. Să urmărim duelul dintre cei doi: tatăl, rămas liberal, cu principiile sale solide despre proprietatea pământului și despre rostul muncii țăranelor, și fiul, devenit activist, convertit la noua „religie”: „— Ei și care e noua religie cu care ziceți că veniți voi? — O religie care-și propune să-l facă pe om fericit, aici, pe pământ.” Replica lui Moromete este aluzivă, având în vedere suprimarea libertății de exprimare: „Înainte ne adunam la Iocan și vorbeam ce vroiam noi despre rege și nu ne făcea nimeni nimic...” În acele vremuri tulburi Moromete și liberalii săi se vor retrage pe prispa casei. Unul dintre argumentele înlăturării lui Niculaie din activul de partid a fost și calitatea de liberal a tatălui: „Taică-tău făcea agitație în sat împotriva regimului.” Împiedicat să mai facă negoț cu cereale la munte ori la baltă, îi reproșează regimului nou instalat, prin fiul său, activist: „— De ce te legi tu de căruța mea când mă duc și eu până colea și vând niște porumb la mocani și pui milițianul pe urmele mele, să vină să se uite în căruță și să-mi conștie porumbul? De unde să fac rost de un ban să-mi iau o cămașă pe mine?” Sfatul activistului Niculaie: „— Vinde la achiziție statului, nu ți-am spus și aseară? — Adică cum, exclamă Moromete, să mă duc să-l dau de pomană? Ca să nu mai vorbesc de cotele de grâu, de porumb, de lână, de carne, și altele... — Construim

socialismul, este o datorie patriotică. — Adică cum patriotică? îl întrerupse bătrânul liberal. De când sunt pe lumea asta, dar așa ceva nu mi-a fost dat să aud! — Ei, o auzi acum, răspunde fiul sarcastic, n-ai auzit-o până acum, o auzi de acum înainte! Faceți gospodărie colectivă dacă nu vă convine! Dacă vreți să faceți comerț, o să contractați cu statul și o să câștigați cum o să munciți!” La aceste variante propuse de noul regim prin activistul Niculaie, Moromete nu consideră că merită o replică, fie ea moromețiană, dar gestul său face cât un roman întreg: „Moromete făcându brațele ca și cum s-ar fi lăsat răstignit pe aceste mari neînțelegeri ale noilor timpuri.”

Pe Moromete îl sâcăie problema proprietății, așa că, înainte de a adormi, îl provoacă pe Niculaie. „— De ce nu mă lași să dorm?”, îi reproșează Niculaie. Răspunde aluziv și îngrijorat: „— Nu e timp acum de dormit!” Propoziția arată un Moromete profund îngrijorat de soarta familiei sale, a satului și a țării.

Niculaie se arată foarte îndârjit în noua sa ideologie, chiar este bătut crunt la una din manifestări, pe care, ca activist deja indoctrinat, se prefacă c-a uitat-o („prin 1946”). Participase la adunările din fața primăriei, urmărind sau ținând discursuri zilnice despre *fericirea* care urma să se instaleze în viața lor, mai ales a celor săraci, la care sătenii sunt atât de revoltați, încât nu ezită să-l linșeze. De data aceasta, lui Marin Preda îi reușește și o scenă de mase:

„Ba o să dați! (pământul la colectiv — n.n.) strigă Niculaie cu vocea lui ca o lacrimă sclipitoare. — N-o să dăm — Ba o să dați! Atunci ei se imbulziră pe scări să pună mâna pe el. Il traseră jos de pe trepte, îl înghesuiră cu burțile lor revărsate peste chimire și începură să-l lovească. Individul în negru îl izbi cu bastonul în gât și numai o mână ridicată în aer care ea însăși vroise să dea feri capul băiatului de o nouă lovitură de baston. Stătea mai departe între ei, înfipt ca o vergea, cu chipul ca piatra albă, cu privirea lucind: — Ba o să dați! O să dați! — Uite că dăm! strigau ei înăbușându-l cu suflarea gurilor lor deschise, înghiontindu-l, împingându-l, plesnindu-l peste obraji, uite că dăm să te sature, să te înveți minte altădată să vii în mijlocul nostru să ne spui ce trebuie să facem!”

Niculaie, pe punctul de a fi linșat de țărani, este salvat de notar, care-l protejează de furia mulțimii închizându-l într-o cameră a primăriei. Reacția tatălui: „— Sări, măi Moromete, du-te și apără-ți băiatul! — De ce, măi Stane, l-am trimis eu acolo? Vor ei să schimbe lumea, că n-o schimbară alții mai deștepti, o s-o schimbe Oauăbei?”

Altădată: „— Adică cum să guverneze fără opoziție? — Guvernez foarte bine, ce-mi trebuie mie opoziție? — Adică da. Să crezi dumneata că e bine așa. Crezi dumneata că numai dumneata ai dreptul să vorbești în numele țării, ceilalți să nu zică nimic? Ce ai cu mine, de ce te legi de mine când eu nu ți-am făcut nimic?”

La o observație despre vreme de-a lui Giugudel, în pridvorul casei, Moromete răspunde prin arma sa predilectă, aluzia ironic-amară: „— Nu mai plouă, nea Ilie!